

Республиканский научно-методический журнал

КЕМЕНГЕР

USTAZ.KZ

Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы

«Мұхаметқұл
Исламқұлов
атындағы жалпы
білім беретін
мектеп» КММ-нің
биология пәні
мұғалімі

"Ұстаз –
жүректен жол
тапқан
шырақ пен
шамшырақ."

Жолдасова Айжан
Касымбековна

ISSN: 2959 - 0183

№12(3) (2025 ж. Желтоқсан/Декабрь 2025 г.)

KEMEŃGER

ustaz.kz

ISSN: 2959 - 0183

«KEMEŃGER USTAZ.KZ» республикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№12(3) (2025 ж. Желтоқсан) шығарылымы.
Выпуск №12(3) (Декабрь 2025 г.) республиканского научно-методического журнала
«KEMEŃGER USTAZ.KZ».

Басылымның кезеңділігі - айына 1 рет шығады

Периодичность издания — один раз в месяц.

№ KZ61VPY00045006 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на учет № KZ61VPY00045006

Қазақстан Республикасы Ақпарат және
қоғамдық даму министрлігі Ақпарат
комитетінде берілген

Выдано Комитетом информации Министерства
информации и общественного развития Республики
Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:

білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-
тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық,
педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату
бойынша материалдар жариялау.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:

публикация материалов по распространению учебно-
методического, научно-практического,
информационно-аналитического, педагогического
инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Бас редактор:/ Главный редактор: Баянды Ерлан

Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды
медицина университеті

Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А.

Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

Қаскарбаева Б.Б. – педагог-шебер

Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер

Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші

Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі

Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі

Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар
жауапты болады.

Редакция материалдарды қабылдамауға
құқылы.

Ответственность за достоверность
материалов несут авторы. Редакция
оставляет за собой право отклонять
материалы

«KEMEŃGER USTAZ.KZ» ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов научно-методического журнала «KEMEŃGER USTAZ.KZ» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Жолдасова А.К. Жасуша және өмір құпиясы (10-сынып)	4
Исаева А.М. «Ерекше білімді қажет ететін бастауыш сынып оқушыларымен жүргізілетін түзету-дамыту жұмысында литотерапияның тиімділігі»	11
Ибраева С.Б. Бастауыш сыныбында математикадан өткізілетін сыныптан тыс жұмыстар және олардың түрлері	18
Абеугалиева Р.С., Омарова Н.О. Развитие функциональной грамотности учащихся на уроках математики в начальных классах	22
Жапарова Г.К., Койшибекова Д.Ж. Использование искусственного интеллекта на уроках русского языка и литературы	23
Шалтаева Т.О., Воротилина Т.В. Курс обучения деловому английскому языку: инвестиция в профессиональное будущее	25
Советжанова С.А. Географиялық зерттеу әдістері: әдістемелік негіздер және заманауи трендтер	26
Шибинтаева Ж.Ш. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында «Адал азамат» тәрбиелік құндылықтарын кіріктіру жолдары	28
Сеисебаева А.К. Онлайн оқыту жағдайында ағылшын тілі сабағының әдістемелік трансформациясы	29
Байтубекова Г.Н. Бастауыш сыныпта логикалық ойлауды дамыту: тәжірибе мен әдістеме.....	32
Калиева Г.А. «Бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлау қабілетін дамыту»....	33
Амиркулова А.А. Мектеп оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтауын қалыптастырудағы Soft Skills пен Meta-Skills рөлі	35
Сағынғали А.А. Критериальное оценивание как инструмент развития учебной самостоятельности и метапредметных компетенций учащихся в условиях обновленного содержания образования	38
Абдуашова А.Ф. Тәлімгер – тұлға қалыптастырушы ұстаз	42
Бижанова Б.К. Мектеп оқушыларында эмоционалды мазасыздықтың туындау себептері	45
Тилеубердиева Г.М. Көркем еңбек сабағында оқушылардың шығармашылық мүмкіндіктерін дамыту процесі	48
Бекзат Б.З. Ағылшын тілін үйретуде оқушылардың сойлеу дағдысын қалыптастыру үшін қолданылатын тиімді әдіс-тәсілдер мен жаттығулар	52
Туралиева Ж.М. Apps on the go. App attack	55
Жұмашева А.Ж. Квадрат теңдеу	57
Қадырбекова Ж.С. Көне қалаларға саяхат. Құмыра	60
Кондыбаева А.Т. Жасанды интеллект көмегімен ұлттық стильдегі сурет салу.....	63
Мусакова А.К. Баланың табиғатқа деген сүйіспеншілігін экологиялық тәрбие беру арқылы қалыптастыру	65
Умирзакова Ж.К. Оқушы қауіпсіздігі: мектеп пен отбасының бірлескен жауапкершілігі	68
Аубакирова А.К. Важность развития функциональной грамотности на уроках химии	71

Жолдасова Айжан Касымбековна

Биология пәні мұғалімі

Түркістан облысының білім басқармасының Ордабасы ауданының білім бөлімінің
«Мұхаметқұл Исламқұлов атындағы жалпы білім беретін мектеп» КММ

ЖАСУША ЖӘНЕ ӨМІР ҚҰПИЯСЫ (10-СЫНЫП)

(Авторлық бағдарламаны тәжірибеде қолдану және зерттеу нәтижелері)

Аңдатпа. Бұл әдістемелік мақалада 10-сыныпқа арналған «Жасуша және өмір құпиясы» атты авторлық бағдарламаны оқу үдерісінде қолдану тәжірибесі мен зерттеу нәтижелері қарастырылады. Бағдарлама оқушылардың жасуша құрылысы мен қызметі, тірі жүйелердің ұйымдасу деңгейлері туралы ғылыми түсінігін тереңдетуге, сондай-ақ функционалдық сауаттылықты, зерттеушілік және сыни ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған. Мақалада бағдарламаның теориялық-әдістемелік негіздері, қолданылған педагогикалық технологиялар, практикада іске асыру жолдары мен нәтижелерін талдау ұсынылады.

Түйінді сөздер: жасуша, өмір құпиясы, биология, авторлық бағдарлама, зерттеушілік оқыту, функционалдық сауаттылық, STEM.

Кіріспе

Қазіргі заманда биология ғылымы адамзат өмірінің барлық саласымен тығыз байланыста дамып келеді. Генетика, молекулалық биология, биотехнология және медицина салаларындағы жетістіктердің барлығы жасуша туралы терең білімге негізделеді. Сондықтан мектеп курсына «Жасуша және өмір құпиясы» тақырыбы ерекше маңызға ие. Бұл тақырып оқушыларға тірі ағзалардың ең кіші құрылымдық және қызметтік бірлігі – жасушаның күрделі әрі үйлесімді жүйе екенін түсінуге мүмкіндік береді, сондай-ақ тіршіліктің ұйымдасу деңгейлерін ғылыми тұрғыдан ұғынуға жол ашады.

10-сынып оқушылары – ғылыми дүниетанымы қалыптасып келе жатқан, себеп-салдарлық байланыстарды талдай алатын, деректерді салыстырып, қорытынды жасай алатын жас кезеңінде. Осы тұрғыдан алғанда, жасуша тақырыбын тек теориялық деңгейде меңгерту жеткіліксіз. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын, зерттеушілік дағдыларын дамыту үшін тәжірибелік жұмыстар, модельдеу, микроскопиялық бақылаулар, цифрлық симуляциялар мен жобалық тапсырмаларды қолдану өзекті болып табылады.

Дәстүрлі оқыту барысында бұл тақырып көбіне дайын ақпаратты қабылдаумен, оқулық мәтінін мазмұндаумен шектеліп, оқушылардың танымдық белсенділігі төмен деңгейде қалып қояды. Ал заманауи білім беру талаптары оқушыны білім алудың белсенді субъектісі ретінде қарастырып, оның сыни ойлауын, зерттеу жүргізу қабілетін, ғылыми тілде өз ойын жеткізе алуын басты орынға қояды. Осыған байланысты жасуша құрылымы мен қызметін оқытуда оқушылардың өз бетінше ізденуіне, тәжірибе арқылы дәлелдеуіне, алынған нәтижелерді талдауына мүмкіндік беретін оқыту модельдерін енгізу қажеттілігі туындайды.

Осы мәселені шешу мақсатында «Жасуша және өмір құпиясы» тақырыбы бойынша 10-сыныпқа арналған авторлық бағдарлама әзірленіп, оқу үдерісіне енгізілді. Бағдарлама мазмұны жаңартылған білім беру талаптарына сәйкес құрылып, теория мен практиканы ұштастыруға, пәнаралық байланысты күшейтуге және оқушылардың зерттеушілік әлеуетін арттыруға бағытталды.

Мақаланың **мақсаты** – «Жасуша және өмір құпиясы» тақырыбы бойынша әзірленген авторлық бағдарламаны практикада қолдану тәжірибесін сипаттау және оның оқу нәтижелеріне ықпалын талдау арқылы тиімділігін дәлелдеу.

Осы мақсатқа жету үшін келесі **міндеттер** айқындалды:

- тақырыптың ғылыми-әдістемелік негіздерін талдау;
- авторлық бағдарламаның құрылымы мен мазмұнын сипаттау;
- оқытуда қолданылған заманауи әдіс-тәсілдердің тиімділігін көрсету;
- тәжірибе нәтижелерін саралау және ғылыми негізделген қорытынды жасау.

Отандық және шетелдік педагогикалық зерттеулерде жасушаны оқытуда зертханалық жұмыстар, цифрлық модельдер, визуализация, STEM және пәнаралық байланыстарды қолданудың білім сапасын арттыратыны атап көрсетіледі. Аталған мақалада осы ғылыми идеялар авторлық бағдарлама аясында жүйеленіп, нақты оқу процесінде тәжірибе жүзінде жүзеге асырылды және алынған нәтижелер талданды [1].

Әдістеме

Авторлық бағдарламаның негізінде **зерттеушілік және проблемалық оқыту технологиялары** жатыр. Бұл технологиялар оқушыларды дайын білімді қабылдаушы емес, білімді өздігінен құрастырушы, зерттеуші тұлға ретінде қалыптастыруға бағытталған. Бағдарлама құрылымы **спиральды қағидаға** сүйеніп жасалған, яғни жасуша туралы бастапқы ұғымдар біртіндеп күрделеніп, әр жаңа тақырып алдыңғы біліммен байланыста тереңдетіліп отырады.

Бағдарламаны жүзеге асыруда келесі **негізгі принциптер** басшылыққа алынды:

- ❖ **ғылымилық** – оқу материалы қазіргі биология ғылымының жетістіктеріне негізделеді;
- ❖ **жүйелілік және бірізділік** – тақырыптар логикалық байланыста, кезең-кезеңімен меңгеріледі;
- ❖ **қолжетімділік** – күрделі ұғымдар оқушы жас ерекшелігіне сай, визуализация арқылы түсіндіріледі;
- ❖ **тәжірибеге бағытталу** – теориялық білім практикалық және зертханалық жұмыстармен бекітіледі;
- ❖ **оқушы белсенділігі** – оқыту үдерісінде оқушының дербестігі мен танымдық белсенділігі басым болады.

Әдістеменің ерекшеліктері

1. Зерттеушілік тәсіл

Оқушылар жасуша құрылымын дайын ақпарат ретінде емес, бақылау, салыстыру, талдау және қорытынды жасау арқылы меңгереді. Сабақ барысында зерттеу сұрақтары қойылып, оқушылар гипотеза ұсынады, тәжірибе нәтижелерін талдап, дәлелдерге сүйене отырып қорытынды жасайды. Бұл тәсіл оқушылардың ғылыми ойлауын, логикалық талдау дағдыларын дамытады.

2. Цифрлық технологияларды қолдану

Оқыту барысында виртуалды микроскоптар, 3D-жасуша модельдері, интерактивті анимациялар мен цифрлық симуляциялар кеңінен қолданылады. Бұл құралдар жасушаның

ішкі құрылымын көзбен көруге, органоидтардың қызметін нақты түсінуге мүмкіндік береді және күрделі биологиялық үдерістерді қабылдауды жеңілдетеді.

3. Пәнаралық байланыс

Бағдарламада биология, химия және информатика пәндері арасындағы сабақтастық сақталады. Мысалы, жасушадағы химиялық реакциялар химия пәнімен, ал цифрлық модельдеу мен деректерді өңдеу информатикамен байланыста қарастырылады. Бұл тәсіл оқушылардың білімін кешенді түрде қалыптастырып, ғылыми дүниетанымын кеңейтеді.

4. Жобалық жұмыс

Әр тарау соңында оқушылар шағын зерттеу немесе жобалық жұмыс орындайды. Жобалар жасушаның құрылымы, қызметі, заманауи биотехнологиядағы рөлі сияқты тақырыптарды қамтып, оқушылардың шығармашылық қабілетін, зерттеу жүргізу және презентация жасау дағдыларын дамытады.

Қолданылған әдістер мен тәсілдер

Оқу үдерісінде келесі әдістер мен тәсілдер жүйелі түрде қолданылды:

- ❖ проблемалық сұрақтар мен жағдаяттық тапсырмалар;
- ❖ зертханалық және практикалық жұмыстар;
- ❖ топтық және жұптық жұмыс формалары;
- ❖ концептуалдық және интеллект-карталар;
- ❖ цифрлық симуляциялар мен интерактивті тапсырмалар;
- ❖ рефлексия, өзін-өзі және өзара бағалау.

Аталған әдістер оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырып, теориялық білімді тәжірибеде қолдануға мүмкіндік берді.

Әдістеменің реттілігі

Авторлық бағдарлама сабақ құрылымын төмендегі кезеңдер бойынша ұйымдастыруды көздейді:

1-кезең – қызығушылықты ояту.

Бұл кезеңде бейнематериалдар, проблемалық сұрақтар немесе өмірмен байланысты жағдаяттар ұсынылып, оқушылардың тақырыпқа деген қызығушылығы қалыптастырылады.

2-кезең – жаңа білімді зерттеу.

Оқушылар тәжірибелер жүргізу, модельдермен жұмыс жасау, цифрлық құралдарды қолдану арқылы жаңа білімді өздігінен игереді. Мұғалім бағыттаушы және кеңесші рөлін атқарады.

3-кезең – талдау және қолдану.

Алынған білім тапсырмалар, есептер, ситуациялық мәселелер арқылы талданып, практикалық жағдайда қолданылады.

4-кезең – рефлексия.

Сабақ соңында оқушылар өз жұмысына баға беріп, кері байланыс жасайды, негізгі қорытындылар шығарылады. Бұл кезең оқыту сапасын арттыруға және оқушының өзіндік дамуына ықпал етеді [2].

Практикада қолдану

Авторлық бағдарлама 10-сыныпта **бір оқу тоқсаны көлемінде апробациядан** өтті. Апробация оқу үдерісінің барлық кезеңдерін қамтып, сабақтар дәстүрлі және интерактивті форматта ұйымдастырылды. Әрбір тақырыпта теориялық материал мен практикалық әрекет тең үйлестіріліп, оқушылардың білімді тек қабылдауы емес, оны тәжірибе арқылы меңгеруі көзделді.

Бағдарламаны іске асыру барысында зертханалық жұмыстар, цифрлық ресурстар, топтық және зерттеушілік тапсырмалар жүйелі түрде қолданылды. Мұғалімнің рөлі бағыттаушы, кеңесші сипатында болып, оқушылардың дербес ізденуіне жағдай жасалды. Бұл тәсіл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, оқу мотивациясының жоғарылауына ықпал етті.

Сабақ үлгісі

Тақырып: Жасуша мембранасының құрылысы мен қызметі

Сабақ авторлық бағдарламаның құрылымдық логикасына сәйкес төмендегі кезеңдер бойынша ұйымдастырылды:

1. Қызығушылықты ояту.

Сабақ «Жасуша мембранасы болмаса не болар еді?» деген проблемалық сұрақтан басталды. Оқушылар өз болжамдарын ұсынды, өмірлік мысалдар келтіріп, жасуша мембранасының тірі ағза үшін маңызын талқылады. Бұл кезең оқушылардың ойлау белсенділігін арттыруға бағытталды.

2. Зерттеу кезеңі.

Оқушылар топтық жұмыс барысында жасуша мембранасының қарапайым моделін құрастырды (қағаз, пластилин, цифрлық 3D-модельдер). Модельдеу арқылы мембрананың екіқабатты құрылымы, ақуыздар мен липидтердің орналасуы анықталды. Сонымен қатар виртуалды симуляциялар арқылы мембрана арқылы заттардың өту жолдары зерттелді.

3. Талдау және қолдану.

Бұл кезеңде оқушылар диффузия мен осмос үдерістерін салыстырып, олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтады. Тәжірибелік тапсырмалар арқылы жартылай өткізгіш мембрананың қызметі түсіндіріліп, биологиялық заңдылықтар ғылыми тұрғыда талданды.

4. Қорытынды және өмірмен байланыс.

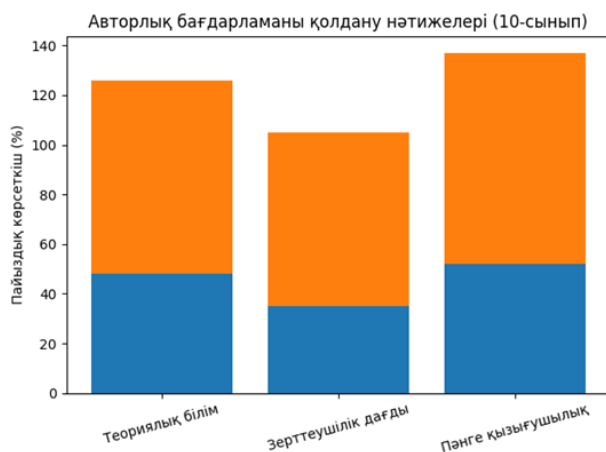
Сабақ соңында алынған білім медицина және фармакология салаларымен байланыстырылды. Мысалы, дәрілік заттардың жасуша мембранасы арқылы өтуі, инфузиялық ерітінділердің әсері, осмостық қысымның медициналық маңызы талқыланды. Оқушылар өз ойларын дәлелдеп, ғылыми терминдерді дұрыс қолдануға үйренді.

Сабақ соңында рефлексия жүргізіліп, оқушылар өз оқу әрекеттерін бағалап, қандай жаңа білім алғандарын және қандай сұрақтар туындағанын атап өтті.

Нәтижелерді талдау

Тәжірибе басында және соңында диагностикалық тест жүргізілді.

Көрсеткіш	Бастапқы деңгей	Қорытынды деңгей
Теориялық білім	48%	78%
Зерттеушілік дағды	35%	70%
Қызығушылық	52%	85%

Авторлық бағдарламаны апробациялау нәтижесінде оқушылардың оқу жетістіктерінде айтарлықтай оң өзгерістер байқалды. Бастапқы және қорытынды диагностика нәтижелерін салыстыру бағдарламаның тиімділігін дәлелдейді.

Теориялық білім деңгейі бастапқы кезеңде 48% көрсеткішті құраса, оқу тоқсаны соңында бұл көрсеткіш 78%-ға дейін өсті. Бұл өсім теориялық материалдың тәжірибемен, модельдеумен және зертханалық жұмыстармен ұштастырылуының тиімді екенін көрсетеді. Оқушылар жасуша құрылысы мен қызметін тек жаттап қана қоймай, оның ғылыми мәнін терең түсіне бастағаны байқалды.

Зерттеушілік дағдылардың дамуы бастапқыда 35% деңгейінде болды, ал қорытынды кезеңде 70%-ға жетті. Бұл көрсеткіш оқушылардың бақылау жүргізу, салыстыру, гипотеза ұсыну, тәжірибе нәтижелерін талдау және қорытынды жасау қабілеттерінің айтарлықтай артқанын дәлелдейді. Зерттеушілік және проблемалық оқыту технологиялары оқушылардың ғылыми ойлауын қалыптастыруда шешуші рөл атқарды.

Оқушылардың пәнге қызығушылығы да едәуір жоғарылады: бастапқыда 52% болған көрсеткіш қорытындысында 85%-ға жетті. Бұл сабақтардың интерактивті форматта өтуі, цифрлық технологияларды қолдану, жобалық және топтық жұмыстардың жүйелі ұйымдастырылуы нәтижесінде оқушылардың биология пәніне деген ішкі мотивациясының артқанын көрсетеді.

Жалпы алғанда, алынған деректер авторлық бағдарламаның оқушылардың теориялық білімін тереңдетуге, зерттеушілік құзыреттілігін дамытуға және оқу үдерісіне деген қызығушылығын арттыруға тиімді ықпал еткенін дәлелдейді. Бұл нәтижелер бағдарламаны биология пәнін оқытуда кеңінен қолдануға болатынын көрсетеді.

Артықшылықтары

- ✓ оқушылардың пәнге қызығушылығы артты;
- ✓ теорияны практикамен ұштастыру мүмкіндігі туды;
- ✓ сыни және логикалық ойлау дамыды.

Кемшіліктері

- ✓ уақыттың көп жұмсалуды;
- ✓ кейбір цифрлық ресурстардың қолжетімсіздігі;
- ✓ мұғалімнен алдын ала дайындықты талап етеді.

Ұсыныстар

Авторлық бағдарламаны енгізуді жоспарлаған педагогтерге төмендегі **әдістемелік ұсыныстар** беріледі. Ең алдымен, мұғалім **зерттеушілік және проблемалық оқыту әдістерінің теориялық негізін меңгеріп**, оны сабақта тиімді қолдануға дайын болуы тиіс. Мұғалім оқушыға дайын жауап ұсынушы емес, бағыттаушы, кеңесші рөлін атқаруы қажет.

Сабаққа дайындық барысында **цифрлық ресурстарды алдын ала тексеру**, виртуалды модельдер мен симуляциялардың жұмыс істеуін қамтамасыз ету, сондай-ақ зертханалық құрал-жабдықтарды әзірлеу маңызды. Бұл сабақтың үздіксіз және тиімді өтуіне мүмкіндік береді. Сонымен қатар көрнекілік материалдар мен тапсырмалардың оқушылардың жас ерекшелігі мен танымдық деңгейіне сәйкес болуы ескерілуі тиіс.

Әдістемені әртүрлі оқу топтарына бейімдеу мақсатында **тапсырмаларды деңгейлеп және саралап ұсыну** ұсынылады. Мысалы, базалық деңгейде – бақылау және сипаттау тапсырмалары, орта деңгейде – салыстыру және талдау, жоғары деңгейде – зерттеу және жобалау тапсырмалары берілуі тиімді. Бұл тәсіл әр оқушының оқу үдерісіне белсенді қатысуына жағдай жасайды.

Нәтижелерді бағалау барысында **дәстүрлі тестілеумен шектелмей**, оқушылардың оқу жетістіктерін кешенді түрде бағалау қажет. Осы орайда жобалық жұмыстар, презентациялар, зерттеу есептері, портфолио жинақтау әдістері тиімді болып табылады. Бұл бағалау түрлері оқушының тек білім деңгейін ғана емес, оның зерттеушілік, коммуникативтік және шығармашылық дағдыларын да анықтауға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар **оқушылардың өзін-өзі және өзара бағалауына** ерекше көңіл бөлген жөн. Бұл тәсіл оқушының жауапкершілігін арттырып, рефлексия жасау дағдысын қалыптастырады. Бағалау критерийлерінің алдын ала анықталуы оқушыларға өз жұмысын саналы түрде бағалауға көмектеседі.

Авторлық бағдарламаны **басқа пәндермен кіріктіріп қолдану** (химия, информатика, физика) оқытудың сапасын арттырып, білімнің практикалық маңызын күшейтеді. Пәнаралық ықпалдастық оқушылардың ғылыми дүниетанымын кеңейтіп, алынған білімді өмірлік жағдаяттарда қолдана алу қабілетін қалыптастырады.

Жалпы алғанда, аталған ұсыныстарды сақтау авторлық бағдарламаны тиімді енгізуге, оқу үдерісінің сапасын арттыруға және оқушылардың биология пәніне деген қызығушылығын тұрақты түрде дамытуға мүмкіндік береді [3].

Қорытынды

Қорытындылай келе, «Жасуша және өмір құпиясы» тақырыбы бойынша әзірленген авторлық бағдарлама оқу процесінде жоғары тиімділік көрсетті. Зерттеушілік және интерактивті әдістерді қолдану оқушылардың білім сапасын арттырып қана қоймай, олардың ғылымға деген қызығушылығын күшейтті. Практика нәтижелері бағдарламаның өзектілігі мен педагогикалық құндылығын дәлелдейді. Бұл зерттеу білім беру процесін жаңғыртуға және биология пәнін оқытудың сапасын арттыруға үлес қосады.

Сонымен қатар, зерттеу барысында оқушылардың жасуша тақырыбына деген көзқарасының өзгергені анық байқалды. Егер бастапқы кезеңде жасуша тек теориялық ұғым ретінде қабылданса, авторлық бағдарламаны жүзеге асыру нәтижесінде оқушылар оны тірі ағзаның негізі, өмірдің күрделі әрі үйлесімді жүйесі ретінде түсіне бастады. Бұл өз кезегінде биология пәнінің өмірмен, болашақ мамандықтармен (медицина, биотехнология, экология) байланысын терең ұғынуға мүмкіндік берді. Оқушылардың ғылыми терминологияны қолдану дағдылары, өз ойын дәлелдеп айту қабілеті айтарлықтай жақсарды.

Қорытындылай келе, ұсынылып отырған әдістемелік тәжірибе қазіргі білім беру талаптарына толық сәйкес келеді және функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға бағытталған тиімді құрал болып табылады. Авторлық бағдарламаны жүйелі түрде қолдану оқушылардың зерттеушілік мәдениетін қалыптастырып, олардың дербес жұмыс істеу, талдау және қорытынды жасау қабілеттерін дамытады. Сондықтан бұл тәжірибені биология пәні

мұғалімдеріне ғана емес, жаратылыстану бағытындағы басқа пән оқытушыларына да қолдануға ұсынамыз.

Қолданылған деректер тізімі:

1. Қалиев А.Қ., Сағындықова Р.С. Жалпы биология – Алматы: Мектеп, 2020. - 320 б.
2. Лодиш Г., Д. Бёрк, Л. Зипурски. Клеточная биология. – Санкт-Петербург: Питер, 2020. – 124 с.
3. Сұлтанова Г.Т. Биологияны оқытудың заманауи әдістері – Алматы: Рауан, 2020. - 256 б.
4. Полат Е.С. Зерттеушілік оқыту технологиясы – Мәскеу: Академия, 2020. - 272 б.
5. Bates T. – London: Routledge, Цифрлық білім беру ресурстары. 2020. - 340 p.

КЛЕТКА И ТАЙНЫ ЖИЗНИ (10-КЛАСС)

(Применение авторской программы на практике и результаты исследования)

Аннотация. В данной методической статье рассматривается опыт применения и результаты исследования авторской программы «Клетка и тайны жизни» для 10-класса в учебном процессе. Программа направлена на углубление научных представлений учащихся о строении и функциях клетки, уровнях организации живых систем, а также на развитие функциональной грамотности, исследовательских и критических навыков мышления. В статье представлены теоретико-методологические основы программы, использованные педагогические технологии, пути практической реализации и анализ полученных результатов.

Ключевые слова: клетка, тайны жизни, биология, авторская программа, исследовательское обучение, функциональная грамотность, STEM.

CELL AND THE SECRETS OF LIFE (GRADE 10)

(Application of the author's program in practice and research results)

Abstract. This methodological article examines the experience of implementing and the research results of the author's program «Cell and the secrets of life» designed for Grade 10 within the educational process. The program aims to deepen students' scientific understanding of cell structure and functions, levels of organization of living systems, as well as to develop functional literacy, research skills, and critical thinking abilities. The article presents the theoretical and methodological foundations of the program, the pedagogical technologies applied, the approaches to practical implementation, and an analysis of the obtained results.

Keywords: cell, secrets of life, biology, author's program, inquiry-based learning, functional literacy, STEM.

Исаева Айнуր Мухтаровна
 Педагог-психолог, педагог-модератор
 Атырау облыстық арнайы мектеп-интернат
 Атырау облысы Атырау қаласы

«ЕРЕКШЕ БІЛІМДІ ҚАЗЕТ ЕТЕТІН БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫМЕН ЖҮРГІЗІЛЕТІН ТҮЗЕТУ-ДАМУ ЖҰМЫСЫНДА ЛИТОТЕРАПИЯНЫҢ ТИІМДІЛІГІ»

Бастауыш мектеп жасындағы оқушылар бұл тұлғаның дамуындағы ең басты кезеңі. Бұл дамудың маңызды кезеңінде баланың психологиялық танымдық процестерінің дамуы белсенді жүреді. Оқушылардың зейін, есте сақтау, қиял, ойлау деңгейлері оқу үдерісіндегі негізгі факторлардың бірі болып табылады. Сондықтан ерекше білімді қажет ететін оқушылардың ұсақ қол моторикасын дамытуда олардың шамадан тыс белсенділіктері мен агрессиясын төмендетуге, сөздік қорларын молайтуға литотерапия өте тиімді және қолайлы әдіс.

«Литотерапия» балалардың психологиялық танымдық процестерін дамыту, психикалық жағдайларындағы жағымды ахуал қалыптастыру, әлемнің позитивті көрінісі және «мен» бейнесі, мазасыздықтан арылу, отбасындағы қарым-қатынас дағдыларын орнатады, ынталандырады.

«Литотерапия» өз еркімен жұмыс жасауға ынталандырушы материал ретінде қолданылады. Белсенді қиял әдісін қолдану жұмыстың ықтимал бағыттарын айқындауға, сұранысты анықтауға және көп жағдайда қиындықтарды шешуге мүмкіндік береді. «Литотерапия» көп сөйлемейтін, тұйық, сөздік қоры аз, психикалық дамуы тежелген, құлағы естімейтін және көздері көрмейтін балаларға қажеттілігі жоғары және бала тілінің дамуына, танымдық процестерінің дұрыс жетілуіне әсер етеді. «Литотерапия» ерекше білімді қажет ететін бастауыш сынып оқушыларымен түзету-дамыту бағытында жұмыс жасағанда маңыздылығы орасан зор.

Бағдарламаның мақсаты: Ерекше білімді қажет ететін бастауыш сынып оқушыларының психоэмоционалды күй - жағдай ерекшеліктерінің сипатын ашу, әртүрлі кері әсерлерден жеңілдету, литотерапия негізінде психологиялық көмек көрсету. Оқушылардың психологиялық танымдық қабілеттерін дамыту арқылы оқу үдерісіне деген ынталарын арттыру, тұлғалық қалыптасуына қолдау көрсету, жағымды психологиялық атмосфера орнату.

Бағдарламаның міндеттері:

- . Бастауыш сынып оқушыларының психологиялық танымдық қабілеттерін дамыту.
- . Оқушылардың ұсақ қол моторикасын дамыту.
- . Оқушылардың зейіндерін шоғырландыру, есте сақтау мен ойлаудың деңгейлерін жетілдіру, логикалық ойлау дағдыларын қалыптастыру.
- . Оқушылардың психологиялық тұрақтылығын және эмоционалды саулығын қолдау.
- . Оқуға деген мотивацияларын арттыру.

. Шамадан тыс белсенділіктері мен агрессиясын бәсеңдету.

Бағдарламаның өзектілігі: Психикалық процестер, эмоционалды және дене күйзелістерін жою. Түсті нәзік сезіну және оны сипаттайтын сөздік қорларын дамыту, психологиялық танымдық қабілеттерін арттыру. Ерекше білімді қажет ететін бастауыш сынып оқушылары үшін танымдық процестердің қалыптасуы білім алудың негізі болып табылады.

Психологиялық – танымдық процестерді мақсатты түрде дамыту. Тастар-бұл қолға ұстап тұрып сезінетін, тыңдайтын, таңқалатын табиғи материал. Тастардың адам ағзасын беретін жағымды әсерлері өте көп.

Жан-жақты психикалық процестерді жетілдіруге

Шығармашылық және қиялдау қабілетін меңгеруіне

Көңіл-күй жағдайын бағалауы мен эмоционалды тұрақтылықты қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Эмоционалды және дене қысымының азаюы, белсенді әрекеттен енжар әрекетке ауысуын қалыптастырады.

Күтілетін нәтижелер:

Бағдарлама аясында оқушылар өздерінің танымдық дамуының деңгейлерін түсініп оны арттыруға үйренеді.

Психологиялық танымдық процестерінің жоғарлауы.

Оқушылардың психологиялық жағдайындағы жағымды өзгерістердің орнауы.

Мазасыздық пен агрессивтіліктің төмендеуі.

Топтық жұмыс жасау қабілеттері қалыптасады.

Мидың сөйлеуге жауап беретін бөлігінің белсенденуі.

Бағдарлама құрылымы: Бағдарлама 17 сағатқа және аптасына 1сағат өткізіледі. Мазмұны 4 негізгі бағытты қамтиды.

1. Зейінді тұрақтандыру, қарым- қатынас дағдыларын орнату.

2. Есте сақтау қабілетін дамыту.

3. Қиял мен ойлау деңгейін қалыптастыру.

4. Қабылдау процестерін жетілдіру, сөйлеу тілін арттыру.

Оқушылардың жас ерекшелігі: Бағдарлама бастауыш сынып оқушыларына арналған, олардың жас ерекшеліктері мен психологиялық танымдық даму қабілеттері ескерілген.

Қолданылған техникалар:

«Литотерпия» негізінде ойын техникалары

Топтық дамыту жұмыстары.

Практикалық жаттығулар

«Марблс» тастармен шығармашылық тапсырмалар

Бағдарламаның практикалық маңыздылығы:

Бағдарлама барысында оқушылардың танымдық процестерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін нақты жаттығулар мен техникалар жүйесі ұсынылады. Саусақ моторикалары мен сенсорлық эталондарын дамытады. Үрейді қалыпқа келтіреді, стрессті бәсеңдетеді. Бұл техникалар олардың күнделікті оқу үдерісін жеңілдетіп, олардың жеке тұлға болып дамуына әсерін береді.

Ерекше білімді қажет ететін балаларға білім беру еліміздің басты міндеттерінің бірі. Біз әр балаға қажеттіліктері мен өзге де жағдайларына тәуелсіз өз әлеуетін толық жүзеге асыруға қоғамға пайдасын тигізуге мүмкіндік беруіміз керек.

Бастауыш мектеп жасында балалардың танымдық процестері зейіні, есте сақтауы, қиялы мен ойлау қабілеттері қарқынды дамиды. Дегенмен бұл процестердің әр балада әртүрлі деңгейде қалыптасатыны, олардың оқу үлгеріміне, мектепке бейімделуіне, мотивациялық және эмоционалды жағдайына тікелей әсер ететіні анық. Сондықтан балалардың танымдық даму ерекшеліктерін дер кезінде анықтап, оны дамытуға бағытталған психологиялық – педагогикалық қолдау көрсету психологтардың басты жұмыстарының бірі болып

табылады. Ерекше білімді қажет ететін балаларды әлеуметтік ортаға бейімдеу үшін көп жұмыс қажет. Әр баланың даму ерекшеліктері мен жас ерекшеліктерін ескеріп, олармен жұмыс істеу жоспарын жасау қажет. Баланың психологиялық мінезі мен іс-әрекеттерін бақылап, қажетті материалдар мен көрнекіліктерін және әртүрлі терапияларды қолдану арқылы жұмыс жасау керек, сонда ғана алға қойған мақсаттары орындалады, нәтиже шығады. Елімізде ерекше оқытуды қажет ететін балаларға білім беру жүйесі жасалып, іске қосылып, күн санап дамып келеді. Ол өмір талабы, қоғамның қажеттілігі болып табылады. Психолог әр оқушының жеке мүмкіндіктерін ескеріп түрлі техникалар мен терапияларды өз бетінше таңдайды. Ерекше білімді қажет ететін балалар мен жұмыс жасайтын педагогтар үнемі ізденіс үстінде болады. Өйткені өмір тәжірибесі көрсетіп отырған ерекше білімді қажет ететін балалардың көбінің оқуға белсенділігі төмен, тапсырмаларды педагогтың көмегінсіз орындай алмайды, өз ойын ашық айта алмайды, жазуда, есептеулерде көп қате жібереді, өте жәй орындайды, тез шаршайды, зейіні тұрақсыз, есте сақтауы нашар, қасында достары аз немесе жоқ, өз күшіне деген сенімсіздігі басым. Осындай оқушыларды қолдау, қуаттау қандай да бір ұнамды қасиетін танып, сол арқылы балада сенім ояту педагогтың негізгі іс-әрекетінің ажырамас бөлігі. Оқушыға жақсы жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүруіне жағдайын қалыптастыру, әрі терең білім, әрі тәрбиелеу әрбір осы саламен айналысатын педагогке жүктелер міндет.

Мемлекет пен қоғамның басым міндеттерінің бірі әрбір балаға оның ішінде ерекше білімді қажет ететін балаға да оның жеке ерекшеліктерін ескере отырып, дамуына, тәрбие мен білім алуына кепілді құқық беруді қамтамасыз ету. Әрбір баланың денсаулығы мен ақыл ойының қандай деңгейде екеніне қарамастан оның қабілеттерін дамытуға болады, мүгедектік адамды қоғамнан аластатудың себебі болмау керек. Сондықтан мен өз тәжірибемізде инновациялық технологиялардың бірі «Литотерапия» қолданып жүрмін.

Қазіргі таңда білім беру процесінде дәртсіздік әдістер мен қатар дәстүрден тыс жаңа әдістерді тиімді қолдану уақыт талабы. Заман талабына сай пайда болған жаңа технологиялардың бірі – Литотерапия.

Литотерапия бұл тастар, осы тастарды қолдану арқылы адамның ағзасы мен санасына жағымды әсер ету жүзеге асырылады. Тастар оқушыларға ұнайды, олар әдемі, әрі қызықты, тастарды ұстағанда өздерін жақсы сезінеді. Литотерапия сезімдерді жеткізуге жағымды эмоцияларды дамытуға, бұлшық ет артикуляциялық және кинестетикалық сезімдерді, түс бірлестіктерін қабылдауға және талдауға моториканы, визуалды кеңістікті қабылдау мен қиялды, есте сақтау мен ойлауды дамытуға үлкен мүмкіндік береді. Психологиялық түзету-дамыту сабақтары-мектептегі ең қажетті, негізгі сабақтардың бірі. Психологиялық көмекке мұқтаж ерекше білімді қажет ететін бастауыш сыныптың оқушыларына өте қажет.

Түйсік сыртқы дүние заттары мен құбылыстарының сезім мүшелеріне тікелей әсер етуінен пайда болған мидағы түрлі бейнелер. Түйсік біздің айналамызда, ішкі жан дүниемізде не болып жатқанын хабарлап отыратын қарапайым психикалық процесс, осы процесстің арқасында біз ортаны бағдарлап, соның жағдайына қарай қимыл жасауға тырысамыз. Түйсік себепсіз тумайды. Біз түйсік арқылы заттың формасын, түсін, көлемін білеміз. Түйсіну біздің санамызды сыртқы дүниемен байланыстырып отырады. Сондықтан көздері нашар көретін және мүлдем көрмейтін, құлақтары наша еститін және естімейтін, психикалық дамуы тежелген оқушылармен «Литотерапияны» қолдану арқылы жұмыс жүргізсе оқушыларымызда түйсіну де пайда болады және бұған литотерапияның пайдасы орасан зор деуге болады.

Қосымшада берілген бастауыш сынып оқушыларының танымдық үрдістерін дамытуға арналған түзету – дамыту жұмыстарының түрлерін психологтар өздерінің күнделікті баламен жасалатын жұмыстарында қолдана алады.

Сабақ жоспарлары

1- сабақ «Танымдық әлемге саяхат»

Мақсаты: Топта жағымды атмосфера құру, бір-бірімен танысу, қарым-қатынас орнату, эмоционалдық деңгейді түсіру, көңіл-күйді қалыптастыру.

Оқушылардың өзін-өзі танып, өздерінің қабілеттерін аша білуіне ықпал жасау.

1. «Ыстық картоп» жаттығуы

Мақсаты: Оқушылардың көңіл-күйлерін көтеру.

Оқушылар шеңбер құрып тұрады. Алдын – ала дайындалған сұрақтар қағазға жазылып, ішіне «Марблс» тасты орап салып дөңгелек пішінде умаждап, ыстық картоп дайындаймыз. Қарқынды әуен қосылады да, қатысушылар ыстық картопты жылдам бір-біріне береді. Әуен тоқтаған кезде ыстық картоп кімнің қолында болады сол адам тез қағазды ашып, ішіндегі тасты алып, тасқа сипаттама береді және жазылған сұраққа жылдам жауап беруі керек.

Бүгінгі көңіл-күйің қандай?

Сенің сүйікті тамағың қандай?

Сенің хоббиің бар ма?

Жылдың қай мезгілін ұнатасың?

«А» дыбысынан басталатын бес затты ата?

Ағашта өсетін жемістерді атап бере аласың ба?

Қолыңдағы тастың түсі қандай?

Сабақтың рефлексиясы:

Жаттығуды орындауда қиындық болды ма?

Қызықты сәттер болды ма?

Саған ұнағаны болды ма?

2. «Тастарды жина» жаттығуы

Мақсаты: Оқушылардың зейін аумағын кеңейту, көзбен көргенін есте сақтау және қабылдау қабілетін дамыту.

Ми екі жарты шардан тұрады: оң және сол. Олардың атқаратын қызметі бір-біріне ұқсамайды. Егер осы жарты шарлар арасында өзара қарым-қатынас қалыптаспаса, балада ауызша сөйлеуде, есте сақтауда, жазуда, оқу үлгерімінде қиындықтар болады. Сондықтан осы «Тастарды жина» жаттығуы өте тиімді. Оқушыға екі ыдыста құйылған судың ішіндегі мәрмәр кішкентай дөңгелек тастарды бір уақытта екі қолмен жинау ұсынылады.

Сабақтың рефлексиясы?

Бүгінгі сабақта не түсіндің?

Не қиынға соқты?

Саған ұнамағаны болды ма?

3. «Кеңістік көріністері» жаттығуы

Мақсаты: Қолдың күрделі үйлестірілген қозғалысын сонымен қатар саусақтың моторикасын және оқушылардың жадын қабылдауының назарын, логикалық ойлауын дамыту.

Психолог «Марблс» тастардың көмегімен фигуралар, өрнектер, әртүрлі суреттерді бейнелеп қояды, бұл ретте түрлі формадағы, әртүрлі өлшемдегі және түрлі түстегі тастар пайдаланылады. Оқушы психологтың нұсқауымен берілген тапсырманы орындайды.

Көк кішкентай дөңгелек тастарды сол жақтың жоғары бөлігіне, қызыл тасты сол жақтың төменгі бөлігіне, жасыл орташа тасты оң жақтың төменгі бөлігіне қойыңыз. Осылай нұсқау беру арқылы оқушы тастарды кеңістікке орналастырады.

Сабақтың рефлексиясы:

Бүгінгі сабақта қиын тапсырма болды ма?

Саған не ұнады?

Ұнамағандары болды ма?

4. «Сандарды тап» жаттығуы

Мақсаты: Балалардың логикалық ойлау қабілетін, зейінді шоғырландыру, есте сақтауын дамыту.

Қатысушылар саны: бір немесе бірнеше адам ойнай алады. Психолог белгілі бір сан қатарын немесе сандық тапсырманы айтады. Ойыншылар санның логикалық байланысын табуы немесе жасырылған санды анықтауы керек. Жасырылған сандар тастарға

жапсырылған. Тау тастарын қолдану арқылы жаттығу жүргізіледі. Сандық қатардағы жетіспеген сандарды тауып, орналастырады.

Мысалы: сандық қатар 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30.

Сабақтың рефлексиясы:

Сабақ саған ұнады ма? Не қиынға соқты? Не нәрсені үйрендіңдер?

2-сабақ Зейінді шоғырландыру ойындары.

Мақсаты: Зейінді тұрақтандыру арқылы танымдық процессті қалыптастыру.

1. «Эмоция» жаттығуы

Адам өз эмоциясы арқылы қандай да бір мәселеге, құбылысқа, оқиғаға көзқарасын білдіреді. Жан дүниенің қозғалысы мен қобалжуын білдіретін эмоциялар мыналар: Қуаныш, реніш, ыза, қорқыныш, шаттану, көңілдену, өкініш абыржу, қайғыру, үрейлену, үмітсіздену. Осы сөздер жазылған ақ қағазды береміз. Әрбір қатысушы жазылған сөзге әртүрлі түсті «Марблс» тастарды таңдап алып қояды. Әр сөзге әр түрлі түсті тастарды қою керек. Содан соң келесі тапсырма беріледі. Екінші бетіне қыздың суретін салуды немесе дайын салынған суретті ұсынады. Салған қыздың суретін әдемілеп түрлі түсті тастармен әсемдеу керек. Суретті әсемдеп болған соң, келесі беттегі әр эмоцияға жапсырған түрлі түсті тастарға көңіл бөлулерін сұраймын. Енді бүгін сіздің эмоцияңызды білу мақсатында осы жұмыс жүргізіліп отыр. Сіздің салған немесе сіз әсемдеген суреттегі әртүрлі тас сіздің бүгінгі эмоцияңыз болып табылады.

Сабақтың рефлексиясы:

Бүгінгі сабақтан не түсіндіңдер? Не қиынға соқты? Не қызықты болды?

2. «Эстафета» жаттығуы

Мақсаты: Оқушылардың зейіндерін тұрақтандыру, белсенділігін басу.

«Су» терапиясы негізінде осы жаттығу жүргізіледі. Су толтырылған контейнердегі суға оқушылар алдымен суды ұстап, қолдарын жуып, суға қолдарын үйретіп алады, содан кейін екі оқушының қолына арнайы бетінде қорапшасы бар браслет тағылады, яғни екі оқушы бір минут уақыт ішінде түрлі түсті уақ тастарды судан оң қолымен тез-тез алып, сол қолындағы браслеттің қорапшасына салу қажет. Уақыт біткеннен кейін оқушылар жинаған тастарын санайды кім көп жинаса сол жеңіске жетеді және оқушылар аз көп деген ұғымды меңгереді.

Сабақтың рефлексиясы:

Бүгінгі сабақта сіздерге не қызықты болды? Не қиынға соқты?

3. «Көп және біреу» жаттығуы.

Мақсаты: Балалардың, зейіндерін шоғырландыру, ойлау қабілеттерінің жылдамдығын арттыру, сөздік қорларын молайту.

Балалар шеңбер бойына отырады. Психолог бірнеше «Марблс» тасты оқушыға бермес бұрын көпше түрдегі бір сөзді айтады, ал бала оны жекеше түрге ауыстыруы керек.

Нұсқаудағы сөздер:

Мысықтар, тырналар, ормандар;

Қатарлар, көпірлер, ағаштар;

Ыдыстар, үйлер, құстар;

Пілдер, кеселер, тауықтар;

Доптар, сағаттар, бұлттар;

Көздер, құлақтар, аяқтар;

Кітаптар, қалапсаптар, дәптерлер.

Сабақтың рефлексиясы:

Бүгінгі сабақта не түсіндіңдер? Не қиынға соқты? Маған ұнағаны?

4. «Кім байқағыш және назар аударғыш» жаттығуы

Мақсаты: Балалардың зейіні мен визуалдық есте сақтау қабілетін және байқағыштықты дамыту.

Оқушыларға әртүрлі тастар беріледі, енді олар алдарындағы дайын суреттерді өз қалаулары бойынша тастармен безендіреді. Балалардың біреуі жүргізуші болады. Ол

ойыншылардың салған суреттеріне мұқият қарап, есіне сақтап алып бөлмеден шығуы керек. Осы уақытта балалар өздерінің суреттеріне қарап, 3 өзгешелік енгізулері қажет, яғни тастарды қолданып. Осыдан кейін жүргізуші келіп өзгерген ерекшеліктерді тауып орындарына келтіруі қажет. Егер жүргізуші аталған өзгешеліктердің барлығын тапса, онда ол балада жоғары деңгейдегі зейін мен жақсы байқағыштық басым болғаны.

Сабақтың рефлексиясы:

Бүгінгі сабақтан не түсіндіңдер?

Тапсырманы орындауда қиындық болды ма?

3-сабақ Зейінді тұрақтандыру техникалары.

1. «Көңіл күй өлшеуіші»

Мақсаты: Психоэмоционалды күйзелісті жою

Психолог : Мұқият қараңыздар мында не бейнеленген? Дұрыс бұл өлшеуіш. Ол не үшін керек? Дұрыс дене қызуын өлшеу үшін, бірақ біз бүгін ерекше өлшеуіштің суретін салатын боламыз? Бұл біздің көңіл күйіміздің өлшеуіші. Сендер өздеріңнің көңіл күйлеріңді білдіретін түрлі түсті тастардың арасынан өз тастарыңызды таңдайсындар. Өлшеуіштің жартысын сол түсті таспен толтырасыздар бұл сендердің көңіл күйлеріңнің сабақ барысында қандай болғанын білдіреді.

Сабақтың рефлексиясы:

Сабақты орындауда қиындық болды ма?

Қызықты сәттері болды ма?

2. «Не жаңалық бар» жаттығуы

Мақсаты: Бөлшектеріне дейін зейінді қоя білуді үйрету.

Тау тастарына жапсырылған геометриялық фигураларды үстел үстіне қоямыз Психолог балаларды кезекпен кезек шақырып, жетіспейтін бөліктерін қосымша сала отырып, суретті аяғына дейін жеткізеді. Бір бала тақтаға шығып, суретті толықтыра бастағанда, қалған ойыншылар көздерін жұмып отырады, психологтың нұсқауы бойынша олар көздерін ашып, үстелде тағы да қандай бөлік қосылғандарын айтады. Ойын қаншалықты ұзаққа созыла бастағанда, соншалықты жаңа бөліктерді табу қиынға соғады.

Сабақтың рефлексиясы:

Бүгінгі сабақта не түсіндіңдер?

Не қиынға соқты ?

Не қызықты болды ?

3. «Кім болдың» жаттығуы

Мақсаты: Балада сөйлеуді, ойлауды, естуді және қиялды дамыту.

Оқушылар шеңбер бойына отырады. Психолог әр балаға кезекпен келіп теңіз тастарына жапсырылған суреттерді көрсетіп сұрақ қояды. «Бұрын кім не болған?» Балапан (жұмыртқа) Көбелек (кұрт) Нан (ұн) Жылқы (құлын) Құс (балапан) Ешкі (лақ) Ит (күшік) Гүл (тұқым)

Сабақтың рефлексиясы:

Сабақтан не түсіндіңдер?

Не қиынға соқты?

4. «Әріптер әлемі» жаттығуы

Мақсаты: Балаларға әріптердің дұрыс жазылуын және дыбысталуын үйрету, сөздік қорын байыту және дұрыс сөйлеуге баулу.

Қажетті құралдар: Әріптер жазылған «Марблс» тастары

Психолог бір сөзді айтады, ал балалар сол сөзді әріптерден құрастырады.

Мысалы: «Бала» «Ана» «Мектеп» «Кітап» «Гүл» «Кітап» «Парта» «Ойыншық» «Көктем» «Доп» «Терезе» «Жүрек» «Пирамида» сөздерін «Б» «А» «П» «С» «Н» әріптерін жинау.

Әріптерден басталатын сөздер айту.

Психолог «Марблс» тастарға жазылған әріпті көрсетеді, мысалы, «Қ» Оқушылар сол әріптен басталатын сөздерді айтады. Ең көп сөз айтқан бала жеңімпаз болады.

Сабақтың рефлексиясы:

Бүгінгі сабақта не түсіндіңдер?

Не қиынға соқты?

Не қызықты болды?

Не нәрсе үйрендіңдер?

Маған ұнағаны

Маған ұнамағаны

4-сабақ Зейін түрлерін таныстыру.

1. «Жағымды жақтары» жаттығуы

Мақсаты: Оқушыларға психологиялық жағымды атмосфера орнату.

Жаттығуды орындауға 20 минуттан астам уақыт шеңбері қойылуы керек. Оқушылардың қолындарына бірнеше «Марблс» тастары таратылады. Шеңберде тұрған оқушылар өздері ұнатқан бір оқушыға барып оның бойындағы жағымды жақтарын айтып «Марблс» тасты ұсынады, осылай ойын бірнеше мәрте қайталанады және жаттығу соңында психолог оқушылардың қолындағы тастарды есептеп кімнің қанша жағымды жақтары болғанын айтады.

Сабақтың рефлексиясы:

Жағымды жақтарды айтқанда сіздің сезіміңіз қандай болды?

Жағымды жақты айту қиынға соқты ма?

Сізге ұнады ма?

2. «Команданы тыңда» жаттығуы

Мақсаты: Эмоциялық, бұлшықеттік кернеулікті алып тастау, топта жағымды эмоциялық қалыпты орнату.

Психолог оқушыларды екі командаға бөледі. Ортада ыдыста салынған «Марблс» тастары тұрады. Оқушылар құлақ, мұрын, көз, аяқ, қол деген нұсқау берілгенде дене мүшелерін ұстайды. «Марблс» тастар деген команда берілгенде ортадағы тастарды бірінші болып ұстап қалу керек.

Сабақтың рефлексиясы:

Тапсырманы орындауда қиындық болды ма?

Қызықты тұстары болды ма?

3. «Мәрмәр тастар» жаттығуы

Мақсаты: Баланы өзін-өзі қалыпқа түсіруге үйрету амалдарының бірі, бала бойындағы агрессия мен шамадан тыс белсенділікті жою.

Психолог ары бері не істерін білмей жүрген баланың қолына мәрмәр тастар салынған бір қорап тастар беріледі де, баладан тез-тез осы мәрмәр тастардың арасынан көк түсті кішкентай дөңгелек тастарды жинап келесі қорапқа салу ұсынылады. Осындай жаттығулар бала үшін әдетке айнала бастағанда, бірдеңеге ренжігенде немесе шаршаған сәттерінде міндетті түрде осы жаттығу жасатылса балада бір сәтке серпіліс пайда болады.

Сабақтың рефлексиясы:

Сабақты орындауда қиындық болды ма?

Саған ұнаған тұстары болды ма?

4. «Жаңа ертегі» жаттығуы

Мақсаты: Балалардың зейіндерін тұрақтандырып, қиял қабілеттерін дамыту.

Психолог отырған оқушыларға теңіз тастарын таратып береді және стол үстіндегі сурет салуға қажетті құраларды пайдаланып өзіне ұнайтын бір суретті тасқа салуды ұсынады. Содан кейін психолог оқушыларға салған суреттерін біріктіріп, берілген уақыт ішінде мазмұнды жаңа ертегі немесе жаңа әңгіме құрастырып айтуды ұсынады.

Сабақтың рефлексиясы:

Бүгінгі сабақта қиындық болды ма?

Саған ұнаған тұстары болды ма?

Ибраева Сая Бакытбековна
Бастауыш сынып мұғалімі
М.Дулатұлы атындағы № 68 мектеп-гимназиясы
Астана қаласы

БАСТАУЫШ СЫНЫБЫНДА МАТЕМАТИКАДАН ӨТКІЗІЛЕТІН СЫНЫПТАН ТЫС ЖҰМЫСТАР ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ТҮРЛЕРІ

Елімізде егеменді мемлекет болғалы бері барлық салаларда ауқымды өзгерістер жүріп жатыр. Мұндай өзгерістердің білім беру саласы да тыс қалған жоқ. Қазіргі білім жүйесі әлемдік өркениеттің барлық талабына сай келетін, парасатты, білімі мен біліктілігі жетілген мамандар дайындауды қажет етеді.

Қазақстан Республикасы орта білім мемлекеттік стандартындағы бастауыш сынып оқушыларының математикалық даярлығына қойлатын талаптарда былай делінген: "Бастауыш мектептегі оқыту барысында оқушылардың алған математикалық даярлығы негізгі және орта мектепте математикалық оқытудың тірегі болып саналады. Бастауыш мектепті бітірген оқушы натурал сан және оның қасиеттері; нөл саны және оның басқа сандардың арасындағы орны туралы; қосу-азайту, көбейту-бөлу амалдардың өзара кері амалдар болатыны туралы; амалдардың заңдары және қасиеттері жайында, шамалар және оларды өлшеу жайында, геометриялық фигуралардың нүктелер жиыны екені жайында; тура және тура емес теңдіктер мен теңсіздіктер; сандарды салыстырудың және өрнектерді салыстырудың мән-мағынасы туралы; есепті алгебралық тәсілмен шешу, натурал сандар қатарының ретін, қосудың және көбейтудің заңдарын және т.б. меңгеруі тиіс".

С. Елубаева өз еңбектерінде сыныптан тыс жұмыстарды жүргізу үшін мұғалімнің білімі терең, жан-жақты дамыған, педагогикалық шеберлігі болуы басты мәселе екенін айта келе, сабақтан тыс уақытта орындалатын оқу жұмыстары оқушы тілегін, қызығатын мәселелерін жан-жақты қамтыуға мүмкіндік беретінің көрсетеді. Сонымен қатар, онда "...оқушылар сабақта, ойын немесе жұмыс үстінде ойлау өлшеу, есептеу, табу, зерттеу сияқты процестермен кездеседі. Оларды ұштау, жетілдіру - мұғалім міндеттерінің бірі. Осы мағынада түрлі жаттығулардың - математикалық сөзжұмбақтардың, ойындардың ролі зор", - делінеді және де "...математикадан үлгермеудің бір себебі - оқушылардың пәнге аз қызығатындығы, ал сабаққа деген оқушының қызығушылығын сабақ үстінде тудырса, жүйелі түрде өткізілетін сыныптан тыс жұмыстар оны одан әрі дамытуға себепші болады", - дейді.

Әдіскерлер математикадан сыныптан тыс жүргізілетін жұмыстарды екі түрге бөлуге болатындығын айтады:

1. Бағдарламадағы материалдарды толық түсінбеген оқушылармен жүргізілетін жұмыстар.

2. Математикалық қабілеттері жоғары математика пәніне асқан қызығушылықпен қарайтын оқушылармен жүргізілетін жұмыстар. Әр түрлі себептермен (оқушының ұзақ ауруна байланысты, бір мектептен басқа мектепке ауысуына байланысты т.б.) білім

деңгейі, біліктілігі төмендеген оқушылармен жүргізіледі. Мұндай жұмыстар білім деңгейі бірдей болатын оқушыларды 3-4-тен топтастыра бөліп алып, сабақтан тыс уақытта қосымша дәріс беру арқылы жүргізіледі. Қалыс қалған оқушылармен дайындық, мүмкіндігінше жүйелі түрде (аптасына бір немесе екі рет) әр оқушыға нақты көмек ретінде болуы керек. Қайталау жасалған соң, оқушылардың білім деңгейі дәрежесінде толық көз жеткізу үшін қорытынды бақылау жүргізіліп, әр тақырып бойынша оқушылардың қалыс қалу себептерін анықтап, жиі жіберетін қателерге талдау жасау керек.

Сыныптан тыс жұмыстың күнделікті сабақтан айырмашылығы : еріктілік принципінде құралады; баға қойылмайды, ойын жарыс түрінде өткізіледі. Сыныптан тыс жұмыстың мазмұны математиканың негізгі курсы оқытуда толықтырушы болып табылатындай және сынып жұмысымен үйлесімді болатындай таңдап алынуы керек.

Сыныптан тыс жұмыстың түрлері: Математикадан үйірме жұмыстары, математикалық бұрыш, математика кештері мен ертеңгіліктері, конкурс, олимпиада, эстафета, газет. Математика бойынша сыныптан тыс жұмыстың мазмұны: Әзіл- оспақ есептер, математикалық жұмбақтар, математикалық мақал – мәтелдер, ребус, сөз – жұмбақ, софизм фокус, геометриялық басқатырғылар, т. б. Бұларды кейде қызықты математика деп те атайды, бүкіл сыныпқа арналады. Өткізу ұзақтығы оқушылардың жас ерекшелігіне байланысты түрліше болады: 30- дан 45 мин – қа дейін. Айына 1-2 рет болуы мүмкін. Мазмұны жөнінен сабақтағы жұмыспен байланысты болуы тиіс: қиынырақ есептер, тапқырлық есептер, геометриялық мазмұнды қызықты есептер, логикалық есептер, есепті әр түрлі тәсілмен шығару, есепті теңдеу, теңдеулер жүйесін құру арқылы шығару, т. б. Қарастырылады. Сиқырлы шаршыларды толтыру, ойлаған санды табу, ребус, жұмбақ шешу ұсынылады. Суреттер, плакаттар, ертегі кейіпкерлерін қолдануға да болады. Ұпай санау арқылы жеңімпаздарды анықтап, бәйге беруге болады. Мысалы: 2- сынып бойынша.

1. Сыныптан тыс сабақ тақырыбын жұмбақтап немесе өрнектерді шешу арқылы анықтау.

2. Командаға бөлу. Капитан сайлау.
3. Капитандар сайысы.
4. Эстафета – командаға арналады.
5. Тапқырлыққа берілген есептер ауызша.
6. Ойын.
7. Жұмбақтар.
8. Қорытындылау.

Мұғалім балаларға бүгін математикадан кластан тыс сабақ екенін айтады. Немен шұғылданатымызды білу үшін плакаттың сыртындағы жазуды оқу керек. Бірақ әуелі ең ыңғайлы тәсілмен мынадай мысалды шығару керек.

$$1+2+3+4+5+6+7+8+9+10.$$

Ең бірінші мысалды дұрыс шығарған және шешуін түсіндірген оқушы плакатты аударып қояды, онда былай деп жазылған:

Ойлау, есеп шығару, шешуін табу.

Әрі қарай мұғалім барлық тапсырмаларды шапшаң және дұрыс орындау үшін ойларың өте жинақты, зейінді болуларың керек деп айтады. 3 команда ұйымдастырылады. Әр команда өз капитанвн сайлайды. Капитандар бірінші үстелден орын алады.

Бірінші жарыс- капитандар конкурсы. Капитандардың әрқайсысы мысалдарды бір минутта шығаруы тиіс. Барлығы іштерінен санап, бақылап отырады. Тақтада мысалдар үш вариантпен берілген, әрбір нұсқада мына түріндегі мысалдар қамтылған:

$$28+36, 46+54, 100-7, 64-18, 95-65$$

Барлық мысалдарды, бірінші шығарғаны айқындалады. Мұғалім тапсырмаларды орындаған үшін топқа жетон-ұпайлар тапсырылатының айтады : бірінші топ- қызыл түсті, екінші –сары, үшіншісі-жасыл түсті жетондармен марапатталады.

Эстафета. Әр топқа рет-ретімен санап шығуға және қатысушылардың әрқайсысына өз нөмірін есте сақтауға тапсырма береді. Бірінші топ саны жазылған қағазды алады, осы топтың бірінші қатысушысы 5 санына өз нөмірін қосады, келесі шыққан нәтижеге өз нөмірін қосады және әрі қарай таратып жалғастырады. Екінші топ 6 саны жазылған қағазды, үшінші топ 7 саны жазылған қағазды алады. Тапсырма орындалғанаң соң мұғалім тексереді және нәтижесін хабарлайды.

Тапқырлыққа берілетін есептер. Ауызша шығаруға есептер ұсынылады.

1. Қайталанбайтын қандай монеттерден 20 тиын жинауға болады? (1 ұпай)

2. Тыңда да ойлан: Әсеттен: Сендердің сыныптарыңда қанша қыз бола бар? деп сұрады. Әсет былай деп жауап берді: Егер ең үлкен екі таңбалы саннан екі сегіздік арқылы жазылатын санды шегерсе және ең кіші таңбалы санды қосса, сонда қыз балалардың саны шығады. Сыныпта неше қыз бала бар еді? (3 ұпай.)

3. Кезекші үзілісте карточкаларды қойып (қалталы полотенға мына сандары бар карточкалар қыстырылады: 86 және 66), былай деп сұрады: "Сендердің қайсыларың ешқандай санды қоспай, бірінші санды 12-ге, екіншіні 33-ке арттырасыңдар?" (2 ұпай.)

4. Бір тәрелкеде екіншісіне қарағанда 10 жаңғақ артық. Олар тең болу үшін бірінші тәрелкеден алып, екінші тәрелкеге неше жаңғақ салу керек? (2 ұпай.)

5. Әкесі кәрзеңкені алып келіп балаларына былай дейді: "Сендер алтаусыңдар және кәрзеңкеде 6 алмұрт бар. Осыны өздеріңе бір-бір алмұрттан тиетіндей және кәрзеңкеде тағы бір алмұрт қалатындай етіп бөліңдер". (1 ұпай.)

6. Екі адам 2 сағат шахмат ойнады. Әр шахматшы неше сағат ойнады? (1 ұпай.)

7. Қайсысы үлкен: жарты метр, 5 дм әлде 50 см? (1 ұпай.)

Ойын. "Қалт кетпей қағып ал, жауабын тауып ал!".

Мұғалім ойынның ережесін түсіндіреді: "Мен бір мысалды айтамын да ойынға қатысушылардың біріне доп лақтырамын, ол шапшаң допты мысалдың жауабымен қоса қайтару керек". Мысалдар беріледі: 100-15; 2+16; 67-17; 24+3; 27+13; 93-60; 75-1; 83-23; 4+27; 70-52. Ойын қызу қарқында өтеді.

Жұмбақтар. Мұғалім жұмбақтар жазылған карточкаларды команда капитандарына таратып береді. Оларға жұмбақты шешуге барлық команда көмектеседі:

Сөйлегенде үн шықпас бірақ та,

Жалықпайсың, әрбір сөзін ұғасың.

Жиі-жиі сырлассаң сен онымен

Дәл төрт есе ақылды болып шығасың:

(2 ұпай)

Аяғы жоқ, қанаты да жоқ оның,

Үні жоқ, тілі жоқ, көре алмайсың өзінде.

Жетізбейді,, бірақ ұшқан кезде.

(2 ұпай)

Қорытындысын шығару. Капитандар ұпайларды санап, нәтижесін хабарлайды.

Осындай сабақтар балалардың белсенділігін арттырып, тапсырмаларды орындауға қызығушылығын тудырады.

Математикалық бұрыш. Математикалық бұрышты оқушылар мұғалім көмегімен жүргізеді. Мысалы: математикадан дәптер көрмесі, есеп құрастыру үшін цифрлы мәлеметтер жинау, газет қиындыларын жинау, альбом жасау, есептер жинағын құрастыру, математикалық газеттер шығару. Мұнда есептер, мысалдар, жаттығулар жазылған кестелер орын алады. Бұл оқушыларға сыныптан тыс сабақ аралығында жаңа тапсырмалар орындауға мүмкіндік береді. Атауларын тартымды етіп қою керек: "Жас математик", "Тапқырлар", т.б. Онда Оқушылар тізімі, апталық тапсырма және оқушы жауабына арналған конверт не қорапша болады. Белгіленген мерзімде оқушылардың жауабы тексеріп, ұпаймен бағалап, нәтижелерін кестелерге жазады. Қателерді сабақтың соңында немесе сыныптан тыс уақыттарда талдайды. 1

мезгілде 4-5 тапсырма қатар беруге болады. Қиынырақ есептер, ойын есептер, сиқырлы шаршылар.

Математикалық кеш. Математикалық кеш немесе ертеңгілік жарысушы командалар түрінде 2-3 қатарлас сыныптардың оқушыларына арнап ұйымдастырылады.

Математикалық кешті дайындау кезеңінде үйірме газеті шығарылып, жоғары сынып оқушыларынан әділ қазылар сайланады, бір-біріне сұрақтар дайындалады.

Мысалы:

- кешті ұйымдастыру (командаларды, әділ қазыларды таныстыру);
- жарыс (командаларға тапсырма);
- ойын;
- тапқырлыққа берілген есептер (сыныптарға бөлек беріледі);
- ең жақсы есептеуіш байқауы (топшамен жұмыс);
- командалардың бір-біріне қояр сұрағы;
- Қорытынды.

Математикадан үйірме жұмысы. Математикаға ерекше әуестік байқатқан балалармен неғұрлым кеңірек жұмыс істеу үшін 2-4 сыныптардан бастап, математикадан үйірме жұмыс ұйымдастырылады. Үйірме сабақтары белгілі жоспар бойынша, оқушылардың тұрақты құрамымен жүйелі түрде айына 2-3 рет өткізілуі тиіс. Үйірме сабақтарында балалар есептеудің жаңа әдістерімен, қиын есептерді шығару тәсілдерімен, кейбір тарихи мәселелермен, әзіл-оспақ есептерді шығарумен, жұмбақ, ребус түрлерін шешумен танысады. Үйірме мүшелері математика апталығында дайындыққа, яғни газет шығару ісіне, кеш ұйымдастырып оны өткізуге, математикалық бұрыштар әзрлеуге қарастырылады.

Байқаулар. Олимпиадалар. Жақсы математиктер дайындау үшін математикалық байқау өткізуге болады. Байқау тақырыбы, өткізу уақыты күні бұрын ілінеді. Байқау міндеті, мақсаты түсіндіріліп, қажет жұмыстар жүргізіледі.

Балалардың қызығушылықтарын арттырып, жарысқа дайындау жұмыстары жүргізіледі. Тапсырма жазбаша орындалып, ұпаймен анықталады.

Олимпиада мақсаты байқау мақсаты тәрізді мектептегі қатарлас сыныптардан математикаға әуес, қабілеті бар оқушыларды іріктеп алуға мүмкіндік береді. Олимпиада жеңіпаздары аудан облыстық олимпиадаға жіберіледі. Олимпиада алдында сыныппен түрлі жаттығулар орындалады, тапқырлар байқауын өткізеді. Осындай сабақтар арқылы оқушылар іріктейді. Әдетте олимпиада III кезеңнен тұрады. Кезеңдердің қиындық дәрежесі әр түрлі болады.

Математикалық газет. Математикалық газет бетіне озат оқушыларды, ұжының үлгерім диаграмасын, математикалық жарыс нәтижелерін, математика тарихынан мәліметтер, дидактикалық ойындар және т.б. көрсетуге болады. Газет көлемді болмаған жөн. Оны оқушылардың бойы жететін жерге ілінген жөн.

Абегалиева Роза Смагуловна¹, учитель начальных классов, педагог-эксперт
Омарова Назгуль Оразхановна², учитель начальных классов, педагог-модератор
^{1,2}КГУ «Токжайлауская средняя школа» государственного учреждения
«Отдел образования по Алакольскому району управления области Жетісу»

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Функциональная грамотность учащихся является важным показателем качества современного образования. В условиях обновлённого содержания образования Республики Казахстан особое внимание уделяется формированию у обучающихся умений применять знания в практической деятельности и повседневной жизни. Современный ученик должен не только владеть определённым объёмом знаний, но и уметь использовать их для решения учебных и жизненных задач.

В начальной школе закладываются основы функциональной грамотности, формируются универсальные учебные действия, развивается познавательный интерес и самостоятельность. Именно в этот период особенно важно создавать условия для осмысленного обучения, при котором ребёнок понимает практическую значимость изучаемого материала и видит связь учебных заданий с реальной жизнью.

Математика в начальных классах обладает значительным потенциалом для формирования функциональной грамотности. В процессе обучения учащиеся осваивают навыки счёта, измерения, сравнения, анализа и обобщения информации. Решение текстовых задач способствует развитию читательской грамотности, умения выделять главное, устанавливать причинно-следственные связи и делать выводы.

Работа с величинами, геометрическим материалом, таблицами и схемами формирует у младших школьников умение ориентироваться в окружающем мире. Математические знания становятся для учащихся инструментом познания действительности, что способствует осознанному усвоению учебного материала и повышению интереса к предмету.

Для развития функциональной грамотности на уроках математики используются разнообразные методы и приёмы обучения. Особое место занимают практико-ориентированные задания, позволяющие учащимся применять математические знания в смоделированных жизненных ситуациях. Такие задания требуют от ребёнка не только выполнения вычислений, но и понимания условия, анализа информации и выбора способа решения.

Эффективными являются проблемные задания, в которых отсутствует готовый алгоритм решения. Учащиеся учатся рассуждать, выдвигать предположения и проверять их. Использование парной и групповой работы способствует развитию коммуникативных навыков, умения слушать партнёра, договариваться и аргументировать своё мнение.

Практико-ориентированные задания являются одним из основных средств формирования функциональной грамотности младших школьников. Это задачи, содержание которых связано с жизненным опытом ребёнка: покупки в магазине, измерение времени, длины, массы, расчёт расстояний, работа с расписанием.

Развитие функциональной грамотности невозможно без учёта индивидуальных особенностей учащихся. На уроках математики целесообразно использовать дифференцированные задания, различающиеся по уровню сложности. Это позволяет каждому ребёнку работать в зоне ближайшего развития, испытывать ситуацию успеха и постепенно повышать уровень своих учебных достижений.

В своей педагогической практике мы систематически используем задания, направленные на развитие функциональной грамотности. Практика показывает, что такая работа способствует повышению учебной мотивации, развитию логического мышления и

познавательной активности учащихся. Дети становятся более уверенными, активно участвуют в обсуждении, учатся аргументировать свою точку зрения и делать обоснованные выводы.

Систематическая работа по развитию функциональной грамотности на уроках математики в начальной школе позволяет повысить качество обучения и сформировать у учащихся умение применять знания в различных жизненных ситуациях. Использование практико-ориентированных заданий, дифференцированного подхода и разнообразных методов обучения способствует достижению планируемых образовательных результатов.

Таким образом, развитие функциональной грамотности является неотъемлемой частью современного урока математики и важным условием успешной реализации задач начального образования.

Жапарова Гульнара Кажакметовна¹, учитель русского языка и литературы, педагог-эксперт
Койшибекова Дариға Жамбуловна², учитель русского языка и литературы,
педагог- модератор

^{1,2}КГУ «Токжайлауская средняя школа» государственного учреждения
«Отдел образования по Алакольскому району управления области Жетісу»

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Современная система образования находится в стадии активной трансформации, обусловленной процессами цифровизации и внедрения инновационных технологий во все сферы жизни общества. Русский язык и литература как базовые гуманитарные дисциплины традиционно выполняют важнейшую функцию формирования языковой, культурной и нравственной идентичности личности. Именно через слово, художественный образ, текст ученик осваивает способы мышления, ценностные ориентиры, нормы речевого поведения. Однако в условиях цифровой среды, где информация потребляется фрагментарно и преимущественно в визуально-клиповом формате, у подростков снижается интерес к вдумчивому чтению и аналитической работе с текстом. Это обстоятельство требует поиска новых методических решений, способных сохранить глубину филологического образования и одновременно сделать его актуальным для современных школьников.

Искусственный интеллект в последние годы стал неотъемлемой частью информационного пространства подростков. Он используется для поиска информации, перевода текстов, создания письменных высказываний, подготовки к учебным занятиям и экзаменам. Игнорирование этого факта в образовательном процессе приводит к разрыву между школьным обучением и реальной практикой учащихся. Включение ИИ в преподавание русского языка и литературы позволяет преодолеть данный разрыв, превратив привычный для подростков цифровой инструмент в средство осознанного обучения. При этом принципиально важно рассматривать искусственный интеллект не как замену мыслительной деятельности ученика, а как инструмент, требующий критического осмысления и контроля.

Методическая концепция программы основывается на сочетании традиционных и инновационных подходов к обучению. Деятельностный подход предполагает активную позицию ученика, его включённость в анализ, интерпретацию и создание текстов. Компетентностный подход ориентирует образовательный процесс на формирование устойчивых умений применять знания в новых ситуациях. Коммуникативный подход обеспечивает развитие устной и письменной речи как основного средства выражения мысли и личной позиции. Личностно-ориентированный подход позволяет учитывать индивидуальные особенности, уровень подготовки и интересы каждого обучающегося, создавая условия для его учебного успеха.

Использование искусственного интеллекта на уроках русского языка и литературы открывает новые возможности для организации учебной деятельности. С его помощью учащиеся могут получать альтернативные интерпретации художественных текстов, анализировать стилистические особенности высказываний, сравнивать разные варианты сочинений, выявлять типичные речевые и логические ошибки. Особое значение имеет работа по сопоставлению результатов, предложенных ИИ, с собственными выводами и классическим литературоведческим анализом. Такая деятельность способствует развитию критического мышления, умения аргументировать свою позицию и осознанно относиться к получаемой информации.

Новизна программы заключается в создании целостной модели интеграции искусственного интеллекта в гуманитарное образование. В отличие от фрагментарного использования цифровых ресурсов, программа предполагает системную работу с ИИ на разных этапах урока: при актуализации знаний, изучении нового материала, закреплении и рефлексии. Искусственный интеллект выступает в роли инструмента для постановки проблемных вопросов, генерации идей, анализа языкового материала и самооценки результатов деятельности. Это позволяет выстраивать обучение как процесс совместного поиска и осмысления, а не простого усвоения готовых знаний.

Цель программы заключается в создании образовательной среды, в которой классические филологические методы гармонично сочетаются с возможностями современных цифровых технологий. Такая среда направлена на формирование грамотной языковой личности, способной анализировать тексты разных жанров и стилей, выражать собственное мнение, аргументировать свою позицию и критически относиться к информации. Важным аспектом является воспитание ценностного отношения к слову, литературе и культуре, а также формирование ответственности за результаты собственной речевой деятельности.

Практическая значимость программы проявляется в её универсальности и возможности адаптации к различным условиям обучения. Для учителя искусственный интеллект становится инструментом методической поддержки, позволяющим оперативно разрабатывать задания, подбирать тексты, дифференцировать учебный материал. Для учащихся программа создаёт условия для индивидуального темпа обучения, развития навыков самоконтроля и самооценки, повышения учебной мотивации. Работа с ИИ способствует формированию у школьников функциональной грамотности, необходимой для успешного обучения и социальной адаптации.

Особое внимание в программе уделяется формированию метапредметных результатов. Учащиеся учатся работать с информацией из разных источников, сопоставлять данные, выявлять противоречия, делать выводы и обобщения. Использование ИИ способствует развитию навыков рефлексии, так как школьники анализируют не только результат, но и процесс своей деятельности. В результате формируется осознанное отношение к обучению и собственному интеллектуальному развитию.

Ожидаемые результаты реализации программы включают повышение уровня орфографической и пунктуационной грамотности, развитие навыков связной письменной речи, формирование умений анализа и интерпретации художественных и публицистических текстов. Учащиеся приобретают опыт ответственного взаимодействия с искусственным интеллектом, понимая его возможности и ограничения. В долгосрочной перспективе программа способствует подготовке школьников к дальнейшему обучению и профессиональной деятельности в условиях цифрового общества при сохранении гуманитарных ценностей образования.

Шалтаева Турсынай Оразхановна¹, учитель английского языка, педагог-эксперт
Воротилина Татьяна Владимировна², учитель английского языка, педагог-модератор
^{1,2}КГУ «Токжайлауская средняя школа» государственного учреждения
«Отдел образования по Алакольскому району управления образования области Жетісу»

КУРС ОБУЧЕНИЯ ДЕЛОВОМУ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ: ИНВЕСТИЦИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ БУДУЩЕЕ

В условиях глобализации деловой английский язык перестал быть дополнительным навыком — сегодня это необходимый инструмент для карьерного роста. Международные переговоры, деловая переписка, презентации и онлайн-встречи всё чаще проходят на английском языке. Именно поэтому курсы делового английского становятся всё более востребованными среди обучающихся, студентов, предпринимателей и специалистов разных отраслей.

Деловой английский — это не просто знание грамматики и словарного запаса. Это язык профессионального общения, включающий специализированную лексику, устойчивые выражения и нормы делового этикета. Он используется в сфере менеджмента, маркетинга, финансов, юриспруденции, логистики и IT. Курс делового английского учит не только «что сказать», но и *как* сказать — корректно, убедительно и в соответствии с международными стандартами.

Зачем одиннадцатикласснику учить «скучный» деловой английский? Если вы думаете, что деловой английский — это только для офисных менеджеров в костюмах, пора менять perspective (точку зрения)! Этот навык уже сегодня открывает двери в мир стажировок, международных образовательных проектов и конкурсов, а завтра станет вашим главным advantage (преимуществом) при построении карьеры в любой сфере.

Как правило, курс обучения деловому английскому языку строится по модульному принципу. В программу входят темы деловой переписки, телефонных переговоров, ведения встреч, подготовки презентаций и составления отчетов. Отдельное внимание уделяется навыкам делового общения в межкультурной среде, где важно учитывать различия в стиле коммуникации и деловом поведении партнеров.

Ключевое отличие делового английского от общего языкового курса — ориентация на практику. Обучающиеся 11 класса работают с реальными кейсами, разыгрывают деловые ситуации, анализируют аутентичные документы и видеоматериалы. Такой подход позволяет не просто выучить новые слова, а научиться применять язык в реальных рабочих условиях.

По окончании курса слушатели уверенно используют английский язык в профессиональной среде: ведут переписку, участвуют в переговорах, выступают с презентациями и чувствуют себя комфортно в международном деловом общении. В конечном итоге, обучение деловому английскому языку становится не просто образовательным этапом, а стратегической инвестицией в карьеру и конкурентоспособность на рынке труда.

Деловой английский в 11 классе — это не абстрактная тема из учебника. Это практический инструмент, который повышает твою конкурентоспособность и уверенность. Он стирает границы и даёт возможность заявить о себе на самом старте взрослой жизни. Инвестиция времени в этот навык сегодня окупится сторицей завтра. Современный мир требует от молодого поколения не только знания общего английского языка, но и владения его специализированными формами — например, деловым английским. Именно поэтому внедрение курса делового английского в программу 11 класса является важным и актуальным шагом.

Деловой английский — это язык возможностей. И чем раньше начать его изучение, тем шире будут профессиональные горизонты.

Советжанова Сания Ахмешовна

География пәнінің мұғалімі педагог-сарапшы

«Жетісу облысы білім басқармасының «Алакөл ауданды бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Тоқжайлау орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің

ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ: ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕР ЖӘНЕ ЗАМАНАУИ ТРЕНДТЕР

География – жер шарының кеңістіктік ұйымдастырылуын, табиғи орта мен қоғам арасындағы күрделі өзара байланыстарды зерттейтін маңызды ғылым. Географиялық білімнің дәлдігі мен өзектілігі, сондай-ақ заманауи экологиялық, әлеуметтік және экономикалық мәселелерді шешудегі оның тиімділігі тікелей қолданылатын зерттеу әдістерінің сапасы мен әртүрлілігіне байланысты. Географиялық зерттеу әдістерінің жиынтығы бірнеше ірі бағыттарға бөлінеді, олар бір-бірімен тығыз байланыста болып, кешенді талдау жасауға мүмкіндік береді.

Дәстүрлі және далалық зерттеу әдістері. География ғылымының негізі далалық (экспедициялық) зерттеу әдістерінен бастау алады. Бұл әдістер зерттеу объектілері туралы бірінші деректерді тікелей алуға мүмкіндік береді:

1. Бақылау және сипаттау: Зерттелетін аумақтың, ландшафтың, гидрологиялық объектілердің немесе әлеуметтік құбылыстардың жай-күйін, өзгерістерін тікелей көру және егжей-тегжейлі сипаттау. Бұл әдіс, әсіресе физикалық географияда (мысалы, топырақ профилін сипаттау, өзен ағысын өлшеу) және экономикалық географияда (халықтың орналасуы мен шаруашылық қызметін бақылау) маңызды.

2. Геодезиялық өлшеулер: жер бедерінің биіктігін, нүктелер арасындағы қашықтықты және бұрыштарды өлшеу арқылы нақты кеңістіктік деректерді жинау. Бұл деректер карталар мен жоспарларды жасаудың негізі болып табылады.

3. Сауалнама және сұхбат: әлеуметтік-экономикалық географияда халықтың көзқарасын, демографиялық өзгерістерді, көші-қон себептерін немесе өндірістің орналасуына әсер ететін факторларды анықтау үшін қолданылады.

Картографиялық және геоақпараттық әдістер. Заманауи географиядағы ең маңызды құралдардың бірі — бұл кеңістіктік деректерді жинау, өңдеу және талдау үшін қолданылатын картографиялық және геоақпараттық жүйелер (ГАЖ).

1. Картографиялық әдіс: жер бетіндегі құбылыстарды, объектілерді және процестерді карталар арқылы бейнелеу және зерттеу. Карта – географиялық ақпараттың әмбебап моделі. Ол құбылыстардың таралу заңдылықтарын, олардың өзара байланысын және динамикасын визуализациялауға мүмкіндік береді. Карталарды талдау арқылы зерттеушілер кеңістіктік корреляцияларды және аймақтық ерекшеліктерді анықтайды.

2. Географиялық ақпараттық жүйелер (ГАЖ): бұл компьютерлік технологияға негізделген аппараттық-бағдарламалық кешен, ол кеңістіктік деректерді жинауды, сақтауды, басқаруды, талдауды және графикалық бейнелеуді қамтамасыз етеді. ГАЖ көмегімен бір уақытта көптеген деректер қабаттарын (мысалы, жер бедері, топырақ типі, халық тығыздығы, инфрақұрылым) біріктіріп, күрделі кеңістіктік талдаулар жүргізуге болады. Мысалы, табиғи апаттардың тәуекел аймақтарын модельдеу, қалалық жоспарлау немесе экологиялық мониторинг жүргізу.

3. Қашықтықтан Зондтау (ҚЗ): жер серіктерінен, ұшақтардан немесе ұшқышсыз ұшу аппараттарынан (ҰҰА) алынған аэроғарыштық суреттерді пайдалану. Бұл әдіс үлкен аумақтардағы өзгерістерді (ормансыздану, шөлейттену, мұздықтардың еруі) тез және тұрақты түрде бақылауға мүмкіндік береді. ҚЗ деректері ГАЖ-ға енгізіліп, одан әрі талдау үшін негіз болады.

Сандық және математикалық модельдеу әдістері

Географиялық процестердің себеп-салдарлық байланыстарын анықтау және олардың болашақ дамуын болжау үшін сандық және математикалық әдістер кеңінен қолданылады:

1. Статистикалық талдау: демографиялық, экономикалық немесе климаттық деректер жиынтығын өңдеу, корреляциялық және регрессиялық талдаулар жүргізу. Бұл әдістер құбылыстар арасындағы сандық тәуелділіктерді ашуға және олардың маңыздылығын бағалауға көмектеседі.

2. Математикалық модельдеу: географиялық процестерді (мысалы, су тасқыны, қалалық өсу, ауа райының өзгеруі) математикалық теңдеулер мен алгоритмдер арқылы сипаттау. Модельдеу әдістері зерттеушілерге нақты жағдайды өзгертусіз, әртүрлі сценарийлердің салдарын зерттеуге мүмкіндік береді.

Интеграция және болашақ

Заманауи географияның басты ерекшелігі – әдістерді интеграциялау. Далалық деректер ГАЖ-ға енгізіледі, ҚЗ суреттері статистикалық модельдеуге арқау болады, ал барлық нәтижелер картографиялық түрде бейнеленеді.

Соңғы жылдары географиялық зерттеулерде үлкен деректерді (Big Data) талдау және Машиналық оқыту (Machine Learning) алгоритмдерін қолдану қарқынды дамып келеді. Мысалы, әлеуметтік желілердегі геолокациялық деректерді талдау арқылы қала тұрғындарының қозғалысын немесе туристік ағындарды бақылауға болады, бұл қалалық инфрақұрылымды жоспарлау үшін баға жетпес ақпарат береді. Географиялық зерттеу әдістерінің эволюциясы ғылымның дамуы мен технологиялық прогреске тікелей байланысты. Дәстүрлі далалық бақылаудан бастап, күрделі математикалық модельдеу және ГАЖ жүйелеріне дейінгі әдістер жиынтығы географияны тек сипаттаушы ғылым емес, сонымен қатар Жер жүйелерінің дамуын болжайтын және басқаратын ғылым ретінде бекітеді. Осы әдістерді тиімді интеграциялау арқылы ғалымдар мен мамандар жаһандық және жергілікті деңгейдегі ең күрделі кеңістіктік мәселелерді шешуге мүмкіндік алады.

Қолданылған әдебиеттер

1. Географиялық әдістемелер бойынша: Сапалы және сандық географиялық зерттеулердің негіздері туралы оқулықтар (мысалы, белгілі география профессорларының "Географиялық зерттеу әдістері" атты еңбектері).

2. Картография және ГАЖ: Chang, K. (2019). Introduction to Geographic Information Systems. Бұл ГАЖ принциптерін, деректер модельдерін және кеңістіктік талдау әдістерін түсіндіретін стандартты оқулық.

3. Қашықтықтан Зондтау: Lillesand, T., Kiefer, R., & Chipman, J. (2014). Remote Sensing and Image Interpretation. ҚЗ принциптері мен аэроғарыштық суреттерді өңдеу әдістеріне арналған.

4. Сандық География: Cressie, N. A. C. (1993). Statistics for Spatial Data. Кеңістіктік статистикалық талдау әдістеріне арналған классикалық еңбек.

5. Қазақстандық Географиялық Ресурстар: Қазақстанның жетекші жоғары оқу орындарының (ҚазҰУ, ЕҰУ) география факультеттерінің әдістемелік нұсқаулықтары мен ғылыми журналдарындағы мақалалар (мысалы, "География және табиғатты пайдалану мәселелері" журналы).

6. Ғылыми Мақалалар: Nature Geoscience, Transactions in GIS, Applied Geography сияқты халықаралық ғылыми журналдардағы соңғы зерттеулер.

Шибинтаева Жазира Шибинтаевна

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
«Жетісу облысы білім басқармасының «Алакөл ауданды бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Токжайлау орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің

**ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА «АДАЛ АЗАМАТ»
ТӘРБИЕЛІК ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН КІРІКТІРУ ЖОЛДАРЫ**

Қазіргі білім беру кеңістігінде оқыту мен тәрбиені біртұтас үдеріс ретінде қарастыру – басты стратегиялық бағыттардың бірі. Жаһандану жағдайында ұлттық болмысты, рухани құндылықтарды сақтай отырып, жас ұрпақты адалдыққа, жауапкершілікке, әділдікке, азаматтық белсенділікке тәрбиелеу ерекше маңызға ие болып отыр. Осы тұрғыда білім беру мазмұнын жаңғыртуда «Адал азамат» тұжырымдамасы жетекші идеялардың біріне айналды. Бұл тұжырымдама оқушы тұлғасын жан-жақты дамытуға, оның бойында адал еңбек, ар-ождан, елге қызмет ету, заң мен тәртіпке құрмет сияқты негізгі құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәндері – тәрбиелік әлеуеті өте жоғары, оқушының рухани әлеміне, дүниетанымына, азаматтық көзқарасына тікелей әсер ететін пәндер. Әдеби шығармалар арқылы оқушылар халықтың тарихын, мәдениетін, ұлттық мінезін, өмірлік құндылықтарын терең түсінеді. Ал қазақ тілі сабақтарында сөз мәдениеті, ойды жүйелі әрі дәл жеткізу, тілдік қарым-қатынас әдеби қалыптасады. Бұл қасиеттердің барлығы «Адал азамат» моделінің мазмұнымен өзара тығыз байланысты.

Әдебиет сабақтарында тәрбиелік құндылықтарды кіріктіру көркем мәтінді терең әрі саналы талдау арқылы жүзеге асады. Кейіпкерлердің мінез-құлқы, іс-әрекеті, моральдық таңдауы оқушыларға үлгі ретінде ұсынылады. Жақсылық пен жамандық, адалдық пен опасыздық, жауапкершілік пен немқұрайлылық арасындағы айырмашылықты талдау оқушының адамгершілік санасын қалыптастырады. Мәселен, Абай Құнанбайұлының шығармаларындағы «толық адам» ілімі, адал еңбекке, білімге, әділдікке үндейтін ойлары бүгінгі қоғам үшін де өзектілігін жоғалтқан жоқ. Бұл идеялар оқушыларды өзін-өзі жетілдіруге, қоғам алдындағы жауапкершілігін сезінуге жетелейді.

Сол сияқты Мұхтар Әуезовтің, Ыбырай Алтынсариннің, Бейімбет Майлиннің шығармаларында көтерілген елге қызмет ету, әділдік, адамдық борыш мәселелері жас ұрпақтың азаматтық ұстанымын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Әдеби кейіпкерлер тағдырын өмірмен байланыстыра талдау оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытып, өз көзқарасын қалыптастыруына мүмкіндік береді. Мұғалімнің бағыттаушы сұрақтары арқылы оқушылар өз пікірін дәлелдеуге, моральдық тұрғыдан бағалау жасауға үйренеді.

Қазақ тілі сабақтарында «Адал азамат» құндылықтарын дамыту тілдік әрекеттер арқылы жүзеге асады. Мәтінмен жұмыс, эссе жазу, пікірталас, жағдаяттық тапсырмалар оқушылардың коммуникативтік белсенділігін арттырады. Әлеуметтік және тәрбиелік мазмұндағы мәтіндер арқылы оқушылар қоғамдағы өз орнын, азаматтық жауапкершілігін түсіне бастайды. Бұл олардың тілдік дағдыларын дамытумен қатар, тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуына да ықпал етеді.

Эссе және шығармашылық жұмыстар оқушылардың ой еркіндігін дамытып, өзіндік пікір білдіру дағдысын қалыптастырады. «Адалдық – адамдықтың өлшемі», «Еңбек – нағыз азаматтың белгісі», «Шынайы достықтың мәні» сияқты тақырыптарда жазылған жұмыстар оқушының рухани дүниесін байытып, өмірлік құндылықтарды саналы түрде қабылдауына әсер етеді. Сонымен қатар, сөйлеу мәдениетін дамытуға бағытталған тапсырмалар сөзге жауапкершілікпен қарауға, ойды ашық әрі дәл жеткізуге тәрбиелейді.

Интерактивті әдістерді қолдану тәрбиелік ықпалды күшейтудің тиімді жолы болып табылады. Топтық жұмыс, рөлдік ойындар, пікірталас сабақтары оқушыларды ынтымақтастыққа, өзгенің пікірін құрметтеуге, әділ шешім қабылдауға үйретеді. Мұндай

жұмыстар барысында оқушылар адалдық пен әділдікті тек теория жүзінде емес, нақты әрекет арқылы сезінеді. Бұл «Адал азамат» құндылықтарының ішкі сенімге айналуына ықпал етеді.

Сонымен қатар, жобалық және зерттеу жұмыстары тәрбиелік құндылықтарды терең меңгеруге мүмкіндік береді. Әдеби кейіпкер бейнесін қазіргі өмірмен салыстыру, тарихи тұлғалардың азаматтық болмысын зерттеу, ұлттық құндылықтарға арналған шағын жобалар орындау оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырады. Мұндай жұмыстар оқушыны ізденіске, жауапкершілікке, өз еңбегінің нәтижесіне адал қарауға тәрбиелейді.

Бағалау үдерісінде де «Адал азамат» қағидаттарын ескеру маңызды. Формативті бағалау арқылы оқушылардың тек білім деңгейі ғана емес, олардың белсенділігі, ынтасы, өз ойын шынайы жеткізе білуі, топпен жұмыс жасау мәдениеті бағаланады. Өзін-өзі және өзара бағалау элементтері оқушыларды әділдікке, жауапкершілікке, шынайылыққа үйретеді.

Рефлексиялық тапсырмалар тәрбиелік үдерістің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Сабақ соңында оқушылар өз әрекетін бағалап, алған білімін өмірмен байланыстыра отырып қорытынды жасайды. Бұл олардың өзін-өзі тануына, ішкі мәдениетінің қалыптасуына және саналы азамат ретінде дамуына ықпал етеді.

Қорытындылай келе, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында «Адал азамат» тәрбиелік құндылықтарын жүйелі әрі мақсатты түрде кіріктіру – тұлғаның рухани, азаматтық және зияткерлік дамуына берік негіз қалайды. Бұл бағыттағы жұмыс білім мен тәрбиенің тұтастығын қамтамасыз етіп, ұлттық құндылықтарды құрметтейтін, қоғамға пайдалы, жауапты азамат тәрбиелеуге мүмкіндік береді. Сондықтан мұғалімнің кәсіби шеберлігі, шығармашылық ізденісі және тәрбиелік ұстанымы осы үдерістің табысты жүзеге асуының басты кепілі болып табылады.

Сейсебаева Ажар Құрманалықызы

Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі

№19 Д. Қонаев атындағы мектеп-гимназиясы

Жамбыл облысы, Жуалы ауданы

ОНЛАЙН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ

Аннотация

Мақалада онлайн оқыту жағдайында ағылшын тілі сабағының әдістемелік тұрғыдан қалай трансформацияланып отырғаны ғылыми-публицистикалық стиль аясында кешенді түрде талданады. Цифрлық білім беру кеңістігінің қалыптасуы, ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың жедел дамуы және пандемиядан кейінгі педагогикалық тәжірибелер ағылшын тілін оқыту әдістемесіне жаңа талаптар қойды. Мақалада дәстүрлі аудиториялық оқытудан қашықтан оқыту форматына көшу барысында пайда болған әдістемелік өзгерістер, мұғалімнің кәсіби рөлінің эволюциясы, оқушының оқу әрекетінің дербестенуі, бағалау жүйесінің жаңаруы және тілдік дағдыларды дамытудағы цифрлық құралдардың әлеуеті жан-жақты сипатталады. Автор онлайн оқытудың ағылшын тілі сабағына тигізетін ықпалына сыни көзқараспен қарап, оның артықшылықтары мен шектеулерін салыстыра отырып ашады. Зерттеу нәтижелері ағылшын тілі мұғалімдеріне қашықтан оқыту жағдайында тиімді әдістемелік шешімдер қабылдауға бағыт-бағдар береді.

Кілт сөздер: онлайн оқыту, ағылшын тілі, әдістемелік трансформация, цифрлық педагогика, қашықтан білім беру, коммуникативтік құзыреттілік.

Онлайн оқыту жағдайының кең таралуы білім беру жүйесіне ғана емес, нақты пәндер бойынша қалыптасқан әдістемелік парадигмаларға да елеулі өзгерістер енгізді. Ағылшын тілі пәні бұл үдерістің алдыңғы қатарында тұрған пәндердің бірі болып саналады, себебі тіл үйрету үдерісі тікелей қарым-қатынасқа, тыңдалым мен айтылымға, интерактивті әрекетке негізделеді. Дәстүрлі сыныптық оқыту барысында қалыптасқан әдістер онлайн форматта сол қалпында қолдануға келмейтіні уақыт өте келе айқын байқалды. Мұғалімдер жаңа цифрлық ортаға бейімделе отырып, сабақ құрылымын, оқу материалын ұсыну формасын және кері байланыс механизмдерін қайта қарауға мәжбүр болды. Бұл өзгерістер тек техникалық сипатта емес, әдістемелік ойлаудың терең трансформациясын талап етті. Ағылшын тілі сабағы енді тек грамматикалық ережелер мен лексикалық бірліктерді меңгерту алаңы емес, цифрлық сауаттылықты қалыптастыратын, дербес оқуды ынталандыратын күрделі педагогикалық жүйеге айналды. Онлайн орта оқушының жауапкершілігін арттырды, себебі ол өз уақытын басқаруға, тапсырмаларды өз бетінше орындауға үйрене бастады. Мұғалімнің рөлі ақпарат жеткізушіден оқу үдерісін ұйымдастырушы, бағыттаушы және мотивация беруші тұлғаға қарай ауысты. Бұл жағдай ағылшын тілі әдістемесінің мазмұны мен формасын түбегейлі қайта пайымдауға негіз болды.

Онлайн оқытудағы әдістемелік трансформацияның басты ерекшеліктерінің бірі сабақтың құрылымдық логикасының өзгеруімен байланысты. Дәстүрлі сабақтарда уақыттың басым бөлігі мұғалімнің түсіндіруіне арналса, қашықтан оқыту жағдайында бұл модель өзінің тиімділігін жоғалта бастады. Себебі экран арқылы ұзақ уақыт бойы ақпарат қабылдау оқушылардың зейінін төмендетіп, оқу мотивациясына кері әсерін тигізді. Осыған байланысты ағылшын тілі сабағында микрооқыту элементтері, қысқа бейнематериалдар, интерактивті тапсырмалар кеңінен қолданыла бастады. Сабақ асинхронды және синхронды бөліктерге бөлініп, оқушыға материалды өз қарқынымен меңгеруге мүмкіндік берілді. Бұл тәсіл оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге жағдай жасады. Мұғалім алдын ала дайындалған цифрлық ресурстарды пайдалана отырып, сабақ уақытын тілдік практикаға көбірек бөле алды. Онлайн форматта сабақ жоспары икемді сипат алып, нақты бір әдіске байланбайтын көпнұсқалы жүйеге айналды. Әдістемелік тұрғыдан алғанда бұл өзгеріс оқытудың нәтижеге бағытталған моделін күшейтті. Әрбір тапсырма нақты тілдік дағдыны дамытуға бағытталып, формальды жұмыс түрлерінен функционалдық әрекеттерге көшу жүзеге асты.

Ағылшын тілі сабағындағы әдістемелік трансформацияның маңызды қыры мұғалімнің кәсіби құзыреттілігімен тікелей байланысты. Онлайн оқыту жағдайында мұғалім тек пәндік біліммен шектелмей, цифрлық құралдарды тиімді қолдана алатын педагог болуы тиіс екені анықталды. Платформалармен жұмыс істеу, виртуалды сыныпты басқару, онлайн бағалау жүйелерін қолдану мұғалімнің күнделікті тәжірибесіне айналды. Бұл үдеріс педагогтан үздіксіз кәсіби дамуды талап етті. Ағылшын тілі мұғалімі енді әдіскер, контент жасаушы және модератор рөлдерін қатар атқаруға мәжбүр болды. Әр сабаққа арналған презентациялар, бейнесабақтар, интерактивті жаттығулар мұғалім еңбегінің ажырамас бөлігіне айналды. Бұл жағдай педагогикалық жүктемені арттырғанымен, шығармашылық әлеуетті дамытуға мүмкіндік берді. Мұғалімдер өз тәжірибесін әріптестерімен онлайн қауымдастықтар арқылы бөлісіп, кәсіби диалогтың жаңа формаларын қалыптастырды. Осындай ортада ағылшын тілі әдістемесі статикалық жүйе емес, үнемі жаңарып отыратын динамикалық құбылыс ретінде көріне бастады. Мұғалімнің әдістемелік шешімдері нақты контекстке, оқушының деңгейіне және қолда бар цифрлық ресурстарға тәуелді болды.

Онлайн оқыту форматы ағылшын тілін меңгерудегі оқушының рөлін де түбегейлі өзгертті. Дәстүрлі сабақта мұғалімге тәуелді болған оқушы қашықтан оқыту барысында оқу үдерісінің белсенді қатысушысына айналды. Оқушы өз оқу траекториясын жоспарлауға, тапсырмаларды орындау уақытын таңдауға және нәтижесін талдауға үйрене бастады. Бұл дербестік тіл үйренудегі ішкі мотивацияны күшейтті. Онлайн платформалар арқылы ұсынылатын аутентті материалдар оқушылардың мәдениетаралық құзыреттілігін дамытуға ықпал етті. Ағылшын тіліндегі бейнелер, подкасттар, мәтіндер оқушыны шынайы тілдік

ортаға жақындатты. Мұндай материалдар тілдік бірліктерді контекст ішінде меңгеруге мүмкіндік берді. Оқушы пассивті тыңдаушыдан белсенді ізденушіге айналып, өз оқу нәтижесіне жауапкершілікпен қарай бастады. Бұл өзгеріс әдістемелік тұрғыдан конструктивистік оқыту идеяларының онлайн ортада нақты жүзеге асқанын көрсетеді. Ағылшын тілі сабағы оқушының тұлғалық дамуына ықпал ететін кеңістікке айналды.

Бағалау жүйесі онлайн оқыту жағдайында ерекше трансформацияға ұшырады. Дәстүрлі бақылау жұмыстары мен тестілердің орнына қалыптастырушы бағалау, өзін-өзі бағалау және өзара бағалау тәсілдері кеңінен қолданылды. Онлайн платформалар автоматтандырылған тестілер арқылы жедел кері байланыс беруге мүмкіндік туғызды. Бұл оқушыға өз қателігін дер кезінде көріп, түзетуге жағдай жасады. Ағылшын тілі сабағында бағалау тек нәтижені тіркеу құралы емес, оқыту үдерісінің маңызды бөлігіне айналды. Мұғалімдер портфолио, жобалық жұмыс, ауызша тапсырмаларды бейнежазба арқылы бағалау сияқты әдістерді қолдана бастады. Бұл тәсілдер оқушының тілдік дамуын жан-жақты бағалауға мүмкіндік берді. Бағалаудың ашықтығы мен айқындылығы оқушының сенімін арттырды. Онлайн ортада бағалау критерийлері нақты әрі түсінікті болуы аса маңызды болды. Осылайша бағалау жүйесіндегі өзгерістер ағылшын тілі әдістемесінің гуманистік бағытын күшейтті.

Онлайн оқыту жағдайында ағылшын тілі сабағының әдістемелік трансформациясы тілдік дағдыларды дамыту стратегияларынан да айқын көрінеді. Тыңдалым дағдысы түрлі мультимедиялық ресурстар арқылы жаңа деңгейге көтерілді. Айтылым дағдысын дамыту үшін онлайн пікірталастар, виртуалды жұптық және топтық жұмыстар ұйымдастырылды. Оқушылар өз сөзін жазып, қайта тыңдау арқылы айтылым сапасын талдай алды. Оқылым дағдысы гипермәтіндермен жұмыс істеу арқылы кеңейтілді. Жазылым дағдысы онлайн құжаттар, форумдар және блогтар арқылы дамытылды. Бұл тәсілдер оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырды. Әдістемелік тұрғыдан алғанда тілдік дағдылардың барлығы интеграцияланған түрде дамытылды. Онлайн орта бұл интеграцияны жүзеге асыруға қолайлы жағдай жасады.

Қорытындылай келе онлайн оқыту жағдайында ағылшын тілі сабағының әдістемелік трансформациясы уақытша құбылыс емес, білім берудің жаңа шындығы екенін атап өткен жөн. Бұл үдеріс педагогикалық ойлаудың жаңаруын, мұғалім мен оқушы рөлдерінің қайта анықталуын және оқыту құралдарының өзгеруін талап етті. Ағылшын тілі әдістемесі цифрлық педагогикамен тығыз байланыста дамып, икемді әрі көпқырлы жүйеге айналды. Онлайн оқыту тәжірибесі мұғалімдерге өз әдістемесін сыни тұрғыдан қайта қарауға мүмкіндік берді. Алынған тәжірибе болашақта аралас оқыту модельдерін тиімді жүзеге асыруға негіз болады. Осы тұрғыдан алғанда онлайн оқыту ағылшын тілі сабағының сапасын арттырудың жаңа мүмкіндіктерін ашты деп тұжырым жасауға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Бидайбеков Е.Ы. Цифрлық білім беру технологиялары. – Алматы: Білім, 2020.
2. Полат Е.С. Дистанционное обучение: теория и практика. – Москва: Академия, 2018.
3. Хуторской А.В. Современная дидактика. – Санкт-Петербург: Питер, 2019.
4. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
5. Bates T. Teaching in a Digital Age. – Vancouver: BCcampus, 2020.

Байтубекова Гулсара Нурахметкановна

Бастауыш сынып мұғалімі педагог-сарапшы

«Жетісу облысы білім басқармасының «Алакөл ауданды бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Тоқжайлау орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУДЫ ДАМУЫ: ТӘЖІРИБЕ МЕН ӘДІСТЕМЕ

Қазіргі білім беру саласындағы басты міндет — оқушыға тек ақпарат беру емес, сол ақпаратты өңдеуді, талдауды және жүйелеуді үйрету. Бастауыш сынып кезеңі баланың танымдық процестері ең белсенді дамитын шақ. Осы орайда, математика сабақтарында логикалық тапсырмаларды жүйелі қолдану ерекше маңызға ие. Бастауыш сыныпта логикалық ойлауды дамыту негізгі 3 модуль бойынша жүзеге асыруға болады.

1. Геометрикалық бейнелеу мен кеңістікті сезіну

Геометриялық фигуралармен жұмыс (шаршы, тік төртбұрыш) — логиканың алғашқы баспалдағы. Оқушы фигураның қабырғасын өлшеп, периметрін есептеу арқылы нақтылыққа үйренеді. Сүйір, доғал және тік бұрыштарды ажырату оның салыстыру және топтау қабілетін ұштасады. Бұл кезеңде шамалармен (масса, уақыт, сыйымдылық) жұмыс істеу баланың қоршаған ортаны математикалық тұрғыдан қабылдауына көмектеседі.

2. Математикалық модельдеу және кері есептер

Логикалық ойлаудың келесі деңгейі — мәтінді есептерден теңдеу құру. Бұл жерде баланың «талдау» (анализ) және «жинақтау» (синтез) қабілеттері іске қосылады. Әсіресе, сурет бойынша кері есептер құрастыру оқушының ойын жинақтап, себеп-салдарлық байланысты табуға үйретеді. Деңгейлік тапсырмалар әр баланың жеке мүмкіндігін ескере отырып, оның пәнге деген сенімділігін арттырады.

3. Ойын — логиканың қозғаушы күші

«Ойнай, ойлай біл» және «Құрастырмалы ойындар» бөлімдері оқушының эмоционалдық және интеллектуалдық дамуын ұштастырады.

• **Математикалық жұмбақтар мен әзіл есептер:** Стандартты емес ойлауды қалыптастырады.

• **Эстафеталық ойындар:** Есепті жылдам әрі дұрыс шығаруға, топпен жұмыс істеуге баулиды.

• **Логикалық тапсырмалар:** Жақшалы амалдар мен ондықтарды аттап қосу-азайту барысында алгоритмдік ойлауды бекітеді.

Бастауыш сыныптағы логикалық есептер — бұл тек сандармен жұмыс емес, бұл — ойлау мәдениеті. Оқушы есептің шешімін әр түрлі тәсілдермен іздеуді, бірін-бірі тексеруді және өз қатесін түзетуді үйренгенде ғана оның интеллектуалдық қабілеті жаңа деңгейге көтеріледі. Авторлық бағдарлама аясындағы мұндай жүйелі жұмыс болашақта баланың кез келген қиындықты логикалық тұрғыдан шеше алатын тұлға болып қалыптасуына жол ашады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Әбілқасымова А.Е. Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі. – Алматы: Білім, 2014.

2. Аспанбетова С.К. Бастауыш мектепте математиканы оқыту технологиясы. – Алматы, 2011.

3. Ақпаева А.Б., Лебедева Л.А. Математика: Бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған әдістемелік нұсқаулық. – Алматы: Алматыкітап, 2020.

4. Петерсон Л.Г. Математика. Бастауыш сыныптарда логикалық ойлауды дамыту әдістемесі. – Мәскеу: Ювента, 2016.

5. Төртбаева Ж.У. Бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлау қабілетін дамыту жолдары. // Білімді ел. – 2018.

Калиева Гулим Айтмухамедовна
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
"Жақып Ақбаев атындағы жалпы білім беретін мектебі" КММ
Қарағанды облысы, Қарағанды қаласы

«БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СЫНИ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМУЫ»

Кіріспе

Бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлау қабілетін дамыту – қазіргі білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі. Сыни ойлау балаларға ақпаратты талдауға, дәлелдерді бағалауға және негізделген шешімдер қабылдауға көмектеседі. Ерте жастағы ойлау қабілеттерінің негіздері қаланатындықтан, бұл қабілеттер оқудың және бейімделудің болашақтағы қабілеттерін анықтайды. Бұл баяндамада бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлауын дамытуға бағытталған әдістер мен тәсілдер қарастырылады.

Сыни ойлау – бұл кең ұғым, ол ақпаратты белсенді және жүйелі түрде ойлау, талдау, фактілер мен логикалық дәлелдерге негізделген тұжырымдар жасау қабілетін қамтиды. Сыни ойлау қабілеті оқушылардың оқу үлгерімін жақсартып, оларды өмірде кездесетін мәселелерді тиімді шешуге үйретеді. Бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлауын дамыту олардың оқу процесіне белсенді қатысуын, ақпаратты сыни тұрғыдан бағалауды және дәлелдерге негізделген шешімдер қабылдауды қамтамасыз етеді.

Сыни ойлауды дамыту үшін мұғалімдер әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдануы керек. Сыни ойлауды дамыту әдістері балалардың оқуға деген қызығушылығын арттырып, олардың ақпаратты түсіну және қолдану қабілеттерін жақсартады. Әртүрлі тәсілдерді пайдалану арқылы мұғалімдер балаларды өз бетімен ойлауға, мәселелерді шешуге және шешім қабылдауға үйретеді.

Бұл баяндамада бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлау қабілетін дамытуға бағытталған негізгі әдістер мен тәсілдер қарастырылады. Мұғалімдер осы әдістерді қолдану арқылы балалардың сыни ойлау дағдыларын дамытуға және олардың оқу процесінде белсенді қатысуын қамтамасыз етуге мүмкіндік алады. Сыни ойлауды дамыту балалардың жалпы дамуына және олардың болашақтағы оқу жетістіктеріне оң әсер етеді.

Негізгі бөлім

1.1. Сыни ойлау ұғымы және оның маңызы

Сыни ойлау – бұл ақпаратты белсенді және жүйелі түрде ойлап, талдау, фактілер мен логикалық дәлелдерге негізделген тұжырымдар жасау қабілеті. Ол талдау, синтез, бағалау және рефлексия сияқты дағдыларды қамтиды. Сыни ойлауды дамыту тәуелсіз пікірлердің, мәселелерді шешу қабілетінің және негізделген шешімдер қабылдаудың қалыптасуы үшін маңызды.

1.2. Сыни ойлауды дамыту әдістері:

1. Сұрақтар мен жауаптар:

- Ашық сұрақтарға жауап беру: балаларды ойландыратын және дәлелдеуді қажет ететін сұрақтарға жауап беруге ынталандыру.

- Өз сұрақтарын қою: оқушылардың өз сұрақтарын қоюға үйренуі, бұл қызығушылық пен талдауды дамытуға көмектеседі.

2. Мәтінмен жұмыс:

- Талдау және интерпретация: балалар негізгі идеяларды анықтап, фактілерді талдап, оқыған материал негізінде тұжырымдар жасауды үйренеді.

- Салыстыру және қарама-қарсы қою: әртүрлі көзқарастарды немесе оқиғаларды салыстыру аналитикалық ойлауды дамытуға көмектеседі.

3. Дискуссиялар және дебаттар:

- Дискуссияларды ұйымдастыру: берілген тақырып бойынша әртүрлі көзқарастарды талқылау балаларға өз ойларын дәлелдеуді және басқа пікірлерге құрметпен қарауды үйретеді.

- Дебаттар: дебаттарға қатысу аргументация дағдыларын және сыни талдауды дамытады.

4. Проблемалық оқыту:

- Мәселелерді шешу: талдауды және шешімдерді іздеуді талап ететін мәселелерді ұсыну сыни ойлауды дамытуға ықпал етеді.

- Жобалық оқыту: жобалармен жұмыс істеу балаларға теориялық білімді практикада қолдануға және зерттеу дағдыларын дамытуға көмектеседі.

5. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану (АКТ):

- Білім беру ойындары мен бағдарламалары: логикалық ойлауды және мәселелерді шешуді дамытуға бағытталған интерактивті ойындар мен бағдарламалар.

- Интернет-ресурстар: ақпаратты іздеу және сыни талдау үшін әртүрлі интернет-ресурстарды пайдалану.

1.3. Әдістерді практикада қолдану мысалдары

1. Әдеби шығармаларды талдау:

- Мұғалім мәтін бойынша сұрақтар қояды, мысалы "Неліктен кейіпкер осылай әрекет етті?" немесе "Бұл оқиғадан қандай тұжырымдар жасауға болады?".

- Балалар жасырын мағыналарды іздеп, кейіпкерлердің әрекеттерін бағалауды үйренеді.

2. Математикалық есептерді шешу:

- Стандартты емес тәсілді талап ететін проблемалық есептер логикалық ойлауды дамытады.

- Бір есепті шешудің әртүрлі тәсілдерін талқылау сыни талдауға ықпал етеді.

3. Жобалық жұмыстар:

- Әртүрлі тақырыптар бойынша жобаларды жасау, мысалы, экологиялық немесе әлеуметтік мәселелер, балаларға ақпаратты өз бетінше іздеуге және талдауға мүмкіндік береді.

- Жобаларды таныстыру және нәтижелерді талқылау аргументация және сыни ойлау дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

1.4. Сыни ойлауды дамытудың артықшылықтары

- Оқу үлгерімін жақсарту: сыни ойлау дағдылары бар балалар оқу материалын жақсы меңгеріп, жоғары нәтижелер көрсетеді.

- Өзіндік тәуелсіздік: сыни ойлау тәуелсіздікті және өз күштеріне сенімділікті арттырады.

- Мәселелерді шешу қабілеті: сыни ойлау дағдылары бар балалар проблемалармен оңай күресіп, оңтайлы шешімдер табады.

- Әлеуметтік дағдыларды дамыту: дискуссияларға қатысу және топпен жұмыс істеу коммуникативтік дағдыларды және топта жұмыс істеу қабілетін дамытады.

Қорытынды

Бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлау қабілетін дамыту – қазіргі білім беру жүйесінің негізгі элементі. Әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану балаларға ақпаратты

талдау, синтездеу және бағалау дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі. Бұл олардың жалпы дамуына және қазіргі қоғамда сәтті өмір сүруге дайындауға ықпал етеді. Мұғалімдер сыни ойлауды дамыту үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдерді барынша тиімді қолдануы керек.

Бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлау қабілетін дамыту олардың оқуға деген қызығушылығын арттырады және белсенділік танытуына мүмкіндік береді. Балалардың ойлау қабілеттерін дамыту мақсатында қолданылатын әдістердің бірі – *оқытудың интерактивті әдістері*. Интерактивті әдістер балалардың оқу процесіне белсенді қатысуына, пікір алмасуына және өз ойларын еркін білдіруіне мүмкіндік береді. Интерактивті әдістерге жұппен жұмыс, топтық жұмыс, рөлдік ойындар, дискуссиялар және дебаттар кіреді.

Жұппен жұмыс жасау балалардың өзара қарым-қатынасын және ынтымақтастық дағдыларын дамытады. Бұл әдіс арқылы балалар бір-бірімен пікір алмасып, ортақ шешімдер қабылдауға үйренеді. Топтық жұмыс жасау да балалардың коммуникативтік және ынтымақтастық дағдыларын дамытуға бағытталған. Топтық жұмыс барысында әр бала өз үлесін қосып, ортақ мақсатқа жету үшін бірлесе әрекет етеді. Рөлдік ойындар балалардың шығармашылық және қиялдау қабілеттерін дамытады, сонымен қатар оларды нақты өмірлік жағдайларда шешім қабылдауға үйретеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. "Бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлауын дамыту" - Мұратқызы, А.
2. "Сыни ойлау: теория мен практика" - Жүнісбекова, Б.
3. "Сыни ойлауды дамытуға арналған әдістемелік құралдар" - Айтжанова, Г.

Амиркулова Айман Айдаровна

Кәсіптік бағдар беру педагогы

№19 Д. Қонаев атындағы мектеп-гимназиясы

Жамбыл облысы, Жуалы ауданы

МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ SOFT SKILLS ПЕН META-SKILLS РӨЛІ

Аннотация: мақалада мектеп оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтауын қалыптастыру үдерісіндегі soft skills пен meta-skills-тің рөлі ғылыми тұрғыда талданады. Қазіргі еңбек нарығының талаптары негізінде бұл дағдылардың тұлғалық, әлеуметтік және кәсіби маңызы ашылып, кәсіптік бағдар беру педагогының қызметіндегі стратегиялық бағыттар айқындалады. Автор soft skills пен meta-skills-ке негізделген тәсілдердің оқушының саналы кәсіби таңдау жасауына ықпалын көрсетеді.

Кілт сөздер: кәсіби өзін-өзі анықтау, кәсіптік бағдар беру, soft skills, meta-skills, еңбек нарығы, тұлғалық даму, мектеп оқушысы.

Қазіргі жаһандану дәуірінде білім беру жүйесінің алдында тұрған басты міндеттердің бірі – мектеп оқушысын тек академиялық біліммен ғана емес, өмірлік және кәсіби тұрғыда бейімделе алатын, саналы таңдау жасайтын тұлға ретінде қалыптастыру. Әлемдік еңбек нарығындағы қарқынды өзгерістер, мамандықтардың трансформациясы, цифрландыру мен жасанды интеллекттің енуі кәсіби бағдар беру жұмысының мазмұнын түбегейлі қайта қарауды талап етеді. Осы тұрғыда мектеп оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтауын қалыптастыру үдерісінде soft skills пен meta-skills ұғымдары стратегиялық маңызға ие бола бастады.

Кәсіби өзін-өзі анықтау – бұл оқушының өзінің қызығушылықтарын, қабілеттерін, құндылықтарын, тұлғалық ерекшеліктерін саналы түрде түсініп, болашақ кәсіби бағытын

таңдауға дайын болу деңгейі. Бұл үдеріс бір сәттік шешім емес, ол бастауыш сыныптан бастап жүйелі түрде қалыптасатын, мектептің барлық білім беру кеңістігін қамтитын ұзақ мерзімді психологиялық-педагогикалық процесс болып табылады. Осы процесте оқушының өзін тануы, қоршаған орта талаптарын сараптауы, ішкі мотивациясының дамуы шешуші рөл атқарады.

Soft skills – бұл тұлғаның әлеуметтік, коммуникативтік, эмоционалдық және мінез-құлықтық дағдыларының жиынтығы. Олар кәсіби біліммен қатар адамның кез келген ортада тиімді әрекет етуін қамтамасыз етеді. Коммуникация мәдениеті, командада жұмыс істей білу, көшбасшылық, жауапкершілік, эмоционалдық интеллект, уақытты басқару, бейімделгіштік сияқты дағдылар бүгінгі таңда маманның кәсіби табыстылығының негізгі көрсеткіштерінің біріне айналды. Мектеп жасындағы оқушылар үшін soft skills-ті дамыту кәсіби бағдардың іргетасы болып саналады, себебі бұл дағдылар баланың өзіндік сенімділігін арттырып, түрлі әлеуметтік рөлдерді саналы қабылдауына мүмкіндік береді.

Meta-skills ұғымы soft skills-тен де кеңірек мағынаға ие. Meta-skills – бұл адамның жаңа дағдыларды меңгеру қабілетін қамтамасыз ететін жоғары деңгейлі әмбебап қабілеттер. Оларға сыни ойлау, рефлексия, өзін-өзі реттеу, өмір бойы білім алуға дайындық, когнитивтік икемділік, күрделі мәселелерді кешенді түрде шешу қабілеті жатады. Meta-skills адамның тек белгілі бір мамандыққа емес, үздіксіз өзгеріп отыратын кәсіби ортаға бейімделуіне жағдай жасайды. Осы тұрғыда meta-skills кәсіби өзін-өзі анықтаудың тұрақты әрі ұзақ мерзімді негізін құрайды.

Мектеп жағдайында soft skills пен meta-skills-ті дамыту оқушының кәсіби қызығушылығын саналы түрде қалыптастыруға ықпал етеді. Кәсіптік бағдар беру педагогының міндеті – оқушыға дайын мамандықтар тізімін ұсыну емес, оның өз қабілеттерін тануына, өзін түрлі кәсіби рөлдерде елестете алуына, шешім қабылдау жауапкершілігін сезінуіне жағдай жасау. Бұл жерде педагог фасилитатор, бағыттаушы, кеңесші рөлін атқарады.

Кәсіби бағдар беру жұмысы барысында soft skills-ке негізделген әдістерді қолдану оқушылардың белсенділігін арттырады. Мысалы, топтық жобалар, пікірталастар, рөлдік ойындар, кейс-стади, әлеуметтік жобалар арқылы оқушылар өзара әрекеттесуді, ойларын дәлелдеуді, өз көзқарасын қорғауды үйренеді. Бұл дағдылар болашақ мамандықты таңдаудағы ішкі сенімділікті қалыптастырып, кәсіби өзіндік тұжырымдаманың дамуына ықпал етеді.

Meta-skills-ті дамыту кәсіби бағдар беру үдерісін тереңдетіп, оқушының саналы рефлексия жасауына мүмкіндік береді. Өзін-өзі талдау, мақсат қою, жетістіктері мен қиындықтарын бағалау, қателіктерден сабақ алу сияқты әрекеттер оқушының тұлғалық жетілуіне тікелей әсер етеді. Мұндай дағдылар қалыптасқан жағдайда оқушы мамандық таңдауды сыртқы ықпалмен емес, ішкі түсінік пен өмірлік жоспарға сүйене отырып жүзеге асырады.

Soft skills оқушының әлеуметтік ортада тиімді әрекет етуін қамтамасыз ететін мінез-құлықтық және тұлғалық қасиеттер жиынтығы болса, meta-skills осы дағдыларды жаңа жағдайларда қайта құра білуге мүмкіндік беретін жоғары деңгейлі когнитивтік және рефлексивтік қабілеттерді қамтиды. Мектеп жағдайында бұл екі ұғым өзара тығыз байланыста дамиды: мысалы, сыни ойлау мен креативтілік meta-skill ретінде қарастырылса, оларды іске асыру барысында қалыптасатын пікір алмасу, командада жұмыс істеу, жауапкершілік алу сияқты қабілеттер soft skills жүйесіне жатады. Осы тұрғыдан алғанда, кәсіби бағдар беру жұмысы тек кәсіптер туралы ақпарат берумен шектелмей, оқушының өзін тануына, ішкі әлеуетін бағалауына және болашақта өзгермелі кәсіби ортада өзін таба алуына бағытталуы тиіс.

Инновациялық педагогикалық тәжірибеде soft skills пен meta-skills дамытуға бағытталған кәсіби бағдар беру моделі тұлғалық-бағдарлы және құзыреттілікке негізделген тәсілдерді біріктіру арқылы жүзеге асады. Мұндай модельде оқушы пассивті тыңдаушы емес, өзінің кәсіби болашағын жобалаушы субъект ретінде танылады. Педагогтың рөлі бағыттаушы, фасилитатор және ментор қызметімен ұштасып, оқушының рефлексия жасауына, қателік

арқылы үйренуіне және жеке кәсіби сценарийін құруына жағдай жасайды. Бұл ретте жобалық оқыту, кейс-стади, симуляциялық ойындар, кәсіптік рөлдік модельдеу және әлеуметтік тәжірибелерге негізделген тапсырмалар ерекше маңызға ие.

Meta-skills дамытудағы маңызды аспектілердің бірі – белгісіздік жағдайында шешім қабылдай алу қабілеті. Қазіргі еңбек нарығының тұрақсыздығы мен мамандықтардың тез өзгеруі оқушылардан нақты бір кәсіпке емес, өзгерістерге бейімделе алатын әмбебап дағдыларды талап етеді. Сондықтан кәсіби бағдар беру барысында «бір мамандық – бір өмір» қағидасынан гөрі «бірнеше кәсіби траектория» тұжырымдамасын қалыптастыру өзекті болып отыр. Оқушы өзінің қызығушылықтары мен қабілеттерін әртүрлі салада қолдана алатынын түсінгенде ғана кәсіби таңдау саналы және психологиялық тұрғыдан тұрақты болады.

Soft skills пен meta-skills-ті қалыптастыруда мектеп пен әлеуметтік ортаның өзара ықпалдастығы да шешуші рөл атқарады. Ата-аналар, жергілікті қауымдастық, жоғары оқу орындары мен жұмыс берушілер арасындағы серіктестік кәсіби бағдар беру жұмысының мазмұнын байытып, оны өмірмен байланыстырады. Мұндай өзара әрекет оқушыға нақты еңбек контекстін көруге, кәсіби рөлдерді шынайы жағдайда түсінуге және әлеуметтік жауапкершілікті сезінуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар бұл үдеріс оқушының метатанымдық қабілеттерін күшейтіп, өзінің таңдауы үшін жауапкершілік алуға үйретеді.

Soft skills пен meta-skills-ке негізделген кәсіптік бағдар беру оқушыны тек еңбек нарығына бейімдеп қана қоймай, оның өмірлік құндылықтарын жүйелеуге көмектеседі. Қазіргі таңда көптеген мамандықтардың шекарасы жойылып, мультидисциплинарлық бағыттар пайда болуда. Осы жағдайда кәсіби икемділік, қайта оқуға дайын болу, өзін-өзі дамытуға ұмтылу басты капиталға айналады. Мұндай қасиеттер meta-skills арқылы қалыптасады.

Мектептің білім беру кеңістігі soft skills пен meta-skills-ті дамытуға бағытталған жағдайда ғана кәсіби бағдар беру нәтижелі болады. Бұл үшін пән мұғалімдері, сынып жетекшілері, психологтар мен кәсіптік бағдар беру педагогтарының бірлескен жүйелі жұмысы қажет. Әрбір оқу пәні оқушының болашақ кәсіби бейнесін қалыптастыруға үлес қоса алатындай мазмұнда құрылуы тиіс.

Қорытындылай келе, мектеп оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтауын қалыптастыруда soft skills пен meta-skills шешуші рөл атқарады. Бұл дағдылар оқушының өзін тануына, болашақ кәсіби бағытын саналы таңдауға, өзгермелі еңбек нарығына бейімделуге мүмкіндік береді. Кәсіптік бағдар беру педагогы үшін бұл ұғымдар тек теориялық категория емес, күнделікті педагогикалық тәжірибенің өзегіне айналуы тиіс. Осындай кешенді тәсіл ғана болашақта әлеуметтік жауапкершілігі жоғары, кәсіби тұрғыда икемді, өзін-өзі үздіксіз дамыта алатын тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. OECD. Future of Education and Skills 2030. Paris, 2019.
2. World Economic Forum. The Future of Jobs Report. Geneva, 2023.
3. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. Астана, 2017.
4. Дьюи Дж. Демократия и образование. Москва, 2020.

Сағынғали Амангүл Азаматқызы
Орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалім, педагог-модератор
Есбол орта мектебі
Атырау облысы Махамбет ауданы Есбол ауылы

КРИТЕРИАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ КАК ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ УЧЕБНОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ И МЕТАПРЕДМЕТНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧАЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: в статье рассматриваются современные подходы к оцениванию учебных достижений учащихся в условиях обновлённого содержания образования. Особое внимание уделяется критериальному оцениванию как инструменту объективной и прозрачной оценки образовательных результатов, ориентированной не только на уровень усвоения знаний, но и на развитие функциональной грамотности, критического мышления и социальных навыков обучающихся. Раскрывается роль формативного и суммативного оценивания в начальных классах, а также значение СОР и СОЧ в мониторинге индивидуального и долгосрочного прогресса учащихся. Подчёркивается, что современная система оценивания способствует индивидуализации обучения, повышению мотивации школьников и улучшению качества образовательного процесса в целом.

Ключевые слова критериальное оценивание, русский язык и литература, формативная оценка, суммативное оценивание, СОР, СОЧ, начальное образование, учебные достижения, функциональная грамотность, образовательный процесс, мотивация учащихся.

В современной образовательной практике оценивание учебных достижений рассматривается не как формальная фиксация результатов обучения, а как многоуровневый аналитический процесс, отражающий реальные образовательные изменения и индивидуальную траекторию развития каждого учащегося. В условиях высокой динамики общества и стремительного обновления знаний акцент смещается с проверки объема усвоенной информации на выявление способности обучающихся осмысленно использовать знания в разнообразных учебных и жизненных ситуациях, аргументировать свою позицию и самостоятельно принимать решения.

Актуальные модели оценивания ориентированы на комплексный анализ образовательных результатов, включающий познавательные, метапредметные и личностные компоненты. Оценка выполняет не только контролирующую функцию, но и становится инструментом педагогической поддержки, позволяющим своевременно корректировать содержание обучения, методы преподавания и формы взаимодействия с учащимися. Через систематический анализ результатов педагог получает возможность адаптировать учебный процесс к уровню подготовки, интересам и образовательным потребностям конкретного ученика, а также оценить результативность реализуемой образовательной программы в целом.

В условиях обновленного содержания образования особое значение приобретает разработка четких и прозрачных критериев оценивания. Они должны соотноситься с государственными образовательными стандартами, логикой учебных целей и уровнями познавательной деятельности — от простого воспроизведения информации до ее анализа, интерпретации и практического применения. Такой подход позволяет выстроить объективную и понятную систему оценивания, в которой учащийся осознает требования к результатам обучения и понимает пути достижения более высокого уровня учебных достижений.

Современное оценивание ориентируется не только на академические знания, но и на формирование ключевых компетенций, необходимых для успешной социализации личности. В процессе анализа учебных достижений учитывается развитие коммуникативных умений, критического и креативного мышления, способности к сотрудничеству, ответственности за собственный образовательный результат и проявления гражданской позиции. Особое внимание уделяется оценке умения применять знания в реальных ситуациях, что свидетельствует о глубине их усвоения и функциональной грамотности учащегося.

Практика критериального оценивания, активно внедряемая в школах, выступает важным механизмом обеспечения объективности и справедливости образовательного процесса. Ее сущность заключается в сопоставлении результатов обучения не с достижениями других учащихся, а с заранее определенными и известными критериями. Такой подход снижает уровень субъективности, способствует формированию у школьников навыков самооценки и рефлексии, а также повышает их мотивацию к обучению за счет понимания четких ожиданий и требований.

В контексте обновления системы образования в Казахстане критериальное оценивание приобретает особую актуальность, поскольку оно ориентировано на поддержку личностного роста учащихся и индивидуализацию обучения. Главной целью данной системы является достоверное и объективное определение учебных достижений, создание условий для устойчивого образовательного прогресса и формирование у обучающихся ответственности за собственное обучение. В результате оценивание становится не итоговой точкой учебного процесса, а его неотъемлемой частью, направленной на развитие, осознанность и качество образования.

Кроме того, критериальное оценивание решает несколько практических задач. Формативная оценка — это непрерывный процесс, направленный на поддержку учащихся, выявление их сильных и слабых сторон и адаптацию учебного процесса для максимальной поддержки их обучения. Суммарная оценка, в свою очередь, представляет собой итоговую оценку успеваемости за определенный период обучения, позволяющую сделать обобщенные выводы об успеваемости учащихся и принять решение о повышении на следующий уровень знаний.

В условиях трансформации современной системы образования особое значение приобретает переосмысление подходов к оцениванию учебных достижений обучающихся. Оценка успеваемости сегодня рассматривается не как формальная фиксация объема усвоенных знаний, а как многоуровневый аналитический процесс, направленный на выявление глубины понимания учебного материала, способности применять знания в новых ситуациях и формировать обоснованные выводы. Современные модели оценивания ориентированы на развитие личности обучающегося и отражают динамику его образовательного роста, а не только конечный результат.

В обновленной образовательной парадигме оценивание выполняет ряд взаимосвязанных функций. Оно служит инструментом мониторинга индивидуального прогресса учащихся, позволяет своевременно корректировать содержание и методы обучения с учётом их потребностей, а также является показателем результативности образовательных программ. При разработке критериев оценки особое внимание уделяется соответствию государственных стандартов, уровням познавательной деятельности (от воспроизведения информации до её анализа и практического применения) и целям конкретного урока или учебного модуля.

Процесс оценивания предполагает комплексный подход к анализу учебных достижений. Важным становится не только умение учащегося запоминать и воспроизводить информацию, но и степень сформированности ключевых навыков, необходимых для полноценного участия в социальной жизни. К таким навыкам относятся коммуникативная компетентность, критическое и творческое мышление, способность к самостоятельному принятию решений, гражданская активность и ценностные ориентиры демократического общества. Учет минимального и максимального уровней освоения учебного материала, а также способности применять знания на практике, позволяет объективно оценить эффективность образовательного процесса.

В последние годы в школах Казахстана активно внедряется система критериального оценивания, требующая осознанного восприятия со стороны учащихся. Данный подход основывается на сопоставлении учебных достижений с заранее определёнными и прозрачными критериями, напрямую связанными с образовательными целями. Критериальное оценивание является важным элементом обновлённого содержания образования, так как способствует индивидуализации обучения, снижает субъективность в оценке знаний и минимизирует стрессовые факторы, связанные с традиционной системой отметок. Основная цель этой системы — обеспечение объективной и справедливой оценки учебных результатов каждого обучающегося.

Особую значимость в начальном звене образования приобретает формативное оценивание. Оно ориентировано на постоянное отслеживание индивидуальных успехов ребёнка и позволяет оперативно адаптировать методы и приёмы обучения для достижения оптимальных результатов. Формативная оценка выступает как инструмент поддержки учебной мотивации, помогая учащимся осознавать собственный прогресс и зоны дальнейшего развития.

На протяжении нескольких лет в образовательной системе Казахстана применяется суммативное оценивание за раздел (СОР) и суммативное оценивание за четверть (СОЧ). Эти формы оценки позволяют более детально анализировать достижения учащихся на разных этапах обучения. СОР способствует структурированию учебного материала по темам или модулям, что даёт возможность выявить, какие элементы содержания усвоены успешно, а какие требуют дополнительной проработки. Полученные данные используются педагогами для корректировки учебного процесса и оказания адресной поддержки учащимся, испытывающим затруднения.

Суммативное оценивание за четверть направлено на анализ более длительного образовательного периода и отражает устойчивость и системность усвоения знаний и навыков. Оно позволяет оценить, насколько эффективно учащиеся интегрируют новый учебный материал, как развивается их способность применять знания в усложняющихся условиях и адаптироваться к возрастающим требованиям программы. Такой подход обеспечивает целостное представление о динамике учебного развития на протяжении всего образовательного процесса.

СОР и СОЧ играют важную роль в начальных классах по нескольким причинам. Во-первых, они обеспечивают объективную оценку прогресса учащихся, позволяя педагогам и родителям отслеживать индивидуальные достижения ребёнка. Во-вторых, данные формы оценивания помогают самим учащимся осознать уровень освоения материала, определить свои сильные и слабые стороны и выстроить дальнейшую образовательную траекторию. В-третьих, наличие чётких этапов оценивания способствует повышению учебной мотивации, так как учащиеся понимают значимость систематической работы. Наконец, результаты СОР и СОЧ являются важным источником обратной связи, позволяющим педагогам своевременно выявлять проблемные зоны и совершенствовать стратегии обучения, ориентируясь на реальные образовательные потребности детей.

Следует отметить, что правильная, всесторонняя и объективная оценка достижений учащихся с помощью СОР и СОЧ оказывает существенное влияние на защиту прав детей и

создание эффективной структуры образования, а также на развитие системы взаимной оценки в обществе и достижение конкретных целей. Считаю, что в процессе оценки должен учитываться не только уровень усвоения материала, но и степень усвоения знаний, необходимых для активного участия в обществе, а также навыки и установки, способствующие формированию демократических ценностей в обществе.

Эффективное оценивание является ключевым элементом не только обеспечения индивидуальных прав учащихся, но и поддержки их образовательного развития. Четкая оценка уровня знаний и навыков, а также учет того, насколько хорошо они усвоены, важны для создания конкретной платформы, на которой учащиеся могут создавать свои будущие достижения. Кроме того, необходимо учитывать, что формирование коммуникативных навыков, демократических ценностей и социальных отношений также важно для общественного развития и стабильности.

Следовательно, грамотная оценка, основанная на объективных показателях, обогащает образовательную среду и создает основу для будущего успеха учащихся, способствуя их гармоничному и всестороннему развитию.

Таким образом, вывод состоит в том, что СОР и СОЧ играют важную и неотъемлемую роль в начальных классах системы образования. Эти формы оценивания позволяют не только оценить достижения учащихся за определенный период обучения, но и направить их на дальнейший путь обучения. Кроме того, они являются мощным инструментом мотивации для учащихся, мотивируя их на достижение лучших результатов. Следует отметить, что эти формы оценки обеспечивают учителям обратную связь, необходимую для дальнейшего улучшения учебного процесса и адаптации к индивидуальным потребностям каждого учащегося.

Использованная литература:

1. Блэк П., Уильям Д. Оценивание для обучения: теория и практика. — М.: Просвещение, 2020.
2. Хатти Дж. Видимое обучение: синтез результатов более 800 мета-анализов. — М.: Национальное образование, 2021.

БІЛІМ МАЗМҰНЫ ЖАҢАРТЫЛҒАН ЖАҒДАЙДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ДЕРБЕСТІГІ МЕН МЕТАПӘНДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ДАМЫТУДЫҢ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ

Аннотация: Мақалада білім мазмұны жаңартылған жағдайда оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың заманауи тәсілдері қарастырылады. Білім нәтижелерін тек білімді меңгеру деңгейі тұрғысынан ғана емес, сонымен қатар функционалдық сауаттылықты, сыни ойлауды және білім алушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталған объективті әрі ашық бағалау құралы ретіндегі критериалды бағалауға ерекше назар аударылады. Бастауыш сыныптарда қалыптастырушы және жиынтық бағалаудың рөлі, сондай-ақ СОР мен СОЧ-тың оқушылардың жеке және ұзақ мерзімді оқу жетістіктерін мониторингілеудегі маңызы ашып көрсетіледі. Қазіргі заманғы бағалау жүйесі оқытуды дараландыруға, оқушылардың оқу мотивациясын арттыруға және жалпы білім беру үдерісінің сапасын жақсартуға ықпал ететіні атап өтіледі.

Түйін сөздер: критериалды бағалау, орыс тілі мен әдебиеті, қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау, СОР, СОЧ, бастауыш білім беру, оқу жетістіктері, функционалдық сауаттылық, білім беру үдерісі, оқушылардың мотивациясы.

Абдуашова Айнурым Файзуллақызы
Мектеп тәлімгері
Костанай облысы Аманкелди ауданы
Ә.Боранбаев жалпы білім беретін мектебі

ТӘЛІМГЕР – ТҰЛҒА ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ ҰСТАЗ

Аннотация

Мақалада қазіргі мектеп кеңістігіндегі тәлімгер тұлғасының тәрбиелік, әлеуметтік, психологиялық және рухани маңызы ғылыми-публицистикалық тұрғыда жан-жақты талданады. Тәлімгердің оқушы тұлғасын қалыптастырудағы орны білім берудің формальды шеңберінен шығып, өмірлік бағдар, құндылықтар жүйесі мен азаматтық көзқарас қалыптастыру үдерісімен тығыз байланыста қарастырылады. Автор тәлімгерлік қызметтің тарихи-педагогикалық негіздеріне сүйене отырып, заманауи мектептегі тәлімгер бейнесін жаңа әлеуметтік талаптар тұрғысынан зерделейді. Мақалада тәлімгердің оқушының ішкі әлеуетін ашудағы, мінез-құлқын реттеудегі, өзіндік «Менін» табудағы жетекші рөлі дәйектеледі. Жеке тұлғаның қалыптасуында тәлімгердің сөз мәдениеті, кәсіби этикасы, педагогикалық интуициясы мен моральдық жауапкершілігі маңызды фактор ретінде көрсетіледі. Қазіргі жаһандану жағдайында мектеп тәлімгерінің қызметі ұлттық құндылықтарды сақтай отырып, жаңашыл көзқарасты қалыптастырумен сабақтастырыла талданады. Мақала мазмұны мектеп тәлімгерлеріне, педагогтерге, тәрбие ісі жөніндегі мамандарға және білім беру саласын зерттеушілерге арналған.

Кілт сөздер: тәлімгер, тұлға қалыптастыру, тәрбие, мектеп педагогикасы, рухани құндылық, кәсіби жауапкершілік, оқушы дамуы.

Қазіргі білім беру жүйесінде тәлімгер ұғымы тек ұйымдастырушы немесе бақылаушы рөлмен шектелмей, оқушының өмірлік жолын айқындайтын тұлға ретінде кең мағынада қарастырылады. Тәлімгер – бұл баланың ішкі жан дүниесін түсінуге ұмтылатын, оның әлеуетін ашуға жағдай жасайтын, сенім мен жауапкершілікке негізделген қарым-қатынас орната алатын кәсіби ұстаз. Оқушы үшін тәлімгер мектеп қабырғасындағы ресми тұлға ғана емес, қиын сәттерде бағыт-бағдар беретін рухани тірек бола алады. Осы тұрғыдан алғанда тәлімгерлік қызмет педагогикалық шеберлікпен қатар, адамгершілік кемелдікті талап ететін күрделі әлеуметтік миссия ретінде сипатталады. Мектеп жасындағы бала тұлғасы тұрақсыз әрі өзгермелі болғандықтан, тәлімгердің әрбір сөзі, әрбір іс-әрекеті тәрбиелік ықпалға ие болады. Тәлімгер оқушыға дайын үлгі ұсынбай, оны өзіндік ойлауға, жауапкершілік алуға үйретуі қажет. Мұндай үдеріс ұзақ уақытты, жүйелі еңбекті және ішкі педагогикалық мәдениетті талап етеді. Тәлімгердің кәсіби әрекеті оқушының тек оқу жетістігіне емес, өмірлік құндылықтар жүйесіне де әсер етеді. Сондықтан тәлімгер тұлғасы – тәрбиенің тірі моделі. Бұл модель арқылы оқушы қоршаған ортаны таниды, қоғамдағы өз орнын сезінеді, болашаққа деген сенімін қалыптастырады.

Тұлға қалыптастыру – үздіксіз әрі көпқырлы үдеріс болғандықтан, тәлімгер бұл жолда стратегиялық ойлай білетін маман болуы тиіс. Ол оқушының жас ерекшеліктерін, психологиялық күйін, әлеуметтік ортасын терең түсінген жағдайда ғана тиімді нәтиже көрсете алады. Әрбір баланың даралығы мен қайталанбас болмысы тәлімгердің назарынан тыс қалмауы керек. Тәлімгерлік қарым-қатынас әміршілдікке емес, серіктестікке негізделгенде ғана тәрбиелік әсер күшейеді. Оқушы өз ойын ашық айтып, қателесуге қорықпайтын ортада ғана тұлғалық тұрғыда дами алады. Тәлімгер осы ортаны қалыптастырушы негізгі тұлға болып табылады. Оның міндеті – бақылау емес, бағыттау. Оның мақсаты – жазалау емес, түсіндіру. Осы қағидаттар сақталған жағдайда ғана тәлімгерлік қызмет мәнді әрі нәтижелі болмақ. Тәлімгердің ішкі мәдениеті, сөз саптауы, тыңдай білу қабілеті оқушы санасында ұзақ сақталатын тәрбиелік із қалдырады. Мұндай ықпал формальды тәрбие шараларынан әлдеқайда тиімді екені педагогикалық тәжірибеде дәлелденген.

Мектеп тәлімгері қоғамдағы өзгерістерді ескере отырып, өзінің кәсіби қызметін үнемі жаңартып отыруы қажет. Қазіргі цифрландыру мен ақпараттық кеңістіктің кеңеюі оқушы санасына түрлі әсер етіп отырған жағдайда тәлімгердің рөлі бұрынғыдан да күрделене түсті. Ол баланы шынайы өмір мен виртуалды кеңістік арасындағы тепе-теңдікті сақтауға үйретуі тиіс. Тәлімгер оқушыға ақпаратты сүзгіден өткізіп, сыни тұрғыдан ойлауды қалыптастыруда бағыт-бағдар береді. Бұл міндет педагогикалық біліммен ғана емес, өмірлік тәжірибемен де ұштасуы қажет. Тәлімгердің жеке көзқарасы мен ұстанымы оқушы үшін бағдаршам іспеттес. Сол себепті тәлімгер өз әрекетінің үлгілік мәнін терең сезінуі тиіс. Оның әділдігі, сабырлылығы, шешім қабылдаудағы байыптылығы оқушы мінезінің қалыптасуына тікелей әсер етеді. Мұндай қасиеттер тәлімгер беделін күшейтіп, сенім атмосферасын қалыптастырады. Сенім бар жерде тәрбиелік ықпал да нәтижелі болмақ.

Тәлімгерлік қызметтің маңызды қырларының бірі – ұлттық құндылықтарды тұлға тәрбиесіне кіріктіру. Жаһандану жағдайында оқушы бойында ұлттық болмысты сақтау тәлімгердің стратегиялық міндеттерінің бірі болып табылады. Ұлттық тәрбие формальды насихат арқылы емес, күнделікті қарым-қатынас барысында табиғи түрде жүзеге асуы қажет. Тәлімгер өз сөзінде, әрекетінде, көзқарасында ұлттық мәдениеттің үлгісін көрсете алғанда ғана оқушы оны қабылдайды. Тұлғаның рухани өзегін қалыптастыруда ана тіліне, салт-дәстүрге, тарихи санаға деген құрмет ерекше рөл атқарады. Бұл құндылықтар тәлімгердің педагогикалық ұстанымымен үйлескенде ғана шынайы нәтижеге қол жеткізуге болады. Оқушы ұлттық негізі берік болған жағдайда ғана әлемдік кеңістікте өзін жоғалтпайды. Осы тұрғыдан алғанда тәлімгер – мәдени жалғастықтың негізгі дәнекері. Оның қызметі өткен мен бүгінді, дәстүр мен жаңашылдықты байланыстырады. Мұндай үйлесім тұлғаның үйлесімді дамуына жол ашады.

Тәлімгер мен оқушы арасындағы қарым-қатынас педагогикалық этикаға негізделуі тиіс. Әдеп нормалары сақталмаған жерде тәрбие мәнін жоғалтады. Тәлімгердің әрбір сөзі оқушы психологиясына әсер ететінін ескерсек, тіл мәдениетінің маңызы айқындала түседі. Қатқыл сөз, немқұрайлы қатынас немесе үстірт пікір баланың өзіне деген сенімін төмендетуі мүмкін. Ал қолдау көрсететін, түсінуге тырысатын тәлімгер оқушы бойында жауапкершілік пен сенімділік қалыптастырады. Тәлімгер оқушыны тыңдай білуі тиіс, өйткені тыңдалған бала өзін тұлға ретінде сезінеді. Бұл сезім оның ішкі мотивациясын күшейтеді. Тәлімгерлік ықпалдың нәтижелілігі көбіне осындай нәзік психологиялық тетіктерге байланысты. Тәрбие – көрінбейтін, бірақ терең әсер ететін үдеріс. Осы үдерісті саналы түрде басқара алған тәлімгер ғана шынайы тұлға қалыптастыра алады.

Қорытындылай келе, мектеп тәлімгері – білім беру жүйесіндегі ең жауапты әрі ең ықпалды тұлғалардың бірі. Оның қызметі оқушының бүгінгі мінез-құлқымен ғана шектелмей, ертеңгі азаматтық болмысына әсер етеді. Тәлімгерлік қызмет кәсіби білім мен адами қасиеттердің үйлесімін талап етеді. Мұндай үйлесім қалыптасқан жағдайда ғана тәлімгер өз миссиясын толық атқара алады. Оқушы жүрегіне жол таба білген тәлімгер оның өмірінде өшпес із қалдырады. Бұл із кейде бір ауыз жылы сөзбен, кейде дер кезінде көрсетілген

қолдаумен белгіленеді. Тәлімгер еңбегінің нәтижесі бірден көрінбеуі мүмкін, алайда уақыт өте келе оның тәрбиелік ықпалы айқын сезіледі. Сондықтан тәлімгер еңбегі қоғам тарапынан жоғары бағалануы тиіс. Тұлға қалыптастырушы ұстаз ретіндегі тәлімгердің орны білім беру жүйесінде әрдайым ерекше болып қала береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Омарова Г.А., Сүлейменова Р.Б. Жалпы білім беретін мектептегі тәлімгердің психологиялық-педагогикалық қызметі. – Алматы: Білім, 2018. – 276 б.
2. Газман О.С. Неклассическое воспитание: от авторитарной педагогики к педагогике свободы. – М.: МИРОС, 2002. – 296 с.
3. Kohlberg L. *The Psychology of Moral Development*. – San Francisco: Harper & Row, 1984. – 540 p.

НАСТАВНИК — УЧИТЕЛЬ, ФОРМИРУЮЩИЙ ЛИЧНОСТЬ

Аннотация. В статье с научно-публицистических позиций всесторонне анализируется воспитательное, социальное, психологическое и духовное значение личности наставника в современном школьном пространстве. Роль наставника в формировании личности учащегося рассматривается за пределами формальных рамок образования и тесно связывается с процессами формирования жизненных ориентиров, системы ценностей и гражданской позиции. Опираясь на историко-педагогические основы наставничества, автор исследует образ современного школьного наставника с учётом новых социальных требований. В статье обосновывается ведущая роль наставника в раскрытии внутреннего потенциала ученика, регуляции его поведения и поиске собственного «Я». Культура речи, профессиональная этика, педагогическая интуиция и моральная ответственность наставника представлены как важнейшие факторы формирования личности. В условиях глобализации деятельность школьного наставника анализируется во взаимосвязи с сохранением национальных ценностей и формированием инновационного мировоззрения. Материалы статьи адресованы школьным наставникам, педагогам, специалистам по воспитательной работе и исследователям в сфере образования.

Ключевые слова: наставник, формирование личности, воспитание, школьная педагогика, духовные ценности, профессиональная ответственность, развитие учащихся.

MENTOR — A TEACHER SHAPING PERSONALITY

Abstract. The article provides a comprehensive scientific and publicistic analysis of the educational, social, psychological, and spiritual significance of the mentor's role within the modern school environment. The mentor's contribution to shaping a student's personality is examined beyond the formal boundaries of education and is closely connected with the formation of life orientations, value systems, and civic attitudes. Drawing on the historical and pedagogical foundations of mentoring, the author explores the image of the modern school mentor in the context of new social demands. The article substantiates the mentor's leading role in revealing students' inner potential, regulating behavior, and supporting the development of a personal sense of self. Speech culture, professional ethics, pedagogical intuition, and moral responsibility are identified as key factors in personality formation. In the context of globalization, the mentor's work is analyzed as a balance between preserving national values and fostering an innovative worldview. The article is intended for school mentors, teachers, specialists in educational guidance, and researchers in the field of education.

Keywords: mentor, personality formation, upbringing, school pedagogy, spiritual values, professional responsibility, student development.

Бижанова Балжан Калмановна
Педагог-психолог, педагог-модератор
“М.Тынышбайұлы атындағы жалпы білім беретін мектеп” КММ
Түркістан облысы, Арыс қаласы, Қызылкөпір ауылы

МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНДА ЭМОЦИОНАЛДЫ МАЗАСЫЗДЫҚТЫҢ ТУЫНДАУ СЕБЕПТЕРІ

Аңдатпа. Мақалада мектеп жасындағы балалардағы эмоционалды мазасыздық пен оның даму ерекшеліктері қарастырылады. Автор мазасыздықтың психологиялық, физиологиялық және мінез-құлықтық аспектілерін талдайды, әртүрлі жас кезеңдерінде оның пайда болу себептері мен көріністерін сипаттайды. Мектептегі әлеуметтік қатынастар мен оқу әрекеттерінің бала психикасына әсері, сондай-ақ ата-ана мен мұғалімнің рөлі қарастырылады. Сонымен қатар, мазасыз балалармен жұмыс жүргізудің педагогикалық әдістері мен тәсілдері ұсынылады, соның ішінде өзін-өзі бағалау, бұлшықет кернеуін жеңілдету және сенімді мінез-құлық дағдыларын дамытуға бағытталған іс-шаралар. Мақала мектеп психологтары, педагогтар және білім беру саласы мамандарына арналған.

Кілт сөздер: эмоционалды мазасыздық, бала дамуы, психологиялық ерекшеліктер, мінез-құлық, мектептік орта, ата-ана қатынасы, педагогикалық әдістер, психологиялық қолдау.

Мектеп – балаға әлеуметтік өмір әлемін ашатын алғашқы құрылымдардың бірі. Отбасымен қатар ол бала тәрбиесіндегі басты рөлдердің бірін алып, оның тұлғасының дамуының анықтаушы факторын құрайды. Баланың көптеген жеке қасиеттері өмірдің мектептік кезеңінде қалыптасады және олардың қалай белгіленетіні көбінесе оның барлық кейінгі дамуына байланысты.

Әлеуметтік қатынастардың өзгеруі балаға айтарлықтай қиындықтар тудыратыны белгілі. Мазасыздық, эмоционалды шиеленіс негізінен балаға жақын адамдардың болмауымен, қоршаған ортаның, таныс жағдайлардың және өмір ырғағының өзгеруімен байланысты.

Алда келе жатқан қауіпті күту белгісіздік сезімімен үйлеседі: бала, әдетте, неден қорқатынын түсіндіре алмайды. Ұқсас қорқыныш сезімінен айырмашылығы, мазасыздықтың белгілі бір көзі болмайды. Ол диффузиялық және мінез-құлық жағынан оның бағыты мен өнімділігін бұза отырып, қызметтің жалпы ұйымдастырылмауынан көрінуі мүмкін.

Мазасыздық белгілерінің екі үлкен тобын бөліп көрсетуге болады: біріншісі – соматикалық белгілер мен сезімдер деңгейінде пайда болатын физиологиялық белгілер; екіншісі – психикалық салада болып жатқан реакциялар. Бұл көріністерді сипаттаудың күрделілігі - олардың барлығы жеке және тіпті белгілі бір комбинацияда тек алаңдаушылықты ғана емес, сонымен бірге басқа күйлерді, тәжірибелерді, мысалы, үмітсіздікті, ашулануды және тіпті қуанышты толқуды сүйемелдеуінде.

Мазасыздықтың соматикалық және психикалық белгілері әркімге жеке тәжірибеден белгілі. Көбінесе соматикалық белгілер тыныс алу мен жүрек соғу жиілігінің жоғарылауында,

жалпы қозудың жоғарылауында және сезімталдық шегінің төмендеуінде көрінеді. Басқа кенеттен жылыну, суық және дымқыл алақан сияқты таныс сезімдер де мазасыздық белгілерімен бірге жүреді.

Мазасыздыққа психологиялық және мінез-құлық жауаптары әртүрлі сипатта. Мазасыздық, әдетте, шешім қабылдауда қиындықтарға, қозғалыстарды үйлестірудің бұзылуына әкеледі. Мазасыздықтың жеңіл көріністері алаңдаушылық сезімі, өз мінез-құлқының дұрыстығына сенімсіздік кез келген адамның эмоционалдық өмірінің ажырамас бөлігі болып табылады. Балалар субъектінің мазасыз жағдайларын жеңуге дайын болмағандықтан, көбінесе өтірікке, қиялға жүгінеді, зейінсіз, бей-жай, ұялшақ болып қалады.

Физиологиялық тұрғыдан алғанда, мазасыздықтың қорқыныштан айырмашылығы жоқ. Негізгі айырмашылық - мазасыздық дененің күтілетін оқиға болғанға дейін белсендіруіне себеп болады. Әдетте, мазасыздық өтпелі күй болып саналғандықтан, ол адам күткен жағдайға тап болған кезде әлсірейді және бағдарлауға, әрекет етуге кіріседі.

Мазасыздық тұрақты күй ретінде ойдың анықтығына, қарым-қатынас тиімділігіне, іскерлікке кедергі жасайды, жаңа адамдармен танысуда қиындықтар тудырады. Жалпы алғанда, мазасыздық - адамның қиындықтарының субъективті көрсеткіші. Бірақ оның қалыптасуы үшін адам мазасыздану жағдайын жеңудің сәтсіз, адекватты емес тәсілдерін жинақтауы керек. Сондықтан тұлға дамуының мазасыздықпен байланысты невротикалық түрінің алдын алу үшін балаларға толқу, сенімсіздік және эмоционалдық тұрақсыздықтың басқа көріністерімен күресуді үйренудің тиімді жолдарын табуға көмектесу керек.

Жалпы алғанда, эмоционалды мазасыздықтың себебі баланың ата-анасымен қарым-қатынасындағы сенімділік сезімін бұзатын кез келген нәрсе болуы мүмкін. Өзіне деген дұшпандық және немқұрайлы қатынасты, қобалжу сезімін бастан кешірген балада өзінің мінез-құлық жүйесі мен басқа адамдарға деген көзқарасы қалыптасады. Ол ашуланады, агрессивті болады, тұйықтық танытады немесе сүйіспеншіліктің жоқтығын толтыру үшін басқалардың үстінен билік етуге тырысады, бірақ бұл мінез-құлық жетістікке әкелмейді, керісінше жанжалды одан әрі шиеленістіріп, дәрменсіздік пен қорқынышты арттырады.

Әрбір даму кезеңі баланың басым мазасыздану көздерімен сипатталады. Осылайша, екі жасар бала үшін анасынан айырылу мазасыздық тудырса, алты жасар балалар үшін ата-анамен идентификацияның адекватты үлгілерінің жоқтығы кері әсер етеді. Жасөспірімдік шақта – құрдастар тарапынан қабылданбаудан қорқу. Мазасыздық баланы қиындық пен қорқыныштан құтқаратын мінез-құлыққа итермелейді.

Баланың қиялының дамуымен қобалжу ойдан шығарылған қауіптерге назар аударып бастайды. Баланы мазасыздықтан, үрейден және қорқыныштан арылту үшін, ең алдымен, мазасыздықтың нақты белгілеріне емес, олардың негізінде жатқан себептерге, жағдайларға назар аудару қажет, өйткені бұл жағдай көбіне балада жиі кездесіп, белгісіздік сезімінен, оның күші жетпейтін талаптардан, қорқытудан, қатыгездікпен жазалаудан, тұрақсыз тәртіптен туындайды.

Педагогикалық процеске келетін болсақ, кез келген, тіпті ең идеалды мектепте баланың оқу іс-әрекетіне алаңдаушылық сезімі еріксіз ілеседі. Оның үстіне, жалпы алғанда, адамның ешбір белсенді танымдық әрекеті мазасыздықпен бірге жүруі мүмкін емес. Мазасыздықтың оңтайлы деңгейі белсенділік өнімділігін арттырады. Жаңа, беймәлім нәрсені білу жағдайының өзі, түсініксіз нәрсені анық көрсету үшін күш салу қажет болған мәселені шешу жағдайының өзі әрқашан белгісіздікке, сәйкессіздікке толы, демек, алаңдаушылық тудырады. Тек танымның барлық қиындықтарын жою арқылы ғана мазасыздық жағдайын толықтай алып тастау мүмкін емес.

Мазасыздықтың себебі - әрқашан баланың ішкі конфликті, оның өзімен келіспеушілігі, ұмтылысының сәйкес келмеуі, оның күшті қалауларының бірі екіншісіне қайшы келуі мен бір қажеттіліктің екіншісіне кедергі болуы. Мұндай ішкі жанжалдың жиі кездесетін себептері: балаға бірдей жақын адамдар арасындағы жанжалдық жағдайларда; балаға қойылатын әртүрлі талаптар жүйелерінің сәйкес келмеуі, мысалы, ата-ананың рұқсат ететін және

ынталандыратыны мектепте бекітілмеген кезде және керісінше; бір жағынан, көбінесе атананың жоғары талаптары мен баланың нақты мүмкіндіктері арасындағы қайшылықтар, екінші жағынан, сүйіспеншілік пен тәуелсіздік қажеттілігі сияқты негізгі қажеттіліктердің қанағаттанбауы.

Мазасыздық әрқашан айқын түрде көрінбейді, өйткені бұл - өте ауыр жағдай. Ол пайда болғаннан кейін баланың жан дүниесінде бұл күйді басқа нәрсеге «өңдейтін» механизмдердің тұтас жиынтығы қосылады, бірақ жағымсыз болса да, соншалықты төзгісіз емес. Бұл мазасыздықтың бүкіл сыртқы және ішкі көрінісін танымастай өзгертуі мүмкін.

Психологиялық механизмдердің ең қарапайымы бірден жұмыс істейді: бір нәрсені білмегеннен гөрі, бір нәрседен қорқу жақсы. Демек, балалардың қорқыныштары бар. Қорқыныш - алаңдаушылықтың «бірінші туындысы». Оның артықшылығы - оның сенімділігінде, оның әрқашан бос орын қалдыруында. Мен, мысалы, иттерден қорқатын болсам, иттер жоқ жерде жүре аламын және өзімді қауіпсіз сезінемін. Айқын қорқыныш жағдайында оның объектісі осы қорқынышты тудырған алаңдаушылықтың шынайы себебімен ешқандай байланысы болмауы мүмкін. Бала мектептен қатты қорқуы мүмкін, бірақ бұл отбасындағы жанжалға негізделген. Қорқыныш мазасыздықпен салыстырғанда біршама үлкен қауіпсіздік сезімін береді, бірақ ол әлі де өмір сүру өте қиын күй болып табылады. Сондықтан, әдетте, қорқыныш сатысында мазасыз тәжірибелерді өңдеу аяқталмайды. Балалар неғұрлым үлкен болса, соғұрлым қорқыныштың көрінісі соғұрлым жиі емес, ал жас үлкейген сайын алаңдаушылықтың басқа да жасырын көріністері пайда болады.

Көп баланың панасы, оларды уайымнан құтқаратын – қиял әлемі. Қиялда бала шешілмейтін қақтығыстарды шешеді, түсінде оның қанағаттандырылмаған қажеттіліктері қанағаттандырылады. Қиялдың өзі - балаларға тән тамаша қасиет. Адамға өз ойларында шындықтан тыс шығуға, шартты шеңберлермен шектелмей өзінің ішкі әлемін құруға, әртүрлі мәселелерді шешуге шығармашылықпен қарауға мүмкіндік беріледі. Дегенмен, қиял шындықтан толығымен ажырамауы керек, олардың арасында тұрақты өзара байланыс болуы керек.

А.М.Прикожанның «балалық шақтағы мазасыздық – ұзақ уақыт бойы сақталатын тұрақты тұлғаның қалыптасуы» деген тұжырымымен келісе аламыз. Мазасыздық - бұл әртүрлі өмірлік жағдайларда, соның ішінде олар жоқ жағдайларда, алаңдаушылық пен уайымды сезінуге бейімділіктің жоғарылауынан тұратын жеке психологиялық ерекшелік.

Агрессивті балалар сияқты мазасыз балалар да көмекке мұқтаж. Мұндай балалармен жұмысты үш бағытта жүргізген жөн:

- өзін-өзі бағалауды арттыру;
- бұлшықет кернеуін жеңілдетуді үйрену;
- нақты жағдайларда сенімді мінез-құлық дағдыларын дамыту.

Тәжірибе көрсеткендей, мазасыз балалардың ата-аналары оларға бала орындай алмайтын талаптарды жиі қояды және бұл алаңдаушылықтың себептерінің бірі болуы мүмкін, бұл ата-аналармен жеке әңгімелесуде талқылануы керек. Мазасыз баланың ата-анасы өз әрекеттерінде, марапаттауларында және жазаларында дәйекті әрі мұқият болуы керек. Тәрбие мәселесінде отбасылық келіспеушіліктерге жол бермеу керек. Балаға мұғалімдер мен ата-аналардың бірауыздан көзқарасын қалыптастыру өте маңызды. Шиеленісті жеңілдету үшін баламен тактильді байланыстарды (құшақтау, сипау) жиі қолдану ұсынылады.

Осылайша, эмоционалды бұзылыстары бар балалармен жұмыс істеу үшін жеке көзқарас және әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану қажет. Мектеп мұғалімдері ең алдымен мектеп психологымен және баланың ата-анасымен бірлесіп жұмыс істеуі керек.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Бекенов, С.А. Мектеп жасындағы балалардағы психологиялық қиындықтар. – Нұр-Сұлтан: «Білім» баспасы, 2015. – 210 б.
2. Нұрғали, Ш. Баланың психоэмоциялық жағдайы және мектептегі бейімделу. – Шымкент: «Білім-Н», 2018. – 198 б.

Тилеубердиева Гульвира Макулбековна
Көркем еңбек пәні мұғалімі
“М.Тынышбайұлы атындағы жалпы білім беретін мектеп” КММ
Түркістан облысы, Арыс қаласы, Қызылкөпір ауылы

КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІН ДАМУ ПРОЦЕСІ

Аңдатпа

Көркем еңбек пәнін оқытудағы жобалық іс-әрекеттің педагогикалық, тәрбиелік және дамытушылық әлеуеті жан-жақты қарастырылады. Көркем еңбек сабақтарындағы шығармашылық жобалар оқушылардың эстетикалық талғамын, еңбекке деген сүйіспеншілігін, дербестігін және шығармашылық қабілеттерін дамыту құралы ретінде сипатталады. Жобалық әдістің мәні, құрылымы, кезеңдері мен оны жүзеге асырудың педагогикалық шарттары талданады. Оқушылардың жобалық іс-әрекеті арқылы интеллектуалдық, практикалық және адамгершілік қасиеттерін қалыптастырудың маңыздылығы негізделеді. Сонымен қатар шығармашылық жобаларды іріктеу критерийлері, жеке және ұжымдық жобаларды ұйымдастыру ерекшеліктері, жобаларды қорғау мен бағалау өлшемдері айқындалады. Мақала көркем еңбек пәні мұғалімдеріне, технология пәні оқытушыларына және білім беру саласы мамандарына арналған.

Кілт сөздер: көркем еңбек, жобалық әдіс, шығармашылық жоба, еңбек тәрбиесі, эстетикалық тәрбие, жобалық іс-әрекет, оқушы дербестігі, шығармашылық қабілет, пәнаралық байланыс, педагогикалық ынтымақтастық.

Шеберлік пен көркемдік - сұлулықтың қажетті элементі. Онсыз эстетикалық сезім де, эстетикалық тәжірибе де болмайды.

Көркем еңбек білім беру саласы жалпы білім берудің құрамдас бөлігі болып табылады және жас ұрпақты өз бетінше өмір сүруге, мамандықты саналы таңдауға және оған жету жолына тәрбиелеуді қамтамасыз ететін мектептің жалпы педагогикалық мақсатына жетуге ықпал етеді. Көркем еңбек негізі – оқушылардың өзіндік жобалық әрекеті. Көркем еңбек мұғалімі үшін мектеп оқушыларының жобалық іс-әрекетін басқару, жалпы алғанда, жаңалық емес. Көп жағдайда пән мұғалімі өз сабақтарында жобалық іс-әрекетке жетекшілік ететінін білмеуі де мүмкін. Бұл оның жетекшілігімен олар еңбек объектілерін өндірумен байланысты барлық конструкторлық және технологиялық мәселелерді шешкенде болады.

Қазіргі уақытта мектеп оқушыларының жобалық іс-әрекетін жүйелеп, оны мұғалімнің пән бағдарламасы бойынша бағыттауымен «Жоба» бөлімі енгізілді. Көркем еңбекті оқытудың жобалық әдістемесі жобалаудың мұғалімнің бақылауымен емес, онымен бірге ынтымақтастық педагогикасына негізделетінін болжайды.

Шығармашылық жоба – бұл оқушылардың іс-әрекетін белсендіретін оқу және еңбек әрекеті, нәтижесінде олар субъективті, кейде объективті жаңалығы бар өнім жасайды. Жоба – «болашаққа ой жүгірту» деген нақты анықтама бар. Басқаша айтқанда, бұл - іс-әрекеттің соңғы нәтижесінің идеалды көрінісі, «ойдағы соңғы өнім».

Жобаны аяқтау немесе қорғау үшін мұғалім тарапынан да, оқушылар тарапынан да көп дайындық жұмыстары қажет. Нәтижесінде жаңа, ерекше нәрсе жасалатын жұмыс шығармашылық болып саналады. Сондықтан көркем еңбек сабақтарында орындалатын жобаларды шығармашылық деп те атайды. Шығармашылық жобаларды жүзеге асыруда оқушылар өздерінің білімдерін, дағдыларын, қабілеттерін толық көрсету үшін оларға көбірек дербестік беру қажет.

Жобалық әдісті қолдану мектеп оқушылары мен ересектер арасында осындай өзара әрекеттестік пен қарым-қатынастың пайда болуына ықпал етеді, онда мақсатқа жету үшін жеке тұлғаның шығармашылық күш-жігері жүзеге асырылады, тек жоспарланған нәтиже ғана емес, сонымен қатар ішкі өсіп келе жатқан адамның әлемі дамиды. Жобалаудың тәрбиелік рөлі осы еңбек қатынастарының оқушылардың рухани өмірінде, олардың ойлары мен сезімдерінде бейнеленуіне, жеке тұлғаның ерікті күш-жігерінің кеңдігі мен тереңдігіне байланысты. Жалпы еңбек тәрбиесінің өзегі ретінде еңбекке деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу балаға еңбек процесінде пайда болатын адамдар арасындағы қарым-қатынас сұлулығымен сусындағанда ғана мүмкін болады.

Шығармашылық жобаны жүзеге асыру білім беру аспектілерінің бірі болып табылады. Ол балалардың, жасөспірімдердің, жастардың өмірдегі еңбек принципінің адамгершілік құндылығын ұғындыруға бағытталған. Еңбекке материалдық-құндылық қатынас оның әлеуметтік ғана емес, сонымен қатар тұлғаның өзін-өзі дамыту көзі және өзін-өзі жүзеге асыру шарты ретіндегі жеке маңыздылығын түсінуді қамтиды. Сонымен бірге адамның процесс пен еңбек нәтижесінің қуанышын сезінуінің қалыптасқан қабілеті маңызды факторға айналады.

Әрбір кезеңде жобалау баланың ойын әрекетпен және әрекетті оймен, гуманитарлық мәдениетті техникалық мәдениетпен, еңбекті шығармашылықпен, көркемдік әрекетті жобалау және құрылыспен, технологияны өзгертудің экономикалық, экологиялық және әлеуметтік салдарын бағалаумен байланыстыруы керек.

Жобалау міндеті – оқушыларда соңғы тұтыну заттарында бейнеленген интеллектуалдық және жалпы еңбек білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын жүйесін қалыптастыру, шығармашылық қабілеттерін, бастамашылдық пен дербестікті дамытуға ықпал ету. Жобалық тапсырмаларды орындау барысында білім алушылар әртүрлі дағдыларды меңгеруі керек.

Жобалық оқытудың мазмұнын анықтау кезінде жобалау объектілерін педагогикалық тұрғыдан дұрыс таңдау принципті маңызды және күрделі мәселе болып табылады. Шығармашылық жобаларды таңдаудың күрделілігі көптеген факторлармен байланысты: мектеп оқушыларының жас және жеке ерекшеліктері, шығармашылық жобаларды жүзеге асырудың оқу-материалдық базасы және т.б.

Жобаларды іріктеудегі ең маңызды талаптардың бірі – оның шығармашылық бағыттылығы. Шығармашылық жобаларды таңдаған кезде мектеп оқушыларының жеке ерекшеліктерін, олардың дайындық дәрежесін, жас және физиологиялық мүмкіндіктерін ескеру қажет.

Мұғалімнің мүмкіндіктері мен қызығушылықтарын ескере отырып, мектеп шеберханаларының материалдық-техникалық ресурстары Көркем еңбек пән мұғалімінің мүмкіндіктері мен мүдделері және материалдық базасының болуы тұрғысынан жобаларды таңдауды көздейді.

Көркем еңбекке оқытудың мектеп бағдарламасының мәселелерінің кең ауқымын қамтуына сәйкес жобалық тапсырмалардың тақырыбы әртүрлі практикалық өмірге қатысты болуы керек. Әрбір оқушы жобаның тақырыбын өзі таңдай алмайды. Осыған байланысты мен мүмкін болатын жобалық тапсырмалардың тізімін беремін, яғни қызмет саласы мен шамамен тапсырманы көрсететін жобалар банкіні қалыптастырамын.

Оқушылар жобалау объектісін, жобаның тақырыбын, яғни олар шынымен иеленгісі келетін өнімді өздері таңдауы керек.

Оқушыларымның қызығушылықтары мен әлеуетті мүмкіндіктерін біле отырып, тақырыпты барынша дәл таңдап, әр топтың қиындық деңгейін анықтауға тырысамын. Жобаны жүзеге асыруға қатысушылардың саны оның күрделілігіне байланысты әртүрлі болуы мүмкін: бір оқушыдан (жеке жоба) бірнеше оқушыға дейін (ұжымдық жоба). Ұжымдық жобаларды жүзеге асыру кезінде мен оқушылар арасында жауапкершілікті бөлемін және жалпы жобаны жүзеге асыру үшін әрқайсысының жауапкершілігін анықтаймын. Көп уақытты қажет ететін жұмысты үйде де жасауға болады.

Тақырыпты таңдау үшін мен білім алушыларға нұсқаулық сияқты дерлік талаптар қоямын:

- Өнім белгілі, түсінікті, ең бастысы қызықты болуы керек.

- Өнімнің оқушылардың шығармашылықта өзін-өзі жүзеге асыруына мүмкіндік беретінін, оның өз құзіретінде екендігін таныту керек.

- Тақырыптар қайталанса, жобалау барысында оқушылар екі бірдей өнімді алуға болмайтынын түсінулері қажет.

Жобаларды таңдаудың негізгі критерийлері:

- түпнұсқалық, қолжетімділік, сенімділік;

- техникалық жетілдіру;

- эстетикалық құндылық;

- қауіпсіздік;

- қоғамдық қажеттіліктерді сақтау;

- қолданудың қарапайымдылығы;

- өндірістік қабілеттілік;

- материалды тұтыну;

- құны және т.б.

Еңбек тәрбиесін оқытудың дәстүрлі әдістерімен салыстырғанда жобалық іс-әрекеттің өзіндік ерекшеліктері бар. Ол бірнеше шартты қадамдарды қамтиды:

Іздеу және зерттеу (ұйымдастыру және дайындық). Бұл кезең жобаның тақырыбын нақтылауға, жобалық іс-әрекеттерді мазмұнды және нақты етуге мүмкіндік береді. Ол үшін жобаның тақырыбы бойынша қажетті ақпаратты жинап, оны талдау қажет. Оқулықтар, энциклопедиялар, арнайы әдебиеттер, журналдар, телебағдарламалар және т.б ақпарат көзі бола алады.

Технологиялық кезең. Бұл кезең өндірістік қызметпен байланысты орталық іргелі тірек болып табылады, оның нәтижесі жоба қызметінің объектісі болып табылады.

Соңғы кезең. Шығарманы безендіру және көрсету, оны орындаушының, басқа оқушылар мен оқытушының бағалауын қамтиды.

Жобаны жүзеге асыру барысында сұрақтарды жіберіп алмау үшін мен оны жүзеге асырудың негізгі кезеңдерін көрсететін диаграмманы ұсынамын.

Оқушылар сонымен қатар жобаның реттілігінің жоспарын жазады:

- Жоба тақырыбын таңдау

- Тұжырымдаманы негіздеу және дамыту

- Мүмкін опциялар

- Технологиялық реттілік

- Қорытынды

Жобалау жұмыстарын орындау міндетті түрде бүкіл сыныптың қатысуымен оларды қорғаумен аяқталуы керек. Бұл шара балалардың бойында жауапкершілік сезімін қалыптастыруды ынталандырады, оқу-тәрбие үдерісіне салауатты бәсекелестік рухын енгізеді.

Нәтижелерді қорытындылау кезінде келесі критерийлер ескеріледі:

1. Тақырып пен жоба идеясының түпнұсқалығы

2. Дизайн параметрлері
3. Технологиялық критерийлер
4. Эстетикалық критерийлер
5. Экономикалық критерийлер
6. Экологиялық критерийлер

Көркем еңбек сабақтарында жоба әдісін қолдану балаларды өз іс-әрекетін объективті бағалауға, коммуникативті дағдыларды дамытуға, бұйым жасауға шығармашылық көзқарасқа үйретеді. Оқушылар өз іс-әрекеттерін жоспарлауды, талдауды және реттеуді үйренеді және бұл, әдетте, оқуға деген қызығушылықтың артуына әсер етіп, оқу нәтижелерін жақсартады.

Көркем еңбек оқыту бағдарламасы математика, физика, химия, биология пәндерінен алған білімдерін синтездейтіндіктен, пәнаралық байланыстарды нақты жүзеге асырып, шығармашылық жобаларды жүзеге асыруда оқушылардың практикалық іс-әрекетінде теориялық байланыстарды сезінуге ықпал ететіндіктен, шығармашылық тапсырмаларды орындау арқылы оқушылардың қызықты және өмір үшін өте маңызды, сонымен қатар жобаны әзірлеуде өз білімдерін, қабілеттерін және шығармашылығын көрсету мүмкіндіктерін қамтитын шығармашылық жұмыс деп есептеймін.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Абдуллина Г. С. Пәнаралық байланыс арқылы білім мазмұнын жаңарту // Білім және ғылым, № 3. — Алматы, 2010. — 45–52 б.
2. Ақанаева Б. Ж. Технология пәнінде жобалық оқыту әдісінің маңызы // Педагогикалық зерттеу қорытындылары, № 2. — Нұр-Сұлтан, 2018. — 112–119 б.
3. Бектемісова А. Ж., Құдайбергенова Г. Ж. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда жобалық тәсіл // Білім саласындағы инновациялық зерттеулер, № 1. — Қызылорда, 2022. — 78–85 б.
4. Болатова Л. Қ. Көркем еңбек сабағында шығармашылық жұмыстарды ұйымдастыру // Мектептегі технология пәні, № 4. — Алматы, 2016. — 34–40 б.
5. Жұмабекова А. Қ. Оқушының дербестігін дамытудағы шығармашылық жоба // Педагогикалық ойлар, № 5. — Шымкент, 2019. — 15–23 б.
6. Кенжетәева Р. Т. Көркем еңбек пәні арқылы эстетикалық тәрбие беру // Педагогика және психология, № 6. — Алматы, 2011. — 60–68 б.

ПРОЦЕСС РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТРУДА

Аннотация. В статье всесторонне рассматривается педагогический, воспитательный и развивающий потенциал проектной деятельности в обучении предмету «Художественный труд». Творческие проекты на уроках художественного труда характеризуются как эффективное средство развития эстетического вкуса учащихся, любви к труду, самостоятельности и творческих способностей. Анализируются сущность проектного метода, его структура, этапы и педагогические условия реализации. Обосновывается значимость формирования интеллектуальных, практических и нравственных качеств учащихся посредством проектной деятельности. Также определяются критерии отбора творческих проектов, особенности организации индивидуальных и коллективных проектов, а также показатели защиты и оценки проектных работ. Статья адресована учителям художественного труда, преподавателям технологии и специалистам в сфере образования.

Ключевые слова: художественный труд, проектный метод, творческий проект, трудовое воспитание, эстетическое воспитание, проектная деятельность, самостоятельность учащихся, творческие способности, межпредметные связи, педагогическое сотрудничество.

Бекзат Балжан Зиятханқызы
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
“М.Тынышбайұлы атындағы жалпы білім беретін мектеп” КММ
Түркістан облысы, Арыс қаласы, Қызылкөпір ауылы

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕТУДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ СОЙЛЕУ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҮШІН ҚОЛДАНЫЛАТЫН ТИІМДІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕР МЕН ЖАТТЫҒУЛАР

Андатпа

Бұл мақала Қазақстанның даму жолын құруда маңызды болып табылатын оқушылардың ауызша сөйлеу дағдысын дамыту әдістерін анықтауға бағытталған. Шет тілін оқытудың ерекшеліктері мен мәні, сөйлеу дағдысын тиімді үйретудің әдістері берілген. Және де оқушылардың ағылшын тілін оқыту барысында диалогтік оқыту технологиясына анықтама берілген. Сөйлеу мәнерін қалыптастыру, ағылшын тілі пәніне деген оқушылардың қызығушылықтарын арттыру және оқушыларды ағылшын тілінде сөйлеуі үшін тиімді әдістер арқылы ықпал ету жолдары мәселелерін қамтиды. Ағылшын тілі — әлемдегі тілдер арасынан көркемдігі мен бейнелілігі, тазалығы мен сөздік құрамының молдығы жөнінен дамыған тілдердің бірі. Қазақстанда ағылшын тілі үшінші тіл ретінде оқытылады, сонымен қатар ол білім беру жүйесінде жоғары мәртебеге ие. Ол кейбір мемлекеттік байланыстарда қолданылады және мектептерде оқытылуы тиіс міндетті пән болып табылады. Сөйлеу дағдысы дегеніміз - «әр түрлі контексте вербалды және вербалды емес символдарды қолдану арқылы мағынаны құру және бөлу процесі».

Кілт сөздер: ауызша сөйлеу дағдысы, ағылшын тілін оқыту, коммуникативтік оқыту, диалогтік оқыту технологиясы, функционалдық сауаттылық, ойын әдісі, пікірталас, миға шабуыл, иммерсия әдісі, шет тілін меңгеру, тілдік орта, оқушы белсенділігі.

Сөйлеу - екінші тілді үйренудің және оқытудың маңызды бөлігі. Ағылшын тілінде оқушылар дұрыс қарым – қатынас жасай алу үшін, олар ауызша айтылған сөзді тыңдап түсінулері тиіс. Ауызша сөйлеу адамдардың бір-бірімен қарым-қатынас құруда қолданылады. Ағылшын тілі сабағында әртүрлі карточкаларды қолдану арқылы, ойын, мәтін сөздерін толықтыру, сұрақ-жауап, суретке қарап мәтін құру, ауызша сөйлеу дағдысын қалыптастыруға болады. Ағылшын тілінде сөйлеуді үйрету үшін қолданылатын оқыту әдісінің мазмұны оқушының тілдік қарым-қатынаста жинаған білімінің, қалыптасқан дағдысының, игерген шеберлігінің жиынтығына байланысты. Қазір көптеген оқытушылар тілді коммуникативті оқыту және бірлесіп оқыту жақсы нәтиже бередіндігіне келіседі. Коммуникативті тілдік дайындық қарым-қатынасты қажет ететін өмірлік жағдайларға негізделген. Қысқаша айтқанда, ағылшын тілі мұғалімдері оқушылардың нақты өмірлік қарым-қатынасы, нақты

әрекеттері және ауызша тілді қолданатындай сынып ортасын құруы керек. Оқушылар мақсаттарына жету немесе тапсырманы орындау үшін топта бірлесіп жұмыс жасағанда пайда болуы мүмкін.

Ағылшын тілі сабағы барысында оқушылардың сөйлеу дағдысын, белсенділігі мен қызығушылығын арттыру мақсатында қолданылатын әдістерге төмендегілер жатады:

1. Ойын әдісі оқушының сабақ барысында белсенділігі мен қызығушылығын арттыру;
2. Ауызша әдіс талқылау, дебат ұйымдастыру және диалогтық жаттығуларға негізделген;
3. Көрнекілік әдіс көркемдік құралдардың, яғни суреттер, әуендер мен видеолардың қолданысы арқылы жүргізіледі;
4. Практикалық әдісі үйренген ақпаратты практика жүзінде пайдалану, ойын немесе топтық жұмыстар барысында қолданылады;

Сөйлеу дағдысын дамытуда қолданатын ең тиімді және жиі қолданылатын тәсілдердің бірі- талқылау немесе пікірталас (discussion) болып табылады. Әрбір жаңа сабақты түсіндіріп болғаннан кейін немесе мәтінді оқымас бұрын әр түрлі себептермен пікірталас өткізілуі мүмкін. Оқушылар қорытынды жасауға, мәтін бойынша ой бөлісуге ұмтылуы мүмкін. Пікірталас алдында мұғалім міндетті түрде оқушылар уақыттарын маңызды емес нәрсеге жұмсамауы үшін пікірталас әрекетінің мақсатын белгілеуі керек. Мысалы, оқушылар пікірталаста өздерінің келісетін немес келіспейтін тұстарымен бөлісе алады. Мұғалім оқушыларды 4-5 адамнан тұратындай етіп топқа бөлуі мүмкін. Оларға осындай “people learn best when they read vs. people learn best when they travel” таласты сөйлемдер беру арқылы, оқушылардың сөйлеу дағдысын машықтандыруға болады. Кезекті сөйлеу дағдысына жақсы әсері бар әдістердің бірі- миға шабуыл (brainstorming). Бұл әдістің ерекшелігі берілген тақырып бойынша студенттер шектеулі уақыт ішінде идеялармен бөліседі. Контекстке байланысты жеке немесе топтық жұмыстар тиімді және оқушылар тез әрі еркін ойларын жеткізе алады. Миға шабуылдың жақсы сипаттамалары оқушылардың өз идеялары үшін сынға алынбауы, сондықтан оқушылар жаңа идеялармен бөлісуге ашық болады. Эфективті тәсіл оқушыларға жаңа қырларын ашуға мүмкіндік береді, нәтижесінде олар тек тәжірибе жинап қоймай, сонымен бірге ағылшынша еркін сөйлеу дағдыларын қалыптастырады.

Ауызекі сөйлеу стилінде жазылған шығармаларды, кітаптарды оқу сөйлеу дағдысын жаңа деңгейге шығарады. Бұл әдістің басқа тәсілдерден ерекшелігі оқушы өз қалаған бағытында (тақырып ауқымы, түрлеріне шектеу жоқ) жеке жұмыс жасай алады. Нәтижесінде оқушының ой өрісі дамып, сөйлеу алу, ойлау қабілеттері машықтанады. Мектеп оқушылары сабақ барысында өз қалаған тақырыбы бойынша кітаптар оқуға мүмкіндік ала алады. Мұғаліммен немесе топтық жұмыс барысында оқылған шығарма бойынша талқылау жұмыстары жүргізілуі қажет. Осы секілді ауызша жүргізілген жұмыстар сөйлеу қабілетіне оң эффект береді. Идиомалар, жаңылтпаштарды (tongue twisters) үйрену оқушының ауызекі қарым-қатынаста таза сөйлей алу қабілетін жаттықтырады. Осы типтес жаңа сөздерді, тіркестерді оқушылар ойын арқылы үйрене алады. Сынып бөлмесіне қазақша-ағылшынша аудармасы бар идиомалар мен сөздерді іліп қою оқушының күнделікті жаңа сөз үйренуіне ықпал етеді. «Spelling Bee» деп аталатын ойын түрі кез-келген жастағы оқушының ағылшынша сөздерді қатесіз дыбыстап (әріптеп) айта алуы үшін ұйымдастырылса,

«Banagrams» деп аталатын ойын оқушының аз уақыт аралығында бір әріптен басталатын бірнеше сөз құрай алу қабілетін жаттықтыруға бағытталады. Сөздерді қатесіз айта алуға және дұрыс дыбыстауға бағытталған аталып өткен тәсілдер оқушының ағылшынша сөйлей алу деңгейін жақсартады. Бастауыш сынып оқушыларына ағылшынша үйренуге бағытталған әдістердің бірі- әндер мен рифмдер. Әндерді тыңдау және қайталап айту арқылы жүргізілген жаттығулар балалардың есту және дыбыстарды қабылдау, айту икемділігін арттырады. Тыңдай алу арқылы естілген дыбысты, сөзді қайталау оқушының қатесіз сөйлеу алуына оң ықпал жасайды.

Сонымен қатар, суреттерді сипаттау арқылы жүргізілетін ойындар, жаттығулар төменгі сынып оқушыларына ұсынылатын келесі бір әдістің түрі. «Describe a picture» деп аталатын топтық жаттығу оқушының суретті сипаттай алуы арқылы олардың шығармашылығы мен қиялын шыңдауға, көпшілік алдында сөйлеу шеберлігін жетілдіреді. Ағылшын тілін үйренудің бір ғана сенімді тәсілін іздеп жүрсеніз, онда сіз бірінші де, соңғы да емессіз. Тіл білімі ғалымдары бірнеше жылдар бойы тіл мен ойлау қабілетінің байланысын және адамдардың миы жаңа тілдерді қалай қабылдайтынын және үйренетінін зерттеп, осы жолды табуға тырысып келе жатыр. Оқушылардың тіл үйрену қабілеті жиі зерттеледі, өйткені балалық шақта ағылшын тілін үйрену әлдеқайда оңай және жылдам жүреді. Расында, ағылшын тілін үйренудің бір ғана дұрыс әдісі жоқ. Неге? Жауап таңқаларлық болып табылады: өйткені әр адам әр түрлі. Ағылшын тілін меңгерудің көп мөлшері сіздің жасыңызға, тұратын жеріңізге, өткен тәжірибеңізге, тілді үйренуге кететін уақытқа, шығармашылығыңызға және көптеген факторларға байланысты болады. Аудиокітаптарды тыңдау арқылы сіз шет тілін жақсы білетін шығарсыз. Басқалары сыныптағы дәстүрлі сабақтарды ұнатады. Ал кейбіреулері тіптен губка тәрізді фильмдерден жаңа сөздерді аудармасыз сіңіріп жаттап алады. Сізге қай әдіс тиімді? Бұл сіздің жетекші арнаңыздың қандай екеніне, сіздің ойыңызға және сізге ұнайтын нәрсеге байланысты болады. Ең тиімді әдістердің тағы бірі Иммерсия әдісі табиғи тілді оқыту әдісі деп те аталады. Бұл әдіс «батыру» сөзінен белгілі болғандай, айналада «тілдік ортаны» жасауды қарастырады. Қарапайым тілмен айтқанда, оқушы өзін барлық жағынан ағылшын тілімен қоршауы керек. Бұл әдіс оқушыларға тілді үйренуге көмектесіп қана қоймайды, ол туралы ойлауға көмектеседі. Ағылшын тілін иммерсивті түрде үйрену арқылы сіз өз ойыңызды ағылшын тілінде сөйлейтін адамдарға түсіндіре аласыз. Бұл қалай жұмыс істейді? Кішкентай балалардың сөйлеуді үйренетіні туралы ойланыңыз. Жаңа туған бала әлі ешбір тілді білмейді, ол түсініксіз сөйлеу арқылы барлық жағынан қоршалған. Бірте-бірте ол үйренеді: ол басқалардың не айтқанын тыңдайды, оларды қадағалайды, сөздерді есте сақтайды.

FluentU сайтында айналаңызда тілдік орта құруға көмектесетін көптеген блогтар мен мақалалар бар. Онда ағылшын тілінде қай фильмдерді көруге болатындығын, онлайн режимінде ағылшын тілінде сөйлесетін серіктесті қайдан табуға болатындығы жазылған. Ағылшын тілін үйренудің маңызды негізі болып табылатын сөйлеу дағдысын мектеп оқушылары арасында бірнеше жолмен жетілдіруге болады. Оларға ауызша, ойын, практикалық және көрнекілік әдістер жатады. Ағылшынша сөйлей алу дағдысын жаңа деңгейге көтеру оқушының тек кідіріссіз өз ойын жеткізе алуын жетілдіріп қана қоймай, сонымен бірге ой-өрісін, ақпаратты қабылдай алу және қолдану тактикаларын машықтайды. Технология заманында тіл білу және оны қолдану адамның даму деңгейін жақсартуға ықпал етеді. Сол себептен оқушылардың ағылшын тілін практикада қолдана алу қабілетін арттыру мұғалімнің міндеті болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Harmer J. How to Teach English. — Harlow: Longman, 2007. — 288 p.
2. Richards J. C. Communicative Language Teaching Today. — Cambridge: Cambridge University Press, 2006. — 98 p.
3. Brown H. D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. — New York: Pearson Education, 2007. — 410 p.
4. Scrivener J. Learning Teaching: A Guidebook for English Language Teachers. — Oxford: Macmillan Education, 2011. — 416 p.
5. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. — Астана, 2022.
6. Nunan D. Task-Based Language Teaching. — Cambridge: Cambridge University Press, 2004. — 200 p.

Туралиева Жанаргуль Мухамбеткалиевна
 Ағылшын тілі пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
 №36 мектеп-гимназия
 Атырау қаласы

APPS ON THE GO. APP ATTACK

Unit 3 Virtual reality		Lesson 27	
School		36 school-gymnasium	
Teacher name:		Turaliyeva Zh	
Date:			
Grade: 10 “Ә”		Number present:	absent:
Lesson title	Apps on the go. App attack		
Learning objectives	10.3.7.1 - use appropriate subject-specific vocabulary and syntax to talk about a range of general and curricular topics; 10.4.1.1 - understand main points in extended texts on a wide range of familiar and some unfamiliar general and curricular topics;		
Lesson objectives	Learners will be able to: - introduce the topic and present new vocabulary - predict the content of the text; to listen and read for gist - read for specific information		
Instilling values of the program “Birtutas tarbiye”	Creativity: Designing new ideas through technology. Responsibility: Using mobile technology wisely. Collaboration: Working together to create solutions. Digital Literacy: Understanding the role of apps in modern life.		
Plan			

Stages / Time	Teachers actions	Students actions	Assessment criteria	Resources
Beginning of the lesson 5 min	Organization moment : 1. Greeting. Ask about the weather. Activity: Ask students: “What are your favorite apps?” “Which apps do you use every day?” Make a list of categories on the board: Social media Learning Music Health & fitness Navigation Shopping Games Students name examples for	<i>Students of the class are listed.</i> <i>Students' attention is drawn to the lesson.</i> Learners remember previous lesson vocabulary <i>Determines the topic and purpose of the lesson</i> <i>Students say different words from the picture</i>	The teacher to assess learners for their ability. “Good job! Well done!” <i>Formative Assessment</i>	Short text or video about <i>mobile applications</i> Vocabulary worksheet Whiteboard, projector Student worksheet (for pair/group activities) Canva https://www.canva.com/design/

	<p>each category. Transition: “Today, we’ll talk about the world of apps — and even design one of our own!”</p>			<p>DAG3qU_f1aM/9wDKiRC7bE9a6NMqFer_yw/edit</p>
<p>Middle of the lesson 7 min</p>	<p>Ex: 1 P: 38 Elicit where app comes from (application). Then elicit what Ss use mobile apps for and ask them to tell their partner and make sentences using the prompts and following the example. Ask various Ss to tell the class. Value Link: <i>Respect – listening to others’ answers. Cooperation – checking and learning together.</i></p>	<p>Pupils use the phrases below to tell your partner. Complete the sentences ANSWERS I use mobile apps to chat online, upload pictures and play games.</p>	<p>Descriptor: - use the phrases - complete the sentences Total: 2 point</p>	
<p>10 min</p>	<p>Ex:2 P: 38 Read out the title and ask Ss to read the first paragraph of the text and guess what the text is about. Play the recording. Ss listen and read and find Values Link — <i>Adal Azamat</i> Honesty about what they know and don’t know</p>	<p>Pupils read the title and the first paragraph of the article ANSWERS The text is about new types of apps that are available</p>	<p>Descriptor: - use mobile apps to chat online Total: 3 point</p>	<p>Youtube https://www.youtube.com/watch?v=XiV1F7nK3G4</p>
<p>5 min</p>	<p>Ex:3 P: 38 Explain the task. Give Ss time to read the questions and the answer choices and then read the text again and choose the correct answers. Check Ss' answers. Values Link — <i>Adal Azamat</i> Curiosity and responsibility for learning</p>	<p>Pupils read the text again and for question choose the correct answer. ANSWERS 1 A 2 B 3 D 4 B 5 D</p>	<p>Descriptor: - read the title and the first paragraph of the article Total: 2 point</p>	<p>Platform Shyraq.ai</p>
<p>8 min</p>	<p>Ex: 4 P: 38 Give Ss time to complete the task. Tell them to refer back to the text if necessary. Check Ss' answers. Values Link — <i>Adal Azamat</i> Honesty and responsibility in sharing ideas</p>	<p>Pupils fill the gaps ANSWERS 1 living 2 live 3 breaking 4 independent 5 basic 6 real 7 grab 8 tap 9 keep 10 go</p>	<p>Descriptor: - fill the gaps - complete the task Total: 3 point Peer-correction</p>	
<p>End of the lesson 5 min</p>	<p>REFLECTION Learners provide reflection sheets on what they have learned at the lesson and what they want to do the next lesson. FEEDBACK Learners provide feedback on the platform Shyraq.ai Homework Write a short paragraph: “If you could invent one new app, what would it do? Explain why people would use it.”</p>	<p>Ss evaluate each other and encourage classmate with phrases like: Well done! Brilliant! Good job! I like it!</p>		<p>Shyraq.ai</p>

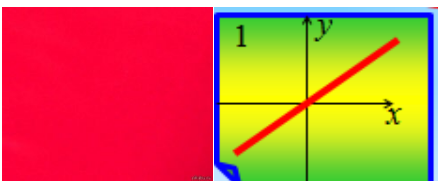
Жұмашева Алмагүл Жолдасқызы
 Математика пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
 Бәйгетөбе мектеп-бөбекжай кешені КММ
 Атырау облысы, Мақат ауданы

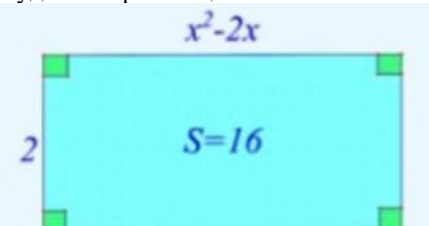

КВАДРАТ ТЕНДЕУ

Пәні:	Алгебра
Бөлім:	8.2А Квадрат теңдеулер
Педагогтің аты-жөні:	Жұмашева Алмагүл Жолдасқызы
Күні:	
Сынып: 8 «Ә»	Қатысушылар саны: 18(1ЕБК) Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Квадрат теңдеу
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	8.2.2.1 квадрат теңдеудің анықтамасын білу 8.2.2.2 квадрат теңдеулердің түрлеріна ажырату
Сабақтың мақсаты:	<ul style="list-style-type: none"> квадрат теңдеудің түріна ажыратады, анықтамасын тұжырымдайды;
Бағалау критерийі	<ul style="list-style-type: none"> квадрат теңдеулерді анықтайды квадрат теңдеулердің түрлерін ажыратады
Оқыту дағдысының деңгейлері	білу, түсіну, қолдану

Сабақтың барысы

Сабақ кезеңі/ Уақыты	Педагогтың әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурс
Сабақтың басы 5 минут	<p>I. Ұйымдастыру кезеңі: II. Ширату сәті: «Сурет сөйлейді»</p> <p>Сұрақтар:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Бұл суреттерде не көріп отырсындар? ✓ Суреттерден қандай байланыс байқауға болады? ✓ Қандай қорытынды жасауға болады? <p>Мұғалім сабақтың тақырыбы, оқу мақсаты және бағалау критерийлерімен таныстырады</p>	Оқушылар берілген суреттерді байланыстырып, сабақтың тақырыбын анықтайды.	Мұғалім оқушылардың жауабын мұқият тыңдап кері байланыс беріп отырады	
Сабақтың ортасы 7 минут	(Ү) «Түргіп алу» әдісі «Квадрат теңдеу» тақырыбына бейне	Оқушылар бейне жазбаға қарап отырып,		https://www.youtube.com/

	<p>жазбасы интерактивті тақтада ұсынылады. Топқа бөлу: «Кір жаятынжіп» әдісі арқылы екі топқа бөлу. Жіпке квадрат және квадрат еместеңдеулер жазылған есептерілінеді . Оқушылар теңдеу түрлерін анықтайды.</p> <p>1-топ Квадрат теңдеу $8x^2+5x+10=0$; $x^2+x-4=0$; $x^2+3x-4=0$;</p> <p>.....</p> <p>2-топ Квадрат емес теңдеу $2x-1=0$; $6x+7=0$; $3x+5=0$.....</p> <p>«Тұжырым картасы» әдісі Алған есептеріңізді «Тұжырым картасына» салыңыз</p> 	<p>дәптерлеріне формула, анықтаманы жазып алады.</p> <p>Оқушылар қыстырғыштар дағы тапсырманы алу арқылы квадрат теңдеудің түрлерін ажырата отырып, топқа бөлінеді</p> <p>1-Топ: «Квадрат теңдеу» 2-топ «Квадрат емес теңдеу»</p> <p>Жіптен алынған есептерін тұжырым картасына салып, анықтайды</p>	<p>Мұғалім оқушылардың жауабын мұқият тындап кері байланыс беріп отырады</p> <p>Топтар бір- бірін дескриптор арқылы бағалайды</p> <p>Дескриптор: -квадрат теңдеуді ажыратады -коэффициенттерді анықтайды</p>	<p>watch?v=IHRlQDJk518 «Квадрат теңдеу»</p> <p>Г.Н.Солтан, А.Ж.Жумадилова «Алгебра» «Келешек-2030» 2018</p>
<p>8 минут</p>	<p>(жұптық жұмыс) «Түйінді сәттер» әдісі (ЕБҚ арналған) Тапсырма: Коэффициенттері арқылы квадрат теңдеу құрыңыз: 1) $a=2, v=3, c=4$ (ЕБҚ) 2) $a=2, v=4, c=16$ (ЕБҚ) ЕБҚ: 1-2 тапсырма 3) $a=-1, v=0, c=\frac{2}{9}$ 4) $a=1, v=-0,5, c=0$ 5) $a=0, v=-3, c=0,3$ 6) $a=5, v=-18, c=3,4$ Жалпы оқушыларға: 3-6 тапсырма</p>	<p>Оқушылар берілген коэффициент арқылы квадрат теңдеу құрады</p>	<p>Жұптар бірін-бірі бағалайды, мұғалім жауабымен тексереді</p> <p>Дескриптор: -берілген сандар бойынша квадрат теңдеу құрады; - түрін ажыратады</p>	
<p>10 минут</p>	<p>(топтық жұмыс) «Ойлан, Топтас, Пікірлес» әдісі Функционалдық сауаттылыққа тапсырма 1 топ есебі: Шағын суға жүзу бассейні су бетінің суреті берілген. Ауданын өрнектеңіз.</p> 	<p>Оқушылар тік төртбұрыш ауданының формуласын пайдаланып, квадрат теңдеу құрып жазады</p>	<p>Топтар өз жауаптарымен алмасып бірін-бірі бағалайды</p> <p>Дескриптор: -аудан формуласын пайдаланады; -квадрат теңдеу құрады.</p>	<p>«Математик алық сауаттылық» Алматы-2017</p>

	<p>ЕБҚ: аудан формуласы беріледі, дайын формула арқылы ауданды өрнектейді</p> <p>II топ есебі:Бөлмедегі тік төртбұрыш пішінді бір теледидардың бетінің ұзындығы x^2+3x, ені 2 см. Ауданы 20 $см^2$ болса, теледидардың ауданын өрнектеп жазыңыз.</p>															
10 минут	<p>(жеке жұмыс) «Сәйкестендіру»</p> <table border="1"> <tr> <td>Берілген квадрат теңдеулердің коэффициенттері n табыңыз: $-5x^2-3x+2=0$</td> <td>$x=0$</td> </tr> <tr> <td>Толымсыз квадрат теңдеу бола ма? $1,7x^2-x=0$</td> <td>(0; 0,4)</td> </tr> <tr> <td>Теңдеуді шешіңіз: $-0,8x^2-9,2=0$</td> <td>Түбірі жоқ</td> </tr> <tr> <td>Түбірін табыңыз: $2,7x^2=0$</td> <td>$x_1=-3,2; x_2=-0,8$</td> </tr> <tr> <td>Толымсыз квадрат теңдеуді шешіңіз: $-7x^2-2,8x=0$</td> <td>$a=-5, v=-3, c=2$</td> </tr> <tr> <td>Теңдеуді шешіңіз: $(x+2)^2=1,44$</td> <td>Толымсыз квадрат теңдеу болады</td> </tr> </table> <p>ЕБҚ: $-5x^2-3x+2=0$ теңдеуінің коэффициенттерін табады;</p>	Берілген квадрат теңдеулердің коэффициенттері n табыңыз: $-5x^2-3x+2=0$	$x=0$	Толымсыз квадрат теңдеу бола ма? $1,7x^2-x=0$	(0; 0,4)	Теңдеуді шешіңіз: $-0,8x^2-9,2=0$	Түбірі жоқ	Түбірін табыңыз: $2,7x^2=0$	$x_1=-3,2; x_2=-0,8$	Толымсыз квадрат теңдеуді шешіңіз: $-7x^2-2,8x=0$	$a=-5, v=-3, c=2$	Теңдеуді шешіңіз: $(x+2)^2=1,44$	Толымсыз квадрат теңдеу болады	Оқушылар кесте бойынша сәйкестендіреді.	<p>Дескриптор арқылы өзін-өзі бағалайды</p> <p>Дескриптор:</p> <ul style="list-style-type: none"> - коэффициенттерін табады; -толымсыз квадрат теңдеуді анықтайды; -теңдеудің түбірін табады; -толымсыз квадрат теңдеуді шешеді; -үлестірімділік қасиетті пайдаланады; -теңдеуді ықшамдайды 	А.Е.Абылка сымова З.А.Жумагулова «Алгебра» Алматы «Мектеп» 2018
Берілген квадрат теңдеулердің коэффициенттері n табыңыз: $-5x^2-3x+2=0$	$x=0$															
Толымсыз квадрат теңдеу бола ма? $1,7x^2-x=0$	(0; 0,4)															
Теңдеуді шешіңіз: $-0,8x^2-9,2=0$	Түбірі жоқ															
Түбірін табыңыз: $2,7x^2=0$	$x_1=-3,2; x_2=-0,8$															
Толымсыз квадрат теңдеуді шешіңіз: $-7x^2-2,8x=0$	$a=-5, v=-3, c=2$															
Теңдеуді шешіңіз: $(x+2)^2=1,44$	Толымсыз квадрат теңдеу болады															
Сабақтың соңы 5 минут	<p>Қорытынды Кері байланыс</p> <p>Мақсаты: Оқушылардың бүгінгі тақырыпты қаншалықты денгейде түсінгенін анықтау. Сабақтың мақсаты түсінікті болды ма? Сіз үшін не түсінікті болды? Сіз үшін не қиын болды? Қиындықты шешудің кілті неде?</p> <p>Үй тапсырмасы</p>	Бағалау. Оқушылар рефлексия арқылы кері байланыс жасайды.														

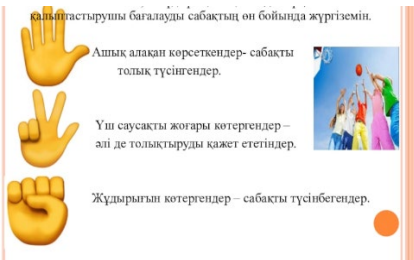
Қадырбекова Жадыра Саламатқызы
 Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
 Х.Санбаев атындағы орта мектеп КММ
 Атырау облысы, Мақат ауданы

КӨНЕ ҚАЛАЛАРҒА САЯХАТ. ҚҰМЫРА

Білім беру ұйымының атауы	Х.Санбаев атындағы орта мектеп КММ			
Пәні:	Әдебиеттік оқу. Алматы кітап			
Бөлім:	Саяхат			
Педагогтің аты-жөні:	Қадырбекова Ж.С			
Күні:				
Сынып: 2	Қатысушылар саны: 23	Қатыспағандар саны:		
Сабақтың тақырыбы:	№99 сабақ. Көне қалаларға саяхат. Құмыра			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	2.1.2.1* шығарманың мазмұнын дайын жоспар бойынша немесе <u>өз сөзімен мазмұндау</u> , үзіндісін мазмұндау, сахналау 2.2.2.1 мұғалім көмегімен қарапайым және нақтылау сұрақтарын қою және оның жауабын шығармадан таба білу 2.3.4.1 мұғалімнің көмегімен орфографиялық, пунктуациялық, стилистикалық қателерді табу және түзету.			
Сабақтың мақсаты	шығарманың мазмұнын дайын жоспар бойынша немесе өз сөзімен мазмұндайды, үзіндісін мазмұндай ,сахналай алады мұғалім көмегімен қарапайым және нақтылау сұрақтарын қояды және оның жауабын шығармадан таба біледі мұғалімнің көмегімен орфографиялық, пунктуациялық, стилистикалық қателерді табады және түзете алады			
Құндылықтар: Мамыр айы: БІРЛІК ПЕН ҮНТІМАҚ	Апта дәйексөзі: « Бірлік жоқ болса ұйым жоқ, ұйым жоқ болса күнің жоқ »			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңдері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 10 мин	Ұйымдастыру кезеңі Психологиялық ахуал қалыптастыру Оқушылардың назарын сабаққа аудару Үй тапсырма Жібек құрты туралы ақпаратты жинақтау, мата түрлерін жазып келу.	Оқушылардың назарын сабаққа аудару Үй тапсырмасын айтады	Дескриптор: Жібек құрты туралы ақпаратты жинақтайды-16 Мата түрлерін атайды-16	Wordwolплатформасы

	<p>Жаңа сабақтың тақырыбын ашу «Адасқан әріптер» әдісі Сабақ тақырыбы мен мақсатын жариялау.</p>			
<p>Сабақтың ортасы 20мин</p>	<p>Жаңа сабақ Оқулықпен жұмыс. 1-тапсырма Өлеңді мұғалімнің оқуы</p> <p>2-тапсырма «Түсініп оқы» әдісі Балалар өлеңнің әрбір шумағын тізбекпен оқиды. Құмыра Туған жердің құмына Арнаған сан сапарды. Тапты бала құмыра Мектебіне апарды. Сол құмыра табылған Жіберілді қалаға. Алғыс айтып ғалымдар Хат жолдады балаға.</p> <p>«Рақмет саған, балақан, Іс істедің бағалы! Ұлан-байтақ кең Отан, Құпиясы мол әлі. Құмыраннан сенің де, Мол мәлімет алынды. Қазып алған жерінде Қала болған кәдімгі. Аты Отырар делінді, Көп еді үйлер, көшелер. Туып өскен жерінді Жақсы біліп өсе бер!»</p> <p>«Сөздік жұмысы» айдары. Мұғалім түсіндірме жасайды. <i>мәлімет</i> – дерек, ақпарат <i>бағалы іс</i> – пайдалы іс</p> <p>ТЖ: «Сиқырлы құмыра» әдісі Топтар құмырадан сұрақтарды алады. Топта талқылап жауап береді. 1топ: Құмыраға ғалымдар неге қызықты? 2топ: Көне құмыра неден жасалуы мүмкін? 3топ: Құмыра табылған қала туралы не білесің? 4топ: Балаға не үшін рақмет айтылды ?</p> <p>«Суреттер сөйлейді» әдісі Берілген суреттер бойынша өлең мазмұнын әңгімелеу</p>	<p>Түсініп оқиды</p> <p>Сөздікпен жұмыс жасайды дәптерге жазады</p> <p>Оқушылар сұрақтарға жауап береді</p> <p>Суретпен өлең мазмұнын әңгімелейді</p>	<p>Дескриптор: Өлең мазмұнын түсініп оқиды-16</p> <p>Дескриптор: Жаңа сөздерді көркем жазады-16</p> <p>Дескриптор: Сұраққа жауап береді-16</p> <p></p> <p>Дескриптор Сурет бойынша өз сөзімен мазмұндайды-16</p>	<p>Оқулық</p> <p>оқулық</p> <p>Құмыра , қима қағаз</p> <p>суреттер</p>

	<p>«Оқу мен жазуға даярлық» әдісі Оқушы өзі көне құмыра тауып алса, не істейтіні туралы жазады.</p> <p>Мысалы: «Мен құмыра тауып алсам, оны музейге өткізер едім. Мен көне құмыра тапсам сыртын өңдеп, құнды дүние ретінде жинап қояр едім.</p>	Дәптермен жұмыс, өз ойын жазады	Өлең реттілігін сақтайды-16	 <p>Дескриптор: Өз ойын түсінікті етіп жазады-16</p>
	QR-код арқылы қызықты мәліметпен танысады.	Бейнежазба көреді		
	<p>4-тапсырма Жұптық жұмыс. «Ойлан-жұптас-талқыла» Оқулықтағы суреттерге мұқият қарап, көне заттарды анықтайды.</p> <p>Бұл заттардың атын бір-бірінен сұрап, дәптерге жазады. Артық заттарды қоршапкөрсетеді.</p>	Жазбаша орындайды	<p>Дескриптор: Көне заттарды анықтайды-16 Дәптерге жазады-16</p>	
Сабақтың соңы 10 мин	<p>5-тапсырма ҰЖ: «Қорытындыла» айдары «Туып-өскен жеріңді Жақсы біліп, өсе бер!» Оқушылар өлең жолдарын қалай түсінетіндігін мұғалімнің көмегімен әңгімелейді.</p>	Ауызша орындайды	<p>ҚБ От шашу</p> 	оқулық
	<p>Үйге тапсырма Өзі тұрған жерде қандай музей бар екендігін әңгімелеуге дайындалу.</p> <p>Кері байланыс</p> <p>Қалыптастырушы бағалауды сабақтың оң бойында жүргіземін.</p> <p>Ашық алақан көрсеткендер- сабақты толық түсінгендер.</p> <p>Үш саусақты жоғары көтергендер – әлі де толықтыруды қажет ететіндер.</p> <p>Жұдырығын көтергендер – сабақты түсінбегендер.</p>	Үй тапсырмасын алады	Жарайсындар	
		Кері байланыс жасайды	«Алақан, үш саусақ, жұдырық»	

Кондыбаева Айгуль Тохтаровна

Көркем еңбек пәні мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі
“Шоғы Мұңалұлы атындағы №5 жалпы білім беретін мектеп” КММ
Маңғыстау облысы, Мұнайлы ауданы

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ КӨМЕГІМЕН ҰЛТТЫҚ СТИЛЬДЕГІ СУРЕТ САЛУ

Жасанды интеллект барлық саланың қозғаушы күші.

Қ.Тоқаев

Қазіргі заманда технология адам өмірінің барлық саласына еніп, өнер әлеміне де жаңа мүмкіндіктер әкелді. Соның ішінде жасанды интеллекттің дамуы шығармашылықтың жаңа формасын қалыптастырып, адам қиялы мен компьютерлік алгоритмдердің тоғысқан ерекше бір алаңын жасады. Осы тұрғыда ұлттық стильдегі суреттерді жасанды интеллект көмегімен сурет салу — дәстүрлі өнер мен заманауи технологияның үйлескен тың бағыттарының бірі.

Ұлттық өнер — халықтың тарихы, дүниетанымы мен рухани болмысының көрінісі. Қазақтың ою-өрнектері, түстер үйлесімі, киіз үй ішінің әшекейлері немесе дәстүрлі киімдердегі ұлттық нақыш ғасырлар бойы қалыптасқан мәдени кодты сақтап келеді. Ал жасанды интеллект осы құндылықтарды жаңа деңгейде қайта жаңғыртуға мүмкіндік береді. Ол ұлттық элементтерді талдап, олардың мәнін түсіне отырып, жаңа стильде үйлестіре алады. Бұл технология ұлттық мұраны тек сақтап қана қоймай, оны заманауи көркемдік тілде қайта жандандырады.

Жасанды интеллекттің басты артықшылығы — үлкен көлемдегі ақпаратты тез өңдеу және түрлі композициялық шешімдер ұсынуға қабілеті. Көркем өнермен айналысатын адам кейде ұзақ уақыт алатын нобай жасауды компьютердің көмегімен бірнеше секунд ішінде жүзеге асыра алады. Мысалы, «қошқар мүйіз» өрнегінің қандай түстермен үйлесетінін немесе оны модерн стилімен бірге қолдану нәтижесін жасанды интеллект бірден көрсете алады. Бұл жас суретшілерге шексіз шабыт сыйлап, шығармашылық көкжиегін кеңейтеді. Дегенмен жасанды интеллект адамның шынайы шығармашылық сезімін алмастыра алмайды. Ол тек үйретілген деректер негізінде жұмыс істейді. Ал ұлттық стильдің терең мәнін, оның рухани жүктемесін түсіну — ең алдымен адамның сезіну қабілетімен жүзеге асады. Сондықтан жасанды интеллект пен адам шығармашылығы бір-бірін толықтыратын құбылыс деп айтуға болады. Адам сезім мен рух береді, ал технология оны жаңа формада жүзеге асырады.

Ұлттық өнерді жасанды интеллект арқылы жаңғырту — болашаққа жасалған маңызды қадам. Бұл әдіс ұлттық мұраны әлемге танытуға, заманауи жас ұрпаққа жақын тілде жеткізуге көмектеседі. Сонымен қатар оқушылардың технологияны дұрыс қолдануы, оны өнермен байланыстыра білуі — олардың цифрлық мәдениетін, ойлау қабілетін, шығармашылық дағдыларын арттыра түседі.

Қорытындылай келе, жасанды интеллект көмегімен ұлттық стильдегі сурет салу — тек технологиялық жетістік емес, бұл өнер мен мәдениеттің жаңа тынысы. Ол ғасырлардан келе жатқан ұлттық құндылықтарды сақтап қана қоймай, оны жаңа эстетикалық деңгейге көтере алады. Бұл — дәстүрлі өнердің заманауи әлеммен үндесуінің жарқын мысалы.

Жасанды интеллект көмегімен ұлттық стильдегі сурет салуды мектепте оқыту әдістемесі

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде цифрлық технологияларды тиімді пайдалану – мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің маңызды бөлігі. Жасанды интеллект (ЖИ) құралдарын оқу үдерісіне енгізу оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, ұлттық құндылықтарды заманауи форматта меңгертуге мүмкіндік береді. Әсіресе ұлттық стильдегі сурет салуда ЖИ қолдану көркем-эстетикалық тәрбиені жаңа деңгейге көтереді.

Ұлттық стильдегі сурет салудың білімдік маңызы

Ұлттық стильдегі бейнелеу жұмыстары арқылы оқушылар:

- қазақ халқының мәдени мұрасымен танысады;
- ою-өрнектердің символдық мағынасын түсінеді;
- эстетикалық талғамы мен шығармашылық ойлауы дамиды.

Бұл бағытта жасанды интеллект визуализация құралы ретінде тиімді қызмет атқарады.

Жасанды интеллект құралдарын қолдану мүмкіндіктері

Мектеп тәжірибесінде ЖИ негізіндегі сурет генерациялау құралдарын (мәтін арқылы сурет жасау) келесі мақсаттарда қолдануға болады:

- ұлттық ою-өрнектерді (қошқармүйіз, ромб, үшбұрыш, өмір ағашы т.б.) бейнелеу;
- композиция мен түстер үйлесімін көрсету;
- оқушылардың жеке шығармашылық жобаларын әзірлеу.

Сабақта қолдану кезеңдері (әдістемелік ұсыным)

1-кезең. Теориялық дайындық

- Ұлттық стиль, қазақ ою-өрнектерінің түрлері мен мағынасы түсіндіріледі;
- Дәстүрлі және заманауи өнердің айырмашылығы талқыланады.

2-кезең. Жасанды интеллектпен таныстыру

- ЖИ ұғымы қарапайым тілмен түсіндіріледі;
- Қауіпсіздік және этикалық нормалар ескертіледі;
- Мәтіндік сипаттама арқылы сурет жасау принципі көрсетіледі.

3-кезең. Практикалық жұмыс

Оқушыларға келесі үлгіде тапсырма беріледі: *«Қазақтың ұлттық ою-өрнектері қолданылған, жылы түсті гаммадағы дәстүрлі киіз үй интерьері»*

Оқушылар өз сипаттамасын құрастырып, алынған суретті талдайды.

4-кезең. Шығармашылық өңдеу

- ЖИ жасаған суретті қолмен толықтыру;
- Ою элементтерін өздігінен салу;
- Ұлттық мағынасын түсіндіру.

5-кезең. Рефлексия және бағалау

- Оқушылар өз жұмыстарын қорғайды;
- Бағалау критерийлері: ұлттық нақышты сақтау, шығармашылық идея, эстетикалық көрініс.

Жасанды интеллект қолданудың артықшылықтары

- Сабаққа қызығушылықты арттырады;
- Оқушылардың цифрлық және шығармашылық сауаттылығын дамытады;
- Жобалық және зерттеушілік дағдыларды қалыптастырады;
- Инклюзивті білім беруде тиімді (сурет салуға қиналатын оқушыларға қолдау).

Ықтимал шектеулер мен сақтық шаралары

- ЖИ дайын өнім ұсынатындықтан, оқушының жеке еңбегі ескерусіз қалмауы тиіс;
- Ұлттық нақыштың бұрмаланбауына назар аудару қажет;
- ЖИ – көмекші құрал екенін үнемі түсіндіру керек.

Пәнаралық байланыс

- **Бейнелеу өнері + тарих:** ұлттық мәдениет, дәстүр;
- **Информатика:** цифрлық технология, алгоритмдік ойлау;
- **Қазақ тілі:** сипаттама мәтінін құрастыру.

Қорытынды. Жасанды интеллект көмегімен ұлттық стильдегі сурет салуды оқыту – мұғалім үшін инновациялық әрі тиімді әдістемелік бағыт. Бұл тәсіл оқушылардың шығармашылық әлеуетін арттырып қана қоймай, ұлттық құндылықтарды саналы түрде меңгеруіне ықпал етеді. Дұрыс жоспарланған жағдайда ЖИ оқу үдерісін байытып, білім сапасын арттыруға қызмет етеді.

Мусакова Алия Кумисбековна
Тәрбиеші, педагог зерттеуші
МКҚК «Нұрлан» бөбекжай бақшасы
Шымкент қаласы, Түркістан облысы

БАЛАНЫҢ ТАБИҒАТҚА ДЕГЕН СҮЙІСПЕНШІЛІГІН ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация

Мақалада мектепке дейінгі жастағы балалардың табиғатқа деген сүйіспеншілігін экологиялық тәрбие беру арқылы қалыптастырудың педагогикалық, психологиялық және әлеуметтік негіздері жан-жақты қарастырылады. Қазіргі жаһандану жағдайында экологиялық мәдениетті ерте жастан қалыптастырудың маңызы артып отырғаны дәлелденіп, балабақша тәрбиешісінің бұл үдерістегі кәсіби рөлі ғылыми тұрғыдан негізделеді. Баланың табиғатпен эмоционалдық байланысын орнату оның тұлғалық дамуының маңызды көрсеткіші екені талданып, экологиялық тәрбиенің баланың танымдық, сезімдік және мінез-құлықтық салаларына ықпалы ашып көрсетіледі. Мақалада экологиялық тәрбие баланың дүниетанымын қалыптастыратын тұтас педагогикалық үдеріс ретінде қарастырылып, табиғатты қорғау құндылықтарын баланың күнделікті тәжірибесіне енгізудің маңызы айқындалады. Экологиялық білім мен тәрбиенің өзара байланысы, олардың мектепке дейінгі кезеңдегі ерекшеліктері мен нәтижелілігі ғылыми-публицистикалық тұрғыда талданады.

Кілт сөздер: экологиялық тәрбие, табиғатқа сүйіспеншілік, мектепке дейінгі тәрбие, экологиялық мәдениет, балабақша, тұлғалық даму.

Мектепке дейінгі тәрбие жүйесінде баланың табиғатқа деген сүйіспеншілігін қалыптастыру мәселесі бүгінгі таңда педагогикалық қауымдастықтың назарында тұрған өзекті бағыттардың бірі болып табылады, себебі баланың қоршаған ортамен алғашқы таныстығы дәл осы кезеңде жүзеге асады. Баланың табиғатты қабылдауы тек көру немесе есту арқылы шектелмей, эмоциялық сезіну, жанашырлық таныту, қамқорлық көрсету сияқты күрделі психологиялық үдерістермен тығыз байланыста қалыптасады. Осы тұрғыдан алғанда экологиялық тәрбие баланың жеке тұлғалық қасиеттерін қалыптастырудың маңызды тетігі ретінде көрінеді. Табиғатқа деген сүйіспеншілік кездейсоқ қалыптаспайды, ол мақсатты, жүйелі және үздіксіз педагогикалық ықпалдың нәтижесінде дамиды. Балабақша жағдайында экологиялық тәрбие беру баланың күнделікті іс-әрекетімен, ойынмен, бақылаумен, тәжірибемен тығыз байланыста ұйымдастырылғанда ғана нәтижелі болмақ. Табиғи ортаға құрметпен қарау дағдысы баланың санасында тұрақты құндылық ретінде орныққанда ғана оның болашақтағы экологиялық жауапкершілігі қалыптасады. Экологиялық тәрбие баланың тек білімін арттырып қоймай, оның мінез-құлқына, әрекетіне, таңдауларына ықпал ететін ішкі ұстанымдарды дамытады. Табиғатқа сүйіспеншілік баланың рухани әлемін байытып, оны адамгершілікке, мейірімділікке жетелейді. Бұл қасиеттер ерте жаста қалыптасқан жағдайда

өмір бойы сақталатын тұрақты тұлғалық сипатқа айналады. Сондықтан балабақша тәрбиешісінің экологиялық тәрбиені жүзеге асырудағы рөлі ерекше мәнге ие.

Экологиялық тәрбие берудің ғылыми негіздері баланың жас ерекшеліктерін, қабылдау мүмкіндіктерін және психологиялық даму деңгейін ескере отырып жүзеге асырылуы тиіс. Мектепке дейінгі жаста бала табиғатты тұтас құбылыс ретінде қабылдайды және оның жекелеген элементтері арасындағы байланысты интуитивті түрде сезіне алады. Осы кезеңде берілген экологиялық білім баланың логикалық ойлауын ғана емес, оның эмоционалдық интеллектін де дамытады. Табиғаттағы тіршілік иелеріне жанашырлықпен қарау баланың өзге адамдармен қарым-қатынасына да оң әсер етеді. Экологиялық тәрбие баланың қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарау дағдысын қалыптастыру арқылы оның әлеуметтік бейімделуін жеңілдетеді. Табиғатпен тікелей байланыс баланың танымдық белсенділігін арттырып, зерттеуге деген қызығушылығын оятады. Бақылау жасау, салыстыру, қорытынды шығару сияқты әрекеттер баланың ойлау қабілетін жетілдіреді. Табиғи құбылыстарды түсіну арқылы бала себеп-салдарлық байланысты аңғара бастайды. Экологиялық тәрбие мазмұны баланың күнделікті өмірімен үйлескенде ғана оның санасында нақты мағынаға ие болады. Табиғатты қорғау идеясы бала үшін абстрактілі ұғым емес, нақты әрекетке негізделген тәжірибе болуы тиіс. Осылайша экологиялық тәрбие баланың жан-жақты дамуына ықпал ететін кешенді педагогикалық құрал ретінде көрінеді.

Балабақша тәрбиешісінің кәсіби шеберлігі экологиялық тәрбиенің тиімділігін айқындайтын негізгі факторлардың бірі болып саналады. Тәрбиеші баланың табиғатқа деген қызығушылығын оятатын ортаны саналы түрде ұйымдастыруы қажет. Бұл ортада бала өзін еркін сезініп, табиғатпен өзара әрекеттесу арқылы жағымды эмоциялар алуы тиіс. Тәрбиеші табиғи нысандарды тек бақылау объектісі ретінде ғана емес, тәрбиелік ықпалдың көзі ретінде пайдалана білуі маңызды. Баланың сұрақтарына жауап беру, оның байқаған құбылыстарын талқылау арқылы тәрбиеші баланың ойлауын тереңдетеді. Экологиялық мазмұндағы әңгімелер мен көркем шығармалар баланың қиялын дамытып, табиғатқа деген эмоционалдық байланысын күшейтеді. Тәрбиеші өзінің жеке үлгісі арқылы табиғатқа құрметпен қараудың маңызын көрсетеді. Балалар ересектердің мінез-құлқын қайталауға бейім болғандықтан тәрбиешінің экологиялық мәдениеті ерекше мәнге ие. Табиғатты аялау әрекеттері баланың күнделікті дағдысына айналғанда ғана тәрбиенің нәтижесі байқалады. Экологиялық тәрбие баланың тек балабақшадағы емес, отбасындағы тәжірибесімен де сабақтас болуы қажет. Осы тұрғыда тәрбиеші ата-аналармен тығыз байланыс орнатып, ортақ тәрбиелік ұстанымды қалыптастыруға ықпал етеді.

Баланың табиғатқа деген сүйіспеншілігін қалыптастыруда эмоциялық тәжірибенің рөлі ерекше, өйткені сезім арқылы қабылданған ақпарат баланың жадында ұзақ сақталады. Табиғаттағы әсемдік баланың эстетикалық талғамын дамытып, оны сұлулықты сезіне білуге үйретеді. Эмоциялық әсер алған бала табиғатқа бейжай қарамайды, керісінше оны қорғауға

ұмтылады. Табиғи ортада өткізілген уақыт баланың психоэмоциялық жағдайын тұрақтандырып, оның ішкі тепе-теңдігін сақтауға көмектеседі. Экологиялық тәрбие баланың табиғатпен үйлесімді өмір сүру идеясын санасына сіңіреді. Бұл идея баланың болашақта қабылдайтын шешімдеріне де ықпал етеді. Табиғатқа сүйіспеншілік баланың агрессия деңгейін төмендетіп, оның мінез-құлқын жұмсартады. Қоршаған ортаға қамқорлық таныту арқылы бала өзін пайдалы тұлға ретінде сезінеді. Бұл сезім оның өзін-өзі бағалау деңгейін арттырады. Табиғатпен байланыс баланың шығармашылық

қабілеттерін де дамытады. Экологиялық тәрбие арқылы бала өзін табиғаттың ажырамас бөлігі ретінде қабылдай бастайды.

Экологиялық мәдениет баланың өмірлік құндылықтар жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде қалыптасуы тиіс. Бұл мәдениет тек біліммен шектелмей, нақты әрекеттер арқылы көрініс табады. Баланың қоқысты сұрыптау, өсімдіктерді күту, жануарларға зиян келтірмеу сияқты қарапайым әрекеттері оның экологиялық санасының көрсеткіші болып табылады. Экологиялық тәрбие баланың жауапкершілік сезімін дамытады. Табиғатқа зиян келтірудің салдарын түсіну балада алдын ала ойлау дағдысын қалыптастырады. Экологиялық мәселелерді ерте жастан түсінген бала болашақта экологиялық шешімдер қабылдауға бейім болады. Табиғатты қорғау идеясы баланың азаматтық позициясының қалыптасуына ықпал етеді. Экологиялық тәрбие арқылы бала өзінің қоғам алдындағы жауапкершілігін сезіне бастайды. Табиғатқа деген сүйіспеншілік оның адамзатқа деген сүйіспеншілігімен ұштасады. Бұл құндылықтар баланың тұлғалық тұтастығын қамтамасыз етеді. Осылайша экологиялық тәрбие баланың рухани және әлеуметтік дамуының маңызды негізі ретінде қарастырылады.

Қорытындылай келе баланың табиғатқа деген сүйіспеншілігін экологиялық тәрбие беру арқылы қалыптастыру мектепке дейінгі білім беру жүйесінің басым бағыттарының бірі болып табылады. Бұл үдеріс баланың тұлғалық дамуына кешенді ықпал етеді және оның болашақтағы өмірлік ұстанымдарын айқындайды. Экологиялық тәрбие баланың табиғатпен үйлесімді қарым-қатынас орнатуына мүмкіндік береді. Балабақша тәрбиешісінің кәсіби біліктілігі мен жеке үлгісі бұл үдерістің табысты жүзеге асуына негіз болады. Табиғатқа деген сүйіспеншілік баланың жүрегінде қалыптасқан жағдайда ол өмір бойы сақталатын тұрақты құндылыққа айналады. Экологиялық мәдениет ерте жастан қалыптасқанда ғана қоғамның тұрақты дамуына үлес қоса алатын саналы тұлға тәрбиеленеді. Сондықтан экологиялық тәрбие балабақшадағы тәрбиелік жұмыстың ажырамас бөлігі болуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Аймағамбетова Қ.С. Мектепке дейінгі экологиялық тәрбие негіздері. – Алматы: Рауан, 2018. – 220 б.
2. Жарықбаев Қ.Б., Қалиев С.Қ. Қазақ тәлім-тәрбиесі. – Алматы: Санат, 2016. – 312 б.
3. Подьяков А.Н. Экологическое воспитание дошкольников. – Москва: Педагогика, 2019. – 256 с.
4. Рыжова Н.А. Экология в детском саду. – Москва: Просвещение, 2020. – 198 с.
5. Wilson R. Nature and Young Children: Encouraging Creative Play and Learning in Natural Environments. – New York: Routledge, 2018. – 304 p.
6. Davis J. Young Children and the Environment: Early Education for Sustainability. – Cambridge: Cambridge University Press, 2019. – 276 p.

Умирзакова Жанымгуль Куттымурзаевна
Әлеуметтік педагог
«С.Сейфуллин атындағы №165 орта мектебі» КММ
Қызылорда облысы Қазалы ауданы Әйтеке би кенті

ОҚУШЫ ҚАУІПСІЗДІГІ: МЕКТЕП ПЕН ОТБАСЫНЫҢ БІРЛЕСКЕН ЖАУАПКЕРШІЛІГІ

Кіріспе

Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік, ақпараттық, психологиялық өзгерістер балалардың қауіпсіздігіне жаңа талаптар қояды. Бала тек мектептің ғана емес, бүкіл қоғамның ең негізгі құндылығы болып табылады. Оқушының физикалық, психологиялық және ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету — білім беру ұйымдарының да, ата-ананың да ортақ міндеті. Сондықтан мектеп пен отбасының бірлескен жұмысы, өзара түсінігі және жауапкершілігі — баланың қауіпсіз тұлға болып қалыптасуының басты кепілі.

Баланың қауіпсіз ортасын қалыптастыру: ортақ мақсат

Бүгінгі таңда оқушыларға төнетін қауіп түрлері көбейіп отыр. Олар:

- буллинг және кибербуллинг,
- құқық бұзушылық,
- интернеттегі алдау, зорлық, зиянды контент,
- психологиялық қысым,
- эмоционалдық күйзеліс,
- жол-көлік оқиғалары және тұрмыстық қауіпсіздік мәселелері.

Осындай көп қырлы қауіптерге қарсы тұруда мектеп пен отбасының күш біріктіруі стратегиялық маңызға ие. Мектеп баланы тәрбиелеу мен білім берудің орталығы болса, отбасы оның алғашқы және негізгі қорғаныс кеңістігі. Екі жақтың үйлесімді әрекеті оқушының қауіпсіздігін жан-жақты қамтамасыз етеді.

Мектептің негізгі міндеттері

1. Қауіпсіз білім беру ортасын қалыптастыру

Мектеп әкімшілігі:

- оқу ғимаратындағы қауіпсіздік талаптарының сақталуын,
- бейнебақылау, турникет, күзет қызметінің тиімділігін,
- ТЖ ережелері бойынша тұрақты оқу-жаттығулар жүргізуді қамтамасыз етеді.

2. Жасөспірімдердің психологиялық қауіпсіздігін күшейту

Психолог пен әлеуметтік педагог:

- буллингтің алдын алу,
- тәуекел тобындағы балаларды анықтау,

- дағдарыстық жағдайларда жедел көмек көрсету,
- топтық және жеке тренингтер ұйымдастыру арқылы қолдау көрсетеді.

3. Ақпараттық қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыру

Мектеп міндеті:

- оқушыларға интернет қауіптері туралы түсіндіру,
- кибербуллингтің алдын алу бойынша сабақтар өткізу,
- цифрлық сауаттылықты арттыру.

4. Ата-анамен серіктестік қарым-қатынас орнату

Мектеп ата-анамен тек жиналыста емес, түрлі форматта жұмыс жүргізеді:

- тренинг, семинар, вебинар,
- ата-аналар клубы немесе пікірлес топтар,
- жеке консультациялар.

Отбасының жауапкершілігі

1. Баламен ашық, сенімді қарым-қатынас орнату

Бала қауіп немесе қиындық көрген жағдайда ең алдымен ата-анасына жүгінуі үшін, отбасы ішіндегі эмоционалдық климат ыңғайлы болуы керек.

2. Баланың күн тәртібі мен бос уақытын бақылау

Ата-ананың назарында болуы тиіс:

- кіммен араласады,
- қайда барады,
- интернетте қандай контент көреді,
- әлеуметтік желіде кімдермен байланысады.

3. Тәрбиенің бірізділігі мен талаптың тұрақтылығы

Отбасындағы тәртіп нормалары баланың өзін-өзі қауіпсіз ұстауға тікелей әсер етеді. Баланың өз әрекетінің салдарын түсіне білуі — қауіпсіздік мәдениетінің негізі.

4. Мектеппен тұрақты байланыс орнату

Ата-ананың белсенді қатысуы:

- жиналыстарға қатысу,
- мұғалімдермен кері байланыс,
- профилактикалық шараларға қолдау көрсету, баланың қауіпсіз дамуына оң ықпал етеді.

Мектеп пен отбасының бірлескен жұмысының тиімді модельдері

1. «Мектеп–Отбасы–Қоғам» серіктестік моделі

Бұл модельде:

- мектеп білім береді,
- отбасы тәрбиелейді,
- қоғам (жергілікті ұйымдар, полиция, денсаулық сақтау) қауіпсіздік шараларына қатысады.

2. Ата-аналарға арналған қауіпсіздік сабақтары

Мектеп мамандары ата-аналарға:

- интернет қауіпсіздігі,
- бала құқықтары,
- жасөспірім психологиясы,
- буллингтің алдын алу бойынша ақпарат береді.

3. Ортақ профилактикалық іс-шаралар

- спорттық жарыстар,
- отбасылық жобалар,
- тренингтер,
- «Қауіпсіз мектеп», «Сенім бұрышы», «Киберқорғау» бағдарламалары.

4. Ақпарат алмасудың жаңа форматтары

- WhatsApp топтары,
- электронды күнделік,
- онлайн кеңес беру,
- цифрлық сауалнама жүргізу.

Оқушы қауіпсіздігі — ұлттық мәселе. Баланың қауіпсіздігі — мемлекеттің даму кепілі. Қауіпсіз ортада өсіп-жетілген бала өзіне сенімді, жауапты, психологиялық тұрғыдан тұрақты, қоғамға пайдалы азамат болып қалыптасады. Сондықтан мектеп пен отбасының өзара әрекеті – тек педагогикалық процесс емес, ұлттық қауіпсіздіктің құрамдас бөлігі.

Қорытынды. Оқушы қауіпсіздігін қамтамасыз ету — мектеп пен ата-ананың ортақ міндеті. Бұл тек педагогикалық шаралар жиынтығы ғана емес, бүкіл қоғамның мәдени деңгейін көрсететін маңызды көрсеткіш. Мектеп пен отбасының ынтымақтастығы мен өзара жауапкершілігі жоғары болған сайын, бала соғұрлым сенімді, тұрақты әрі қорғалған ортада өседі.

Бүгінгі балалар — ертеңгі ел болашағы. Сондықтан олардың қауіпсіздігіне деген көзқарас пен қамқорлық ешқашан әлсіреуге тиіс емес.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. “Білім беру ұйымдарындағы бала қауіпсіздігі жөніндегі нұсқаулық”. – Астана, 2022.
2. ҚР “Баланың құқықтары туралы” Заңы (2002 ж., өзгерістер мен толықтырулармен 2021 ж.).
3. UNICEF. Child Protection Guidelines: Safety in Schools. – New York, 2021.
4. UNESCO. Creating Safe Learning Environments. – Paris, 2020.
5. Қоянбаев Р.М., Қоянбаев Ж.Б. Педагогика. – Алматы: Дарын, 2021.
6. Бөженова Г., Жаңабекова А. Әлеуметтік педагогиканың негіздері. – Алматы: Білім, 2020.
7. Баймұратова Ш. Жасөспірімдер психологиясы және тәрбие жұмысының теориясы. – Алматы, 2019.
8. Кибербуллингпен күрес жөніндегі әдістемелік ұсынымдар. ҚР Оқу-ағарту министрлігі, 2023.
9. Сергеев С. Безопасность детей в цифровой среде. – М.: Академкнига, 2021.
10. World Health Organization (WHO). School Safety and Mental Well-being Report. – Geneva, 2020.
11. Оразбаева Ф., Сатыбалдиева Б. Мектептегі тәрбие жұмысының инновациялық әдістері. – Алматы, 2022.
12. ҚРІІМ Ювеналды полиция қызметінің ұсынымдары. – Астана, 2023.
13. Әбеуова С. Қауіпсіз мектеп ортасын қалыптастырудың педагогикалық шарттары. – “Білім” журналы, №4, 2022.
14. Common Sense Media. Digital Citizenship & Online Safety Curriculum. – USA, 2021.
15. Төлегенова А. Баланың тұлғалық қауіпсіздігін дамыту жолдары. – “Педагогика және психология” журналы, №2, 2023.

Аубакирова Ардак Калыбековна

Учитель химии

Коммунальное государственное учреждение "Общеобразовательная школа № 117"

Управления образования города Алматы

ВАЖНОСТЬ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ ХИМИИ

Аннотация

В статье рассматривается проблема развития функциональной грамотности обучающихся в процессе изучения химии и биологии в условиях современного образования. Подчеркивается значение функциональной грамотности как ключевого фактора успешной адаптации личности к быстро меняющимся условиям окружающей среды и социальной жизни. Раскрывается сущность функциональной грамотности, её основные компоненты и роль естественно-научных дисциплин в формировании практико-ориентированных знаний и умений учащихся. Особое внимание уделяется химической грамотности как составной части функциональной грамотности, включающей гносеологический, праксиологический и мотивационный компоненты. В статье обоснованы педагогические условия формирования функциональной грамотности обучающихся по химии, определены требования к профессиональной деятельности учителя, а также представлены организационные, содержательные и технологические аспекты данного процесса. Делается вывод о значимости системной работы по развитию функциональной грамотности для подготовки конкурентоспособной, социально адаптированной и ответственной личности выпускника.

Ключевые слова: функциональная грамотность, химическая грамотность, естественно-научное образование, обучение химии, биология, компетентный подход, практико-ориентированное обучение, педагогические условия, образовательный процесс, современная школа.

Человек постоянно взаимодействует с изменяющейся внешней средой на протяжении всей своей жизни. Чтобы успешно адаптироваться к этим изменениям, человек не только приспосабливается к окружающим условиям, но и вносит изменения в окружающую среду в соответствии со своими потребностями. Основным фактором, определяющим успешность процесса адаптации, являются знания и навыки, которые приобретаются в процессе обучения в школе. Однако, несмотря на освоение базовых знаний и навыков, многие люди сталкиваются с трудностями в применении их в современном мире. Именно здесь возникает необходимость развития функциональной грамотности у детей и подростков.

Функциональная грамотность представляет собой уровень знаний, навыков и компетенций, необходимых для успешного участия в различных сферах жизни. Она включает в себя несколько компонентов, таких как грамотное чтение, понимание естественных наук, математическая и финансовая грамотность, глобальная компетентность и развитие творческого мышления.

Развитие функциональной грамотности является ключевым фактором успеха в различных сферах жизни, таких как карьера, образование и личная жизнь. Поэтому разработка программ и методик, направленных на повышение функциональной грамотности детей и подростков, имеет большое значение для общества в целом.

Уроки химии и биологии являются неотъемлемой частью обучения естественным наукам и играют важную роль в формировании функциональной грамотности учащихся. На этих уроках учащиеся изучают теоретические основы химии и биологии, а также практические навыки, которые можно использовать в повседневной жизни. Кроме того, для успешного применения этих знаний и навыков в реальной жизни необходимо развивать функциональную

грамотность учащихся, которая включает в себя знания и навыки, необходимые для успешного участия в различных формах повседневной жизни.

Основной целью обучения химии в школе является развитие учащихся в области химической грамотности, которая состоит из трех компонентов: гносеологического, праксиологического и мотивационного. Гносеологический компонент включает в себя систему знаний о химии, которая включает понимание химических веществ и явлений, химический язык, теоретические и экспериментальные основы неорганической и органической химии, а также знания о химии и ее взаимодействии с жизнью. Праксиологический компонент включает специальные общеобразовательные навыки, такие как анализ, сравнение, классификация, обобщение, применение исследовательских навыков и т. д. А мотивационный компонент включает в себя мотивы учебной деятельности и готовность к самообразованию.

Основная задача обучения химии в школе - знание о вреде химических веществ для здоровья человека и окружающей среды в повседневной жизни, безопасное использование бытовых химикатов, образование и способность решать жизненные задачи.

Для достижения этой цели важно, чтобы учащиеся развивали не только гносеологические, но и праксиологические и мотивационные компоненты химической грамотности. Это поможет им не только получить необходимые знания, но и научиться применять их на практике, а также развить интерес к химии и готовность к самообразованию в этой области.

Модель развития функциональной грамотности в области химии включает ряд ключевых компонентов:

- Глубокое знание химии: учитель должен обладать широкими знаниями в области химии, осознавая концепции и теории, а также следить за последними научными исследованиями в этой области.

- Коммуникативные навыки: учитель должен быть способен ясно и понятно объяснять сложные химические концепции своим ученикам. Он должен использовать различные методы и технологии обучения, чтобы сделать процесс обучения более интересным и доступным.

- Педагогические навыки: учитель должен быть знаком с современными методиками обучения и уметь их применять. Он также должен уметь оценивать успеваемость учащихся и адаптировать свою работу в соответствии с их индивидуальными потребностями.

- Профессиональная ориентация: учитель должен иметь четкое представление о целях и задачах своей работы. Он должен знать, какие знания и навыки необходимо передать учащимся, а также какие компетенции они должны развить в результате обучения.

- Личностные качества: учитель должен обладать терпением, добротой и уважением к своим ученикам. Он должен быть способен мотивировать их к обучению и помогать им преодолевать трудности.

- Профессиональное развитие: учитель должен постоянно совершенствовать свои знания и навыки, участвуя в семинарах, конференциях и других профессиональных мероприятиях, связанных с преподаванием химии.

- Использование современных технологий: учитель должен активно использовать современные технологии, такие как компьютерные программы и интернет-ресурсы, для облегчения процесса обучения и повышения его эффективности.

Эти компоненты связаны и взаимодействуют друг с другом, что позволяет учителю развивать свою функциональную грамотность и успешно преподавать химию своим ученикам.

Условия формирования функциональной грамотности учащихся по химии:

1. содержательные условия: изменение содержания предмета химии с учетом ориентации на самопознание, саморазвитие личности будущего выпускника на основе компетентностного подхода, определение возможностей интеграции естественных научных дисциплин и современного эксперимента для формирования химической грамотности.

2. технологические условия: разработка и внедрение системы практико-ориентированных учебных модулей с междисциплинарной интеграцией, использование современных образовательных технологий, реализация комплексного подхода к экспериментальной учебно-исследовательской деятельности по химии, ориентация учебно-воспитательного процесса на личностную направленность и деятельностный характер воспитания учащихся, развитие духовно-нравственных качеств.

3. условия организации: организация сотрудничества на основе установления субъектно-субъектных отношений учителя и обучающихся, применение новых форм оценки химической грамотности: ситуационные задания, презентации, проекты, участие в олимпиадах, конкурсах, конференциях, исследовательских работах.

В заключение, системная работа по развитию функциональной грамотности позволяет будущему выпускнику быть более подготовленным к жизни, способным быстро и эффективно использовать полученные знания и компетенции в повседневной жизни, легко адаптируемым и адекватно реагирующим на устойчивые изменения в современном мире, готовым к освоению новых функций. Другими словами, это способствует достижению цели подготовки конкурентоспособной личности. Химическая наука играет важную роль в этом процессе, поскольку ее основная цель-удовлетворить различные потребности человека. В этом смысле основная задача состоит в том, чтобы научить видеть его проявления и результаты, а также применить этот потенциал знаний на практике и понять полученный опыт.

Список использованной литературы

1. Асмолов А. Г. Формирование универсальных учебных действий в основной школе: от действия к мысли. — М.: Просвещение, 2011. — 159 с.
2. Зимняя И. А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. — 2004. — № 5. — С. 34–42.
3. Пентин А. Ю., Ковалёва Г. С. Функциональная грамотность учащихся: теория и практика формирования. — М.: Просвещение, 2019. — 176 с.
4. Хуторской А. В. Компетентностный подход в образовании: методология и практика реализации. — М.: Академия, 2013. — 256 с.
5. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения. — М.: Педагогика, 1981. — 186 с.
6. Федеральные государственные образовательные стандарты общего образования. — М.: Просвещение, 2020.
7. PISA 2018 Results. What Students Know and Can Do. — Paris: OECD Publishing, 2019.
8. Краевский В. В. Методология педагогического исследования. — М.: Академия, 2010. — 400 с.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты
«KEMENGER» ғылыми-әдістемелік
орталығы.

Журнал 2023 жылдың ақпан айынан бастап
жарық көруде.

Басылым 1 айда бір рет шығады.

Журнал Қазақстан Республикасының
Ақпарат және Қоғамдық даму
министрлігінің Ақпарат комитеті 2022
жылғы 20 қаңтардағы Мерзімді баспасөз
басылымын, ақпараттық агенттікті және
желілік басылымды есепке қоюы туралы
куәлігі
№ KZ61VPY00045006 берілген.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар
редакцияның көзқарасын білдірмейді.
Фактілер мен мәліметтердің анықтығына,
сондай-ақ стилистикалық қателерге
авторлар жауапты.

Журналға шыққан материалдарды
редакцияның келісімінсіз
көшіріп басуға болмайды.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 25.12.2025 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты
«KEMENGER» ғылыми-әдістемелік
орталығының полиграфиялық қызметтер
бөлімінде басылып шығарылды.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр
«KEMENGER», относящийся к
индивидуальному предпринимателю
«BAYANDY».

Журнал издается с февраля 2023 года.
Периодичность выпуска — один раз в
месяц.

Журнал выдан комитетом информации
Министерства информации и
общественного развития Республики
Казахстан № KZ61VPY00045006 о
постановке на учет периодического
печатного издания, информационного
агентства и сетевого издания от 20 января
2022 года.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы
не отражают точку зрения редакции.
Ответственность за достоверность
фактов и сведений в публикациях,
а также за стилистические
ошибки несут авторы.
Перепечатка материалов,
опубликованных в журнале,
допускается только с согласия редакции.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 25.12.2025 г.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе
НМЦ «KEMENGER» ИП «BAYANDY».

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.

КЕМЕҢГЕР

USTAZ.KZ

Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы

Л.Н.Толстой

Мектептің жаны – мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектеп сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, ол мектептен балалар көбірек білім алып шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі – білімді, педагогика, методикадан хабардар, жақсы оқыта білетін мұғалім.

Ахмет Байтұрсынов

Қазақтың тағдыры, келешекте ел болуы да мектебінің қандай негізде құрылуына барып тіреледі. Мектебімізді таза, берік һәм өз жанымызға /қазақ жанына/ үйлесетін негізде құра білсек, келешегіміз үшін тайынбай-ақ серттесуге болады.

Мағжан Жұмабаев

Ұстаз болу – өз уақытын аямау, өзгенің бақытын аялау.

Ж.Ж.Руссо

Ұстаз – ұлы есім

М.Әуезов

Мұғалім өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, оқуды, ізденуді тоқтатысымен оның мұғалімдігі де жойылады.

Б.Алтынсарин

Жай мұғалім хабарлайды,
Жақсы мұғалім түсіндіреді,
Керемет мұғалім көрсетеді.
Ұлы мұғалім шабыттандырады.

Абай

Мұғалімге сөз өз ойын сапырылыстырып айту үшін берілмейді, басқаның ойына қозғау салу үшін беріледі.

